

F O R S K Ø N N E L S E N

UDGIVET AF FORENINGEN TIL

HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

XV. AARGANG

KØBENHAVN MCMXXV

R E D A K T I O N
O T T O A S M U S S E N

*

R E D A K T I O N S U D V A L G
S T E F A N H E T S C H
C H R I S T I A N H O L M
H O L G E R J A C O B S E N
S O P H U S M I C H A Æ L I S

T R Y K T   H O S   N I E L S E N   &   L Y D I C H E   (A X E L   S I M M E L K I Æ R)   —   K Ø B E N H A V N

I N D H O L D S F O R T E G N E L S E

	Side
* Forslag til en Vandhave ved Sct. Jørgens Sø.....	1
Dyrehaven og dens Fremtid. Af Kommunegartner G. N. BRANDT. 5, 11	
»Storkespringvandet« og Spørgsmaalet om dets Fjernelse fra	
Amagertorv.....	9
Rosenborg Have.....	12, 79
Moderne Friluftsreklamering	13
Tivoli	14
* Gadenavne-Tavler	15
* To Forslag til Omlægning af Rosenborg Have	17
* Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse 1885—1925. Et Tilbage-	
blik paa 40 Aars Virksomhed i Bykulturens og Byforskønnel-	
sens Tjeneste	25
Spredte Betragtninger over Formsprogets Betydning for vor Op-	
fattelse af Kunst. Foredrag holdt ved Foreningens 40 Aars Fest	
paa Raadhuset. Af Professor ved Kunstakademiet AKSEL JØR-	
GENSEN.....	49
Rosenborg Have og Gothersgades Udvidelse. Af Stadsingeniør A.	
C. KARSTEN	54
En ren By.....	55
Vartov Kirke	56
* Forsømt københavnsk Arkitektur	57
Byen og Havnen. Af Stadsingeniør A. C. KARSTEN og Professor	
ved Kunstakademiet K. GOTTLOB.....	62
* Plakatrevu. Af HENNING BRØCHNER.....	65
Fredede Bygninger	72
* Lidt mere om »Due-Patina«	73
Journalistik og Sagkundskab. En Meningsudveksling om Sandhed	
og — det modsatte	76
Litteratur.....	78
Af Byens Dagbog:	
Bør Gittrene omkring vore Parker og Monumenter fjærnes? .	80
Den kinesiske Ø i Frederiksberg Have	80
* Reguleringen af Frederiksberg Allé.....	81, 96
* Alex. Foss. Af JENS MØLLER JENSEN	89
En Prisopgave for Foreningens Medlemmer	90
* De nye Benzintanke — og andet Gadeinventar	91

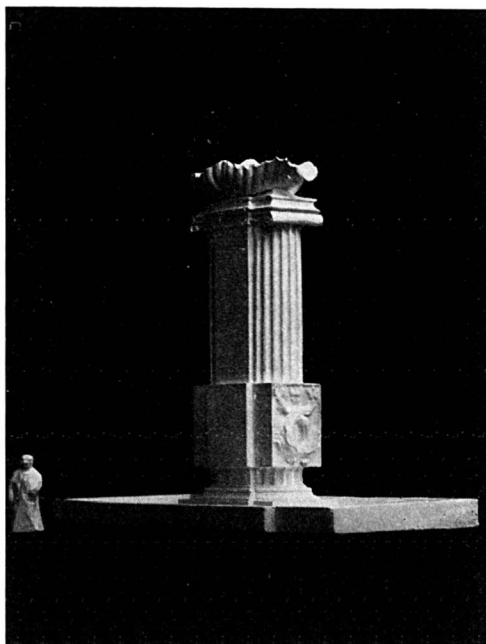
(* b e t e g n e r , a t v e d k o m m e n d e A r t i k e l e r i l l u s t r e r e t .)

B I L L E D F O R T E G N E L S

	Side		Side
Model til Detaille (Søjlebrønd) af Vand-		Etatsraad Jacob Hegel	42
haven ved Set. Jørgens Sø	1	Arkitekt Thorvald Jørgensen	43
Holger Jacobsen: Forslag til en Vandhave		Ingeniør Svend Koch	43
ved Set. Jørgens Sø	2, 3	Arkitekt Ulrik Plesner	44
Holger Jacobsen: Situationsplan	4	Billedhugger Kai Nielsen	44
K. V. Engelhardt: Gadenavne-Tavler	15	Billedhugger L. Brandstrup	45
Havearkitekt E. Erstad-Jørgensens Forslag		Arkitekt K. Varming	45
til Omlægning af Rosenborg Have	20	Arkitekt Aage Rafn	46
Havearkitekt C. Th. Sørensens og P. Wads		Malerinde Fru Bertha Dorph	46
Forslag til Omlægning af Rosenborg		Raadsformand Gustav Philipsen	47
Have	21	Prof. Martin Nyrops Forslag til Udsmyk-	
Samling af Portræter af Bestyrelsens Med-		ning af Højbroplads (1888)	31
lemmer:		Metropolitanskolen	57, 58
Foreningens Stifter, Overretssagfører Fritz		Marmorbroen	59
Hartmann	25	Portal paa Grev Frijs' Palæ i Ny Kongensg.	60
Fabrikant Ludvig Bing	26	Stokhusets Port	61
Billedhugger Prof. Vilh. Bissen	26	Plakater:	
Etatsraad Gustav Hansen	27	Af Thor Bøgelund	65, 69
Professor Frants Henningsen	27	» Sven Brasch	66
Arkitekt Prof. Hans J. Holm	28	» Vald. Setoft	67, 69
Fabrikant Th. Hüttemeier	28	» Hakon Spliid	71
Direktor Dr. Carl Jacobsen	29	Henrik Hertz Statue paa Dagmartheatret	73
Maler Kr. Zahrtmann	29	Dagmartheatrets Façade mod Jernbaneg.	74
Grosserer Julius Hertz	34	Ejendommen Frederiksberggade 2	74
Etatsraad H. A. Hammerich	34	Rigsvaabenet over Indgangen til den tid-	
Direktor A. Hein	35	ligere »Kongelige Mont«	75
Pianofortefabrikant Conr. Chr. Møller	35	Frederiksberg Allés nordre Side	81
Arkitekt A. O. Leffland	36	Frederiksberg Kommunalbestyrelses For-	
Grosserer C. H. Munck	36	slag til Omlægn. af Frederiksb. Allé ..	83, 85
Professor Martin Nyrop	37	Frederiksberg Allés søndre Side	87
Konferensraad Philip Schou	37	Perspektiv af Professor Kai Gottlobs For-	
Professor Pietro Krohn	38	slag fra 1915 til Frederiksberg Allés	
Arkitekt Fritz Koch	38	Omlægning	88
Arkitekt Magdahl-Nielsen ..	39	Ingeniør Alex. Foss	89
Maler Jens Møller Jensen	39	Benzintankankæg ved Tuborg Fabriker ...	91
Maler N. V. Dorph	40	Eksempler paa uheldig Placering af Ben-	
Ingeniør Alex. Foss	40	zintank-Anlæg	92
Sagfører L. F. Kock	41	Eksempler paa heldig Placering af Benzin-	
Arkitekt Gotfred Tvede	41	tank-Anlæg	93
Arkitekt C. Leuning Borch	42	Frederiksberg Allé	96

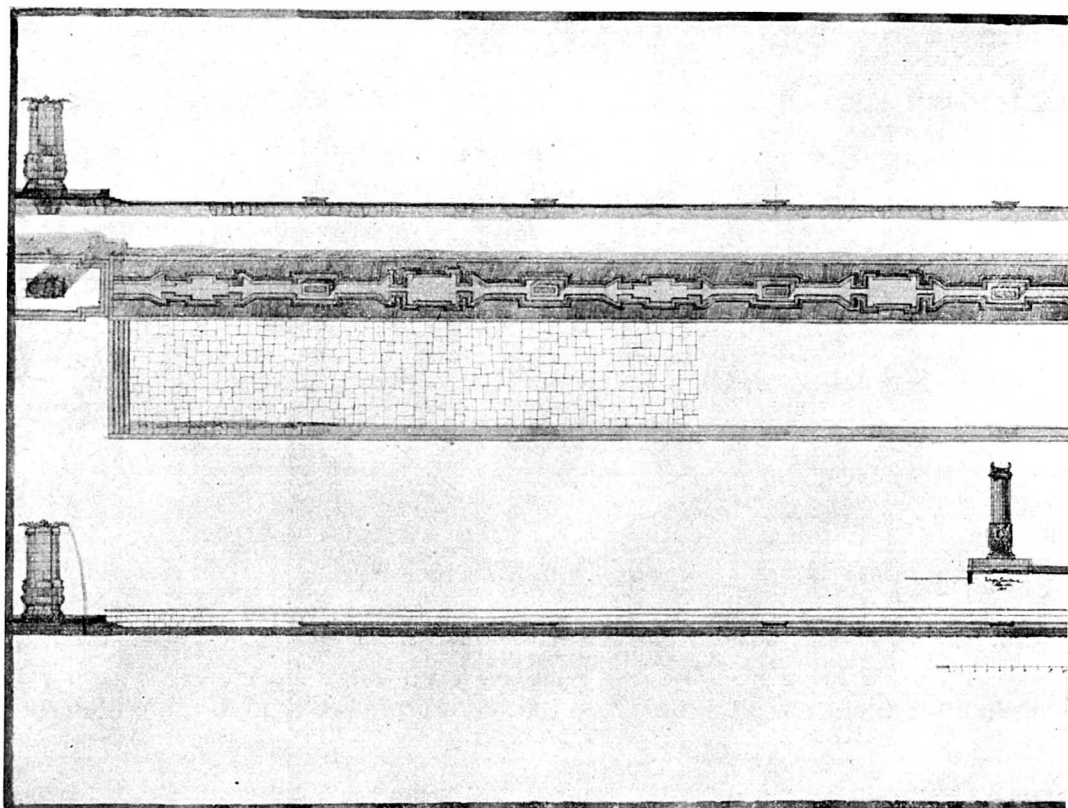

FORSLAG TIL EN VANDHAVE VED SCT. JØRGENS SØ

I Juni Maaned 1924 henvendte Ingeniør ROLF ERSLEV sig til Foreningens Bestyrelse og henlede Opmærksomheden paa Carlsbergfondets forestaaende 50 Aars Jubilæum i 1926 samt spurgte, om Foreningen ikke kunde tænke sig at foreslaa Fondet at skænke Byen et passende Monument til Minde om Begivenheden.

Efter at have drøftet forskellige Muligheder nedsatte Bestyrelsen et Udvalg, bestaaende af Ingeniør ERSLEV, Arkitekt HOLGER JACOBSEN og Ingeniør VILHELM MARSTRAND til nærmere at prøve de foreslaaede Muligheder og gøre Indstilling derom til den samlede Bestyrelse.

Under 12. Sept. f. A. meddelte Udvalget, at det efter at have prøvet og gennemgaaet de fremsatte Tanker og forskellige andre Muligheder var enedes om at indstille til Bestyrelsen, at denne tiltraadte et paa Udvalgets Foranledning af Arkitekt HOLGER JACOBSEN udarbejdet Forslag om Indretning af en Vandhave ved Sct. Jørgens Sø og indsendte dette Forslag som Bestyrelsens til Carlsbergfondet. I et derefter afholdt Bestyrelsesmøde vedtog Bestyrelsen denne Tanke, og med Skrivelse af 19. Sept. indsendtes

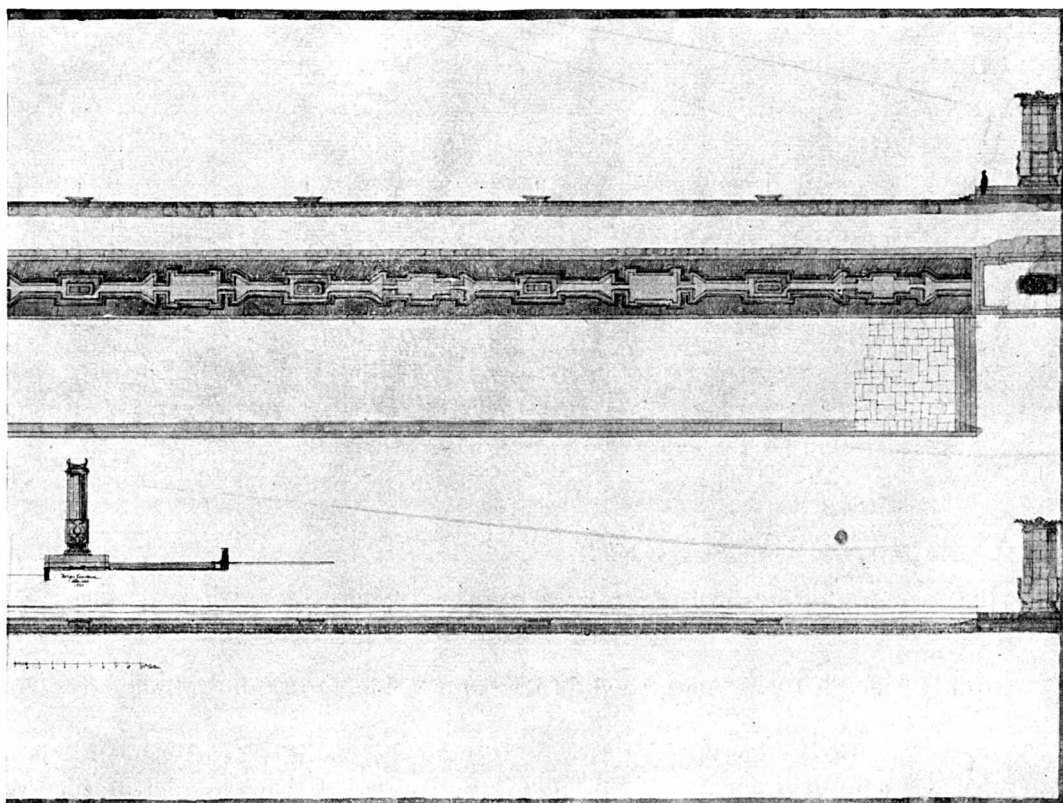
HOLGER JACOBSEN: Forslag til en Vandhave ved Set. Jørgens Sø.

Forslaget — der vil findes gengivet omstaaende — til Direktionen for Carlsbergfondet, samtidig med at Kopi af Forslaget med en ligelydende Skrivelse indsendtes til Direktionen af Ny-Carlsbergfondet. Skrivelsen til Carlsbergfondet havde følgende Ordlyd:

Fra et af Bestyrelsen nedsat Udvalg er modtaget et Forslag til Udsmykning af den store Udvidelse af Gyldenløvesgade, som i Øjeblikket er under Udførelse.

Bestyrelsen er af den Formening, at denne Plans Gennemførelse vil skabe et Bybillede af meget høj Skønhedsværdi ved paa overordentlig tiltalende Maade at udnytte og fremhæve den enestaaende Naturværdi Byen København ejer i sin Krans af Søer, og at denne Plan saa naturligt knytter sig til den planlagte Bebyggelse af det gamle Banegaardsterræn og langs de store Færdselsaarer Aaboulevard og Rosenørns Allé, at der her er Mulighed for at skabe et Anlæg, som for Eftertiden vil kunne staa som et Vidnesbyrd om, at vor Tid ønskede at gennemføre disse store Anlæg paa en Maade, der ikke stod tilbage for tidligere Tiders Trang til at præge de store Nyanlæg i Byen som Børsanlægget, Slotsholmen, Amalienborg Plads Vesterbros Passage, Søtorvet, Østbanepladsen og Grundtvigskirken.

Af Anlægget fremsendes hermed et Skitseforslag, som viser en forsænket fliselagt Plads, strækkende sig langs det meste af Set. Jørgens Sø. Den er afgrænset mod Gaden af en Støttemur, langs hvis Sydside der paa hele Strækningen løber en Bænk, hvor Mennesker i Hundredvis kan sidde og nyde Udsigten over den fredelige og netop her saa særlig smukke Sø. Mod Søen er Pladsen afgrænset af en 5 m bred »Vandhave«, en Række Vandbassiner med smaa Springvand, indrammet af samme lyse Kalksten som Flisegulvet er tænkt udført i, og med Buxbomplantning i Mellenrummene.

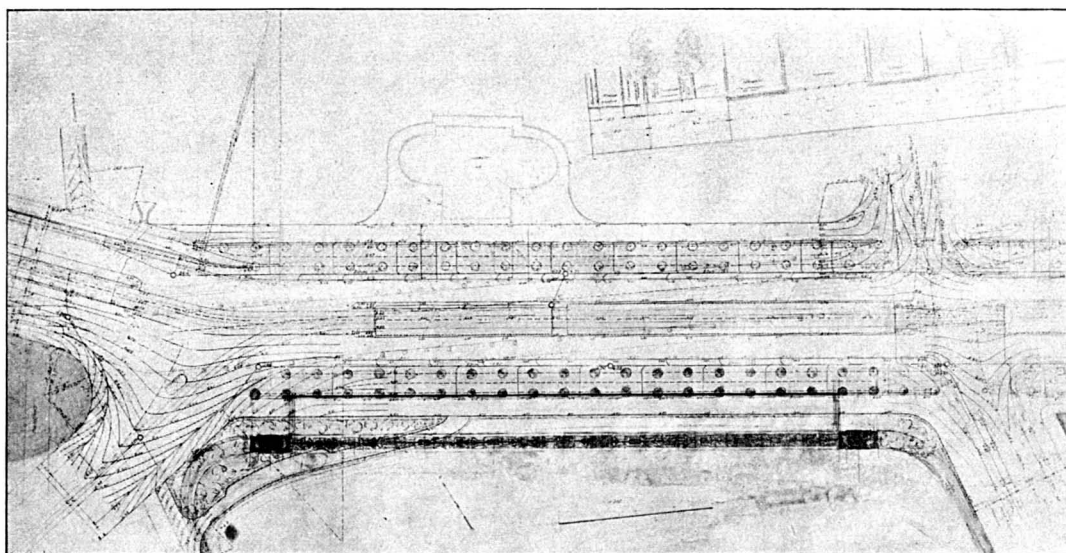

HOLGER JACOBSEN: Forslag til en Vandhave ved Set. Jørgens Sø.

De spillende Vandstraaler vil yderligere levendegøre det skønne Billede af Sø og Himmel, og hele Vandhaven faar ved begge Ender en stilfuld Afslutning gennem to flade, søjleagtige Opbygninger, der øverst bærer en Skaal, fra hvilken Vand skal rinde ned i det lange Bassin langs Søen. Disse Opbygninger er af meget store Dimensioner — 9 m høje — og vil efter Bestyrelsens Mening danne saavel en ganske fortrinlig Afgrænsning af Pladsen som Overgang til Byggeriet paa begge Sider, ligesom de set fra »Svineryggene« meget kraftigt vil markere Overgangens Betydning og Karakter.

Da Bestyrelsen meget gerne saa den i den fremsendte Skitse fremstillede Tanke bragt til Udførelse i sikker Forvisning om, at der derved vil kunne skabes et Anlæg til største Pryd for Byen og Ære for dets Givere, tillader Bestyrelsen sig herved at forespørge den højtærede Direktion, om ikke Carlsbergfondet i Forbindelse med Ny-Carlsbergfondet, til hvem lige-lydende Henvendelse samtidig sker, kunde tænke sig i Anledning af, at det den 3. September 1926 er 50-Aarsdagen for Carlsbergfondets Stiftelse, at skænke dette Anlæg til Byen København, eventuelt saaledes, at Anlægget kunde være færdigt til selve Jubilæumsdagen.

Planen modtoges med megen Interesse, og Bestyrelsen opfordredes til at fremskaffe nærmere Oplysninger om Bekostningen samt om Myndighedernes Stilling til Sagen. Oplysning herom meddeltes Fonden i en senere Skrivelse af 14. Oktober. Bestyrelsen var saa heldig at møde ikke blot Forstaaelse, men varm Tilslutning hos de Myndigheder, hvem Planen underhaanden blev forevist, og nærede derfor det Haab, at de to Fond vilde bevilge de til Planens Gennemførelse nødvendige Pengemidler og derigennem yde et saadant Bidrag til Hovedstadens Forskønnelse, at det samtidig med

Situationsplan. Tilvenstre Aaboulevardens og Rosenørns Allés Indføring i Gyldenløvesgade.
Foroven Pebblingesø; forneden Sct. Jørgens Sø.

at være til Glæde for Byens Borgere vilde staa som et betydningsfuldt Minde om de to Fonds Offervilje.

Desværre har Direktionerne for de to Fond ment at maatte tage Afstand fra Planen, saaledes som det fremgaar af følgende Skrivelse fra Carlsbergfondet af 19. November 1924.

Ved Skrivelse af 19. Septbr. d. A. har den ærede Bestyrelse tilstillet Direktionen et Projekt til et Prydanlæg langs Nordsiden af Sct. Jørgens Sø, og forespurgt, hvorvidt Carlsbergfondet i Forbindelse med Ny-Carlsbergfondet kunde tænke sig at skænke et saadant Anlæg til Kommunen ved de to Fonds tilstundende Jubilæer; dertil er siden føjet forskellige nærmere Oplysninger i Skrivelse af 14. Oktober.

I den Anledning skal Direktionen udtale, at man allerede forud var inde paa den Tanke, ved Fondets 50-Aars Jubilæum at tilbyde Kommunen en Gave, ligesom man ved Bryggeriet Gamle Carlsbergs Jubilæum i 1897 skænkede 50,000 Kr. til et monumentalt Springvand (det, der siden blev til Gefion-Springvandet). Under disse Forhold har Direktionen med Interesse sat sig ind i det fremsendte Projekt, som er saa omhyggeligt gennearbejdet, og man anerkender, at det indeholder store Skønhedsværdier. Paa den anden Side er der ogsaa gjort kritiske Indvendinger imod det, og tillige maa man sige, at Direktionen i sig selv vilde foretrække at mindes Jubilæet ved et enkelt Monument i Stedet for et Anlæg.

Imidlertid har det jo nu vist sig, at Ny-Carlsbergfondet af finansielle Grunde har afvist at støtte Projektet, og naar det derefter maatte være Carlsbergfondet alene, der skulde gennemføre det, maa Direktionen mene, at Udgiften derved overstiger det Beløb, som man under Hensyn til de store Krav, som dansk Videnskab stiller til Fondet, kan anse det for svarligt at anvende til en Jubilæumsgave. Direktionen har naturligvis været opmærksom paa, at Foreningen i den sidste Skrivelse paaviser, at Udgiften paa forskellig Maade kan formindskes, og yderligere er der mundtlig peget paa en mulig Udeladelse af de to Vandsøjler; imidlertid kan Direktionen ikke sige, at man sympatiserer med disse Reduktioner.

Direktionen beklager da at maatte svare, at den ikke mener sig i Stand til at efterkomme Foreningens Henstilling.

Der er imidlertid i denne Skrivelse og under de førte Forhandlinger ydet det fremsatte Forslag saa megen Anerkendelse, at Bestyrelsen ikke tager i Betænkning at offentliggøre Planen i det Haab, at den senere maa blive taget op og gennemført som en naturlig Afslutning paa de store Arbejder, som vor Tid har udført i Forbindelse med Hovedbanegaardens Flytning og den gamle Banedæmnings Ombygning til den i byteknisk Henseende storslaaede Indføring af Rosenørns Allé og Aaboulevarden i Gyldenløvesgade.

Det er Bestyrelsens Opfattelse, at den viste Plan i høj Grad imødekommer en naturlig Trang hos Befolkningen til at opnaa Skønhed her og i Byplanen, og at man ved denne Plans Gennemførelse paa udmærket Maade vilde indlede den Regulering af Søernes Indfatning, som før eller senere maa udføres, for at Søerne kan fremtræde i deres fulde Skønhed og Værdi for hele Bybilledet.

DYREHAVEN OG DENS FREMTID

I Tidsskriftet »Havekunst« har Lektor ved Kunstakademiet, Kommunegartner G. N. BRANDT skrevet en Artikel »Dyrehavens Deling«. Vi bringer her Artiklen i afkortet Form, idet vi om det her omhandlede Spørgsmaal henviser til talrige tidligere Artikler i »Forskønnelsen«.

Det enstemmige Resultat, som Lystskovkommissionen nu har naaet, og som snart vil foreligge trykt, vil paa et væsentligt Punkt, nemlig Behandlingen af Dyrehaven, vise sig at være den Slags Enighed, der gør svag, fordi man ikke er kommen til Bunds i Spørgsmaalet. Dette er forklarligt, thi Dyrehaveproblemet er sikkert det vanskeligste, noget Lands Skovstyrelse nogen Sinde er bleven stillet over for.

Ogsaa andre Steder findes Naturmindesmærker, der skal beskyttes, og andre store Byers Befolkning kræver ligeledes Tumbleplads for Friluftsliv. Men Opgaven er her paa eet og samme Areal at skulle frede Nationens stolte Naturmindesmærke og udvikle Skovparken til sin rette Brug. Dette Problem, der før knap laa for, bliver vanskeligere, efterhaanden som den døende Del af Skoven kræver mere og mere Hensyn og den voksende Befolkning mere og mere Raaderum. Opgaven er ingenlunde løst gennem Ansættelsen af en smilende Skovrider og Oprettelsen af Dyrehaveudvalg Nr. 3, selv om man medgiver dette nogle almindelige Direktiver for de forskellige Dele af Skoven. Enten vil Arbejdet gaa istaa som de forrige Gange, eller ogsaa — og det er det farligste — vil det opretholdes ved, at de muntre Skovfrokoster skaber den Stemning, i hvilken man bedst finder det imødekommende Mellemstandpunkt, der, naar det gennemføres, uhjælpeligt vil forflygtige Naturmindesmærkets Ejendommelighed og forkludre Skovparken.

Der er kun een rationel Løsning. Dyrehaven bør deles klart og bestemt. Ikke ved Afspærringer, den store, festligt frie Skov med uhindret Adgang maa altid bevares som en Helhed, men i dens forskellige Partier bør konsekvent gennemføres Behandlinger, der sigter til forskellige Formaal.

Dyrehavens Formaal er at tilfredsstille hele Befolkningens Naturfølelse, og at denne er uensartet og stiller forskellige Krav, burde vi have lært af de sidste seks Aars Dyrehavepolitik. Derfor er al Overvejelse af Dyrehavens Behandling uden Overblik og uden fast Grundlag, saalænge en Klarkæggelse af dansk Naturfølelses Krav ikke er gaaet forud.

Vi ser bort fra den oprindelige Naturfølelse, der slumrer i Landboens Sind, vaagner hos Byboeren, og stiger til Lidenskab, naar Storbyen truer med helt at afspærre ham fra den Natur, han dog til sidst selv er Led af.

Blandt de højere Former for Naturfølelse vil man skelne tre Hovedtyper, skønt de selvsagt aldrig forekommer ublandet i noget Menneskes Sind. Vi erkender dem lettest netop i Forhold til det store Træ, vel nok den stærkest virkende Afgrænsning af Natur, vi stilles over for.

En af de ledende Forstmænd udtalte, at de fleste af os søger Skønheden i det sunde, det kraftige, det veludviklede. »Kun de faa, der søger den i det defekte og affældige, ser jeg bort fra«. Dette er et klart og sundt Standpunkt, og det deles af langt den overvejende Del af Befolkningen. Kun er det urigtigt at kalde de andre for de faa. Dertil er der for mange. Den Form for Naturfølelse, som betegnes gennem en saadan Ytring, er en videre Udvikling af den oprindelige Naturfølelse, blot kultiveret. Den er ikke længere blot en Følelse for Natur, den er kræsen, den føler kun for en særlig udvalgt Del af Naturen, og kalder den »Skønheden« i Naturen. Denne Naturfølelses Bærer finder ikke Træet smukt blot gennem Øjets rent sensuelle Indsugen af det grønne eller blot ved, at Træet opfattes som levende. Men han finder forhøjet Livsfølelse for sig selv i Betragtningen af den vidunderlige organiske Harmoni i et stort Træ, der erkendes som et »selveksisterende Livscentrum«, ligesom ham selv. Han føler sig umiddelbart og lykkeligt i Slægt med det sunde Træ, frydes ved dets Trivsel og nedstemmes ved dets Affældighed og Død.

Menneskægtens højere Naturfølelse er i stadig Forskydning og Udvikling; man tænke blot paa den Søndagsnatur, vor Guldalderdigtning var glad for. Det sidste Stade i denne Udvikling, den nyeste Type Naturfølelse, er den biologisk betonedede. De humane Fag, der tidligere dominerede, har efterhaanden maattet vige en stor Del af Pladsen som Dannelsens Grundlag, og Interessen for Naturen fremmes nuomstunder ved en prægtig, ny-naturalistisk Litteratur, der uden Omsvøb ligefrem befatter sig med selve Naturens Liv og dets Processer uden deri at se Symboler paa Menneskelivet, saaledes som tidligere Litteratur oftest saa. Det lille Indblik i Naturens Love, der ad disse Veje skaffes vide Kredse, er vel ikke stort, men nok til at præge deres Naturfølelse. Ved Betragtningen af Træet fornemmer de den uhyre Virksomhed, der skjules bag Barken, og betages paa den Vis af Naturens Storhed. Folk af denne Følelsestype ser objektivt paa Naturens Liv, de vilde sjældent gribe ind for at frelse en Eg fra unge Bøges Favntag, thi selve Foregangen i Naturen er det, hvori de finder »Skønheden«. Snylteren og Værtsplanten har samme Ret for denne Naturfølelse, hvis den forekom ublandet.

Efter disse Naturmentaliteter, hvis Linier her skematisk og groft er søgt optrukne, har i Virkeligheden Droftelser og Afstemninger i vor Skovpolitik fundet Sted — idet dog den æstetiske og biologiske Opfattelse foreløbig har slaaet Følge — og i deres Ufornelighed ligger det virkelige Dyrehaveproblem. Det øvrige er rene Skovløbersager, der giver sig af sig selv.

Et Par Eksempler vil oplyse Uoverensstemmelsernes Art.

Der staar tre Ege nær Taarbæk. De trykker hverandre. Her vilde Flertallet fjerne de to svagere og sikkert derved ogsaa opnaa forøgede Udviklingsmuligheder og Livsbetingelser for den tredie. Men Samspillet mellem de tre i deres indbyrdes Kamp forekommer mange af større æstetisk og biologisk Værdi end det, der vindes for den ene Eg. Andre Steder i den gamle Skov vilde maaske alle bifalde en Fældning her og der, naar omstaaende Træer vandt derved i Levealder. Men hvis en Værdi gaar tabt derved, er

Spørgsmaalet tvivlsomt; thi hvor mange Aar vindes for Træer i den høje Alder, her er Tale om? Ti Aar eller hundrede Aar? Lærde med europæisk Ry er ganske uenige herom. En endnu skarpere Modsætning mellem de to Synspunkter ligger i Vurderingen af de udgaaede Træer og tørre Grene. Den ene Part vil beholde saa meget som muligt, den anden vil rydde op, vil »pynte« den gamle Skov. Udtrykket er virkelig blevet brugt i ramme Alvor. Pynte Dyrehaven! Ak! To gild refined gold, to paint the lily, to throw a perfume on the violet!

Man kan søge sig Skønheden i det sunde eller det udtryksfulde, den ene Synsmaade kan være saa god som den anden, og begge vil have deres store Publikum, men Eksemplerne burde dog vise, at det er haabløst at tro, at man kan faa Opfattelserne af Begrebet »Naturskønhed« til at falde sammen.

Ogsaa i Spørgsmaalet om Nyplantning træder Forskellen i det vitale og det æstetiske Grundsyn i Vejen for Enighed. Forstvæsnet har overvejet Dyrehavens Fornyelse, dels ved Inddragen af Sletternes Arealer i Indelukker, og dels ved Plantning i selve Bevoksningerne af unge Træer, saa lange, at deres Top var over Vildtbid, og med beskyttet Stamme (Hejsterplantning). Ved disse Midler vilde man naa at skaffe ny Skov paa den gamle Dyrehaves Areal, hvilket imidlertid ikke er det samme som at bevare det, vi forstaar ved Dyrehaven. Dennes æstetiske Skønhed bestaar netop i det klart overskuelige Samspil mellem Sletter og Træer. Uden Underskov og Ungskov vokser de mægtige, faatallige Stammer ud af Skovens Bund, og Træernes Skygger tegner sig skarpt paa de glat afgræssede Flader. Dyrenes Afgnavning forenkler Landskabet hen mod det heroiske, og det, der ellers kun er en kunstnerisk Vision, Landskabets plastiske Kraft og skønne Enfold, er her, lige uden for Byens Port, den herlige Virkelighed. Denne Dyrehavens Karakter vilde straks gaa tabt ved Nyplantningen, der til Gengæld, endda først om mange Aar, vilde give os en almindelig Bøgeskov, af hvilke Sjælland har tusind og atter tusind af Hektarer. De Mennesker, for hvem det — i Modsætning til andre — er en uudholdelig Tanke, at Dyrehavens vidunderlige Klarhed allerede nu skal forflygtiges og udviskes ved Nyplantning, ser en Redning i den kloge Løsning, som Professor RAUNKJÆR har fremsat i et Responsum til Landbrugsministeriet. Dette Forslag, der af Magister BØVING-PETERSEN er refereret i »Tilskueren«, gaar ud paa at lade Jægersborg Hegn tjene som Dyrehave, naar vor Tids Dyrehave engang om mange, mange Aar er helt sunken sammen og maa fornyes. Dette Forslag om en saadan sæculær Vekseldrift mellem de to Skove er en Forudsætning for nærværende Forslag, der maa falde bort med hint. Alle Foranstaltninger og Vedtagelser angaaende de to Skove har iøvrigt Karakteren af Foregreb, saa længe Myndighederne ikke har taget klar Stilling til Alterneringsforslaget.

✱

Med blot noget Kendskab til Dybden af Uoverensstemmelserne er det dog vel berettiget at tvivle om, at den Enighed, som man med saa megen Besvær er naaet frem til ved Lystskovkommissionens grønne Bord, nu ogsaa vil holde, naar den skal staa sin Prøve ude i den grønne Skov. Kommissionen har vedtaget ved Knopskydning at fortsætte sig i en ny Kommission, der menes at skulle paase, at der ikke i Dyrehaven finder nogen Hugst Sted, som kan skade Naturskønheden, medmindre den er strengt nødvendig for Skovens Bevarelse! — De Herrer, der ikke kan tiltræde dette Forslag, bedes række en Haand i Vejret! — Naar Kommissionen fra Udtalelser af den mest officielle Art ved, at Naturskønhed, især i Dyrehaven, kan opfattes paa ganske modsat Maade, og Skovens Bevarelse ligeledes —, saa er Befolkningen vel i sin gode Ret til at spørge, om det er Tankeløshed eller det modsatte, der faar Kommissionens mange Kokke til at servere Landbrugsministeren og Publikum en saadan Gang Biksemad.

Hvis Landbrugsministeriet i sit stille Sind venter, at Befolkningens Opfattelse nok engang vil afklares og efterhaanden samle sig blot nogenlunde til et fælles Synspunkt, saa faar det Lov at vente længe. En smidig Formand kan vel nok af og til skaffe Enstemmighed om en tilstrækkelig uklar Indstilling, og der kan komme Træthedsperioder, men Enighed? Aldrig.

Hvis man alligevel ikke gaar ind paa nærværende Delingsforslag, eller et lignende, hvad saa? Vil man ganske rolig lade Flertallet voldføre Mindretallet? Det er sjælden gaaet godt i Følelssager, og som saadan maa man regne Dyrehaveproblemet. Eller vil man omvendt haabe, at Mindretallets Førere som en Art Missionærer skulde kunne omvende den store Befolkning til den rette Naturtro? Det vil næppe føre til noget. Og desuden, hvorfor ikke lade hver beholde sin Naturfølelse i Fred? Hvilken Mangel paa Visdom at tro paa Enigheden om det døde Træ og paa den »rigtige« Anskuelse derom. Ideernes Brydning er saa gammel som vor Kultur. Endog i den klassiske Oldtid besang Lucan det store Træ, der efter sin Død dog kaster venlig Skygge. Medens Kunsten gennem Aarhundreder har dyrket det døende Træs Skønhed, har samtidig andre ment bedre at tjene Skønheden ved at fjerne affældige Træer. Til Tider har man endog plantet døde Træer, men ogsaa prompte drevet Spot dermed. Er den smuk? Er den grim? Hvem har Ret, Landmanden eller Maleren? spurgte Diderot om den knudrede, frønnede, toptørre Eg. Dette samme Spørgsmaal er Landbrugsministeriet stillet overfor nu, og burde lige saa lidt som Diderot vente det besvaret; thi begge Anskuelser har Ret, og det er lige vigtigt for Befolkningens personlige Kultur, at alle Aandstyper finder Udløsning for hver sin Naturfølelse, af hvad Art den saa er.

Den Deling, der er eneste Vej ud af Uføret, bør foretages saaledes, at »Naturmindesmærket« kommer til at omfatte den ældste og centrale Del af Skoven, der ligger mellem Christiansholmsvej og »Københavns Allé«, samt enkelte andre Partier, der slutter sig hertil, især mod Nord-Øst. Ialt maaske en Ottendedel af Dyrehaven med Jægersborg Hegn. Disse Strækninger bør overlades til sig selv, og ethvert Indgreb bør være en velbegrundet Undtagelsesforanstaltning. Fjernelse af Vindfælder bør ikke være en given Sag og skal afgøres, foruden under Hensyn til en vis Farbarhed i Skoven, tillige og navnlig under æstetiske Hensyn. Vi vil paa den Maade bevare den typiske Dyrehave længst muligt, og det kommende Slægtled vil faa at skue et gigantisk Naturdrama, som aldrig er set paa vore Breddegrader, hvor ellers ingen Skov faar Lov at leve sit Liv til Ende. Forspillet er begyndt. Saa godt som alle Træer i den gamle Skov er affældige, og over hundrede Stammer falder allerede nu hver Vinter. Om hundrede Aar vil Smaasletterne have bredt sig ind i de gamle Bevoksninger og vil langsomt omringe de forfaldne Skovholme, for til Slut at danne en stor bølgende Campagna oversaaet med mosede Ruiner, og behersket af de standhaftige Ege. Denne storslaaede Dødskamp vil gøre Dyrehaven berømt i vor Del af Verden, men vil ikke forme den som en ideal Skovpark for Befolkningens Friluftsliv; thi Flertallet har sikkert paa sin Vis Ret, naar det i Betænkningen af 1919 skriver, at affældige Bøge kun maa være til Stede i ringe Antal, for ikke at gøre et »trist Indtryk«. Synet af den døende Skov vil sikkert ikke tilfredsstille den almindelige Vitalisme, og hvis det drejede sig om andet end en Brøkdel af hele Skoven, turde det næppe foreslaas at lade den for Byen bedst beliggende Skov henligge som Naturmindesmærke i saa mange Aar. Men lige saa heldig, som man er med at have Jægersborg Hegn til Skifte, naar det engang kræves, lige saa lykkeligt former selve Dyrehaven sig for en Deling som den her foreslaaede.

(Fortsættes)

»STORKESPRINGVANDET« OG SPØRGSMAALET OM DETS FJERNELSE FRA AMAGERTORV

SOM det vil være Foreningens Medlemmer bekendt, bl. a. fra den i sidste Numer af »Forskønnelsen« gængivne Plan om Anlæg af en Vandhave ved Sct. Jørgens Sø, har Direktionen for Carlsbergfondet paa Forespørgsel meddelt Foreningens Bestyrelse, at den ikke saa sig i Stand til at støtte Foreningens Forslag om nævnte Anlæg, og som det ligeledes vil være bekendt, har Fondets Direktion nu tilbudt Københavns Magistrat et Beløb af 100,000 Kr. — hvilket Beløb under visse Forudsætninger vil kunne forhøjes til 200,000 Kr. — til Udførelse af et Monument, der i sit Ydre skulde indeholde Allusioner til Sønderjyllands Genforening med det gamle Land. Efter en — saa vidt vi har kunnet skaffe oplyst — ikke imødegaaet Oplysning i Dagspressen skal Gavebrevet til Københavns Magistrat indeholde en Passus om, at man som Anbringelsessted for det omhandlede Monument peger paa Amagertorv, idet det skulde være Meningen at fjerne den der opstillede Fontæne, der populært hedder »Storkespringvandet«.

Som det endvidere vil være bekendt, er denne Fontæne i sin Tid — i 1894 — skænket til Kommunen af Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse, og selv om det maa antages, at Foreningen til sin Tid vil blive afæsket en Udtalelse om dens Stilling til Spørgsmaalet om en eventuel Fjernelse af den af denne skænkede Fontæne og dens eventuelle Anbringelse andetsteds, vil vi gerne, inden den om dette Spørgsmaal allerede indledede Diskussion i Dagspressen kommer alt for langt paa Afveje, paa nærværende Tidspunkt fremsætte et Par Bemærkninger.

Vi vil da til en Begyndelse anføre, at Tanken om en Flytning af Storkespringvandet tidligere har været fremme, og i en Skrivelse til Magistraten af 17. Juni 1898 har Foreningens daværende Bestyrelse bl. a. udtalt følgende:

I Skrivelse af 13de Maj d. A. til »Foreningen til Hovedstadens Forskjønnelse« har den højtærede Magistrat forespurgt, om Foreningen maatte ønske at afgive en Udtalelse i Anledning af, at der er blevet rejst Spørgsmaal om Flytning af Fontainen paa Amagertorv til Plainen ved Frederiksborggade, der vil blive omdannet efter en af Kommunalbestyrelsen vedtaget Plan.

Saaledes foranlediget skal undertegnede Bestyrelse for Forskjønnelsesforeningen tillade sig den Udtalelse, at der efter vor Mening ikke er nogen Grund til at flytte Fontainen fra Amagertorv, paa hvilket Sted den gjør en smuk dekorativ Virkning. Dertil kommer, at Fontainen paa Amagertorv er til saa stor Nytte som Vandforsyningssted, at dens Fjernelse sikkert vil efterlade et meget føleligt Savn. Vi tilføje, at efter Hr. Professor Edv. Petersens Mening vil Fontainen ikke passe til et Parkanlæg.

Naar der gjøres den Indvending mod Fontainen, at Vandet ikke springer foroven og ikke kan springe, uden at Torvet oversprøjtes, skulle vi bemærke, at denne Ulempe — som Fontainen forøvrigt har tilfælles med mange andre Fontainer, uden at der af den Grund rejses nogen Indvending mod dem — efter Hr. Professor Edv. Petersens Mening vil kunne rettes ved en ringe Forandring, saaledes at Straalerne blive nedfaldende i Skaalen. Vi skulle tillade os at henstille til den højtærede Magistrat at lade foretage en saadan Forandring efter nærmere Conference med Hr. Professor Edv. Petersen, idet vi føle os overbeviste om, at Fontainen langt mere vil komme til sin Ret end nu, saafremt det skulde være muligt at forhindre, at det øverste Parti imod Kunstnerens oprindelige Tanke staar uberørt af Vand, som det nu er Tilfældet.

Det kan i denne Forbindelse ogsaa være af Interesse at stifte Bekendtskab med nedenstaaende Udtalelse af Fontænenens Skaber, Maleren Professor EDVARD PETERSEN, fremsat af denne i Skrivelse af 22. Maj 1898 til Foreningen:

Fontainen skulde være til Nytte, saaledes lød den Opfordring, jeg i sin Tid erholdt fra Bestyrelsen, derfor blev Hovedvægten lagt paa de 3 Kilder og de 3 Spring til Vandforsyning paa Torvet, fra først af Kultorvet, senere, da man i Borgerrepræsentationen fandt, at den passede bedre til Amagertorv, som ogsaa unægtelig var bedre, blev Pladsen anvist af de Hrr. i Bestyrelsen, og som jeg fandt godt valgt og har ikke senere forandret min Mening. Fontainen passer ikke til en Park, og med en større Kumme ophører den at være til Nytte, da de 3 Spring falde udenfor Rækkefølgen.

Hovedanken, at det sprøjtede, naar Vandet sprang foroven, vil med en ringe Forandring kunne rettes, naar Straalerne blive nedfaldende i Skaalen.

Naar denne Forandring bliver gjort, er Hovedindvendingen mod Springvandets Plads paa Amagertorv bortfalden — og jeg fastholder derfor min Mening, at den staar godt, hvor den staar, gør sin Nytte ved Torvets Vandforsyning og generer ikke Færdslen paa nogen Maade, men er et godt Tilflugtssted for Folk, der passerer Torvet under den stærke Færdsel.

Den af Foreningens daværende Bestyrelse foreslaaede og af Professor EDVARD PETERSEN tiltraadte Forandring synes at være foretaget, uden at noget saadant har efterladt noget Spor i Foreningens Arkiv udover, at det af en Skrivelse fra Magistraten af 11. Sept. 1901 fremgaar, at der den 14. Septbr. har været afholdt en Straaleprøve. Men Spørgsmaalet om Springvandets Flytning blev i hvert Fald opgivet, hvilket vel nok i nogen Grad stod i Forbindelse med, at de tumultuariske Optrin, for hvilke Springvandet igennem et længere Tidsrum havde været Midtpunktet, efterhaanden helt var ophørte.

Men nu er Tanken altsaa genopstaaet.

Der kan da være al Grund til paany at advare mod den foreslaaede — eller maaske kun antydende — Flytning af Storkespringvandet. Der kan utvivlsomt mod denne Fontæne fremsættes adskillige berettigede Indvendinger, af hvilke den væsentligste vel nok turde være den — ogsaa her i Tidsskriftet paapegede —, at Fontænenes Afslutning foroven — de noget for spinkle og strittende Muskedonnere — er for svag i dekorativ Henseende. Men paa dette Punkt vil der uden at øve Vold mod Fontænenes Helhedsidé med smaa Midler og uden stor Bekostning kunne raades Bod, især dersom man samtidig lod Vandet »springe«. Thi et Springvand, der ikke »springer«, er som tidligere fremhævet en Selvmodsigelse, en Meningsløshed, og virker inkonsekvent i Gadebilledet.

Til en saadan Ændring af »Storkespringvandet« vil Foreningen gerne give sin Tilslutning og ogsaa yde sin direkte Medvirkning, men vi vil paa det indstændigste advare mod at begynde paa at flytte omkring med Fontænen. Det er let nok at fjerne den, men vi behøver ingen større profetisk Gave for at kunne forudse og forudsige, at det vil volde de allerstørste Vanskeligheder at finde det til dens Genopstilling egnede og naturligt motiverede Sted. Vi forudser og forudsiger endvidere, at en Flytning og Genopstilling andetsteds vil give Anledning til nye Besværigheder, nye Kampe.

Lad Storkespringvandet faa en ændret Afslutning foroven, lad det først og fremmest faa sin naturlige Funktion: at give Vand, men lad det blive staaende, hvor det nu har staaet i 31 Aar. Til det foreslaaede Genforeningsmindesmærke maa den rigtige Plads for dets Opstilling nok kunne findes andetsteds end paa Amagertorv.

DYREHAVEN OG DENS FREMTID

(Sluttet)

CENTRALSKOVEN vil blive mere og mere aaben og til sidst nærmest Slette, men denne Slette kan heldigvis blive kranset af kraftig Skov, der lig et værnende Bælte bør ligge uden om Naturmindesmærket for at hjælpe at bevare Skovklimaet, og ikke mindst for at udelukke Synet af den Bebyggelse, der allerede nu ses mere end heldigt er fra mange Steder i Dyrehaven. Dette Skovbælte vil væsentligt komme til at bestaa af Klampenborg Plantage, Christian IX's Hegn, Stampeskoven, Markerne Vest for Eremitagesletten, Fortunindelukket og Skovstykket langs Ermelunden, idet Kredsen visse Steder sluttet med Nyplantning. Disse Strækninger skal konsekvent og med al den tekniske Evne, Forstvæsnet raader over, udvikles til en virkelig Skovpark, fuldt modstandsdygtig over for det mægtige Slid, som en stor Bys Friluftsliv medfører. Ved rationelle Vejføringer og andre Foranstaltninger skal den store Tilstrømning lokkes væk fra Central-Skoven og ind i Skovparken. Mens den første lider ved unødig Overgramsning, og Menneskene helst bør tænkes væk, vil netop Skovparken med sin ganske modsatte Natur oplyses af de glade Skarer. Parken skal holdes som lys, men lukket Skov med smaa Sletter med frie Træer og Trægrupper og med de nødvendige Remisser for en noget formindsket Vildtstand. Med andre Ord skal de to Zoner uden Vaklen, Sjakren og Afstemninger ledes saaledes, at henholdsvis den æstetiske og den vitale Naturfølelse tilfredsstilles fuldt ud i hver sin Del. Den tredje Type, den biologiske, kan aldrig naa sit Ideal. Dertil er Dyrehaven, med sin livlige Frekvens og med sin kunstigt opretholdt store Vildtstand for meget et Kultuareal. Og dog, i de hule Træers Tude, Revner og Huller gror og bor et myldrende og med Bevoksningernes Affældighed tiltagende Naturliv, som gør Dyrehaven til et Jagttagelsesfelt som ingen anden Skov. Iøvrigt er der med nærværende Forslag ikke tænkt særlig paa Studerende, saalidt som paa Malerne, men kun paa den almindelige Befolkning. — — —

Dyrehaveudvalget af 1918 var paa fem Medlemmer, Udvalget af 1922 paa syv, og det af Kommissionen foreslaaede siges at blive paa elleve Medlemmer! Tror nogen for Alvor, at denne foruroligende, aritmetiske Progression i Raadgavernes Antal vil føre til andet end fortsat Vrøvl? Hvorfor ikke stoppe det Hele ved først at tage klar Stilling til Alterneringsforslaget og derpaa til Delingsforslaget, thi naar disse var undersøgt og vedtagne, kom Resten af sig selv. Saa vidste man nemlig bestemt, hvem der var sagkyndig i hver sin Del af Skoven, og at en Styrke paa elleve Mand var unødig.

Ved Tingenes naturlige Udvikling er et københavnsk Byplanspørgsmaal og en vigtig Afgørelse om aandelig Kultur lagt i Landbrugsministeriets uvante Hænder. Dyrehavesagen er nemlig kun i anden Række et forstligt Spørgsmaal, men derimod i dybeste Betydning en Sag, der angaar Befolkningens personlige Kultur. Ingen Plet af Landet har haft saa stor Betydning for saa mange Mennesker som Dyrehavens mægtige Storskov. Ikke blot for Udviklingen af Naturfølelsen, men ved det stærke Landskabs hele mærkelige Virkning paa Sindet. Uden Skummelhed lukker Skoven sig om den, der søger Ensomhed, og den aabne Underskov indgyder en næsten arkadisk Tryghed. Hvor megen Livslede er ikke svundet under dens høje Krontag, og hvilken Kirke har den ikke været for oprevne Sind! Dyrehavens gamle Skov burde være Danmark et helligt Sted og dens Fremtid en national Opgave.

Hvad enten man nu holder af Dyrehaven paa den ene eller paa den anden Maade, er det pinligt at se dens Skæbne Aar for Aar blive malet i den sædvanlige Kværn, hvis tre Stene hedder: faglig Forstokkethed, folkevalgt Selvklogskab og emsig Ærgerrighed.

G. N. BRANDT

ROSENBORG HAVE

FORENINGENS Bestyrelse har under 8. December f. A. tilskrevet Indenrigsministeriet saaledes:

»Gennem det Foreningen tilgaaede Referat af Forhandlingerne i Borgerrepræsentationens Møder den 4. og 11. Septbr. d. A. er Bestyrelsen blevet bekendt med den af Magistraten udarbejdede og af Borgerrepræsentationen vedtagne Plan om Etablering af en Varmecentral paa Gothersgades Elektricitetsværk. Af den af Stadsingeniøren og Belysningsdirektøren i Fællesskab udarbejdede Situationsplan fremgaar det, at Hovedledningerne med Varmtvand er tænkt ført tværs gennem Rosenborg Have fra Porten ved Chr. IX's Gade til Porten ved Sølygades Kaserne. Da en saadan Ledningsføring synes at maatte bevirke en ret væsentlig Indgriben i Rosenborg Haves Anlæg, bl. a. ses Ledningerne at skære begge de store Alleer — Kavallergangen og Damegangen —, ligesom de heller ikke synes at lade Springvandsanlægget uberørt, tillader Bestyrelsen sig herved at henstille, hvorvidt Tidspunktet ikke maatte siges at være belejligt til at genoptage Spørgsmaalet om en samlet Regulering af Rosenborg Have.

Som det vil erindres, blev der paa Foreningens Initiativ nedsat et Udvalg, for hvilket daværende Kontorchef i Indenrigsministeriet AAGE SCHLICHTKRULL udnævntes til Formand — jfr. Skrivelse fra Indenrigsministeriet af 14. Juli 1919, B Nr. 1026 —, og i hvilket fandtes Repræsentanter for Ministeriet, Magistraten, Nationalmuseet og nærværende Forening. Udvalget udskrev en Konkurrence om Planer til Havens Regulering og foretog en Bedømmelse af de indkomne Forslag. De af denne Konkurrence flydende Udgifter — Præmieheløb og andre Udgifter — androg et Beløb af c. 10 000 Kr., der afholdtes af Foreningen. Om Resultatet af den saaledes afholdte Konkurrence og om Udvalgets Virksomhed i det hele afgaves under 27. Oktbr. 1920 en Beretning underskrevet paa Udvalgets Vegne af dettes Formand, af hvilken Beretning et Ekspl. forudsættes indsendt til Ministeriet, og til hvilken man derfor herved henviser.

Med Afgivelsen af denne Beretning afsluttede Udvalget foreløbig sin Virksomhed, og Formandens Udnævnelse til Stiftamtmand og senere Afgang ved Døden har muligvis hibragt Udvalgets øvrige Medlemmer den Anskuelse, at Udvalgets Arbejde var definitivt ophørt. For nærværende Forening har det imidlertid hele Tiden været klart, at Formaalet for dens Henvendelse til Ministeriet ikke blot var at faa udskrevet en Konkurrence om Planer til Havens Regulering, men nok saa meget at faa Reguleringen gennemført, og Bestyrelsen skal derfor herved tillade sig paa den nu givne Foranledning indtrængende at henstille, at Sagen om Rosenborg Haves Regulering tages op til fornyet Overvejelse.«

Herpaa har Indenrigsministeriet under 16. Januar d. A. svaret, at man ikke har ment for Tiden at kunne tage Stilling til Magistratens Plan i sin Helhed, men at der er givet Tilladelse til, at der paa visse Vilkaar lægges en Ledning fra Kronprinsessegade til Gothersgade lige indenfor Porten mod Christian IX's Gade. Ministeriet tilføjer, at man, da den paatænkte Linieføring tværs gennem Rosenborg Have for Tiden ikke vil blive gennemført, ikke mener det nødvendigt paa nærværende Tidspunkt at tage Spørgsmaalet om en Regulering af Haven op til fornyet Overvejelse.

Ved Nedsættelsen i sin Tid af en Kommission til Afholdelse af en Konkurrence om Forslag til Regulering af Rosenborg Have maa Ministeriet imidlertid anses for selv at have erkendt, at der her forelaa en Opgave, der maatte løses, og vi kan ikke tro, det er rigtigt, at dette Spørgsmaals endelige Afgørelse stadig udskydes.

MODERNE FRILUFTSREKLAMERING

At den moderne Form for Friluftsklame er ved at gaa over Gevind, faar man et ganske godt Indtryk af, naar man kaster et Blik paa vore Gader — paa de talrige Husfaçader og do.-Gavle. Mange Façader er skjult under Reklameskiltens Kæmpebogstaver og grelle Farver, og mange Gavle — naturligvis de paa lang Afstand mest synlige — er overmalede med mer eller mindre »morsomme« Figurer. Rent reklamemæssigt skulde man synes, at denne mammothagtige Skiltning er ganske forfejlet i sit Anlæg, idet man, naar man til Stadighed har den samme Figur eller Tekst for Øje, efter kortere eller længere Tids Forløb slet ikke ser den mere; man ved, at den er der, men den fanger ikke mere Øjet. Hvorfor da ikke indskrænke denne Skiltning og f. Eks. for Façadeskiltens Vedkommende bringe den i Overensstemmelse med Husets Arkitektur? Er der saaledes nogen Grund til, at et 4 Etagers Hus paa Købmagergade fra Stue til Tag er behængt med røde Skilte, paa hvilke der med store, hvide Bogstaver bekendtgøres, at her er Jysk Kjøletøjshus, naar den samme Meddelelse kunde gives med adskillig mindre Anstrængelse og — Anmasselse. Reklamering af den Art burde simpelt hen kunne forbydes.

Men det er naturligvis vanskeligt at gennemføre sligt, saalænge Staten selv gaar i Spidsen med Hensyn til uheldig Reklamering. Det maa betegnes som uheldigt, at Statsbanerne har ladet Nedgangene til Perronerne paa Københavns Hovedbanegaard overmale og behænge med Reklametavler, der for en Dels Vedkommende — især dem der uden Indramning af nogen Art er anbragt omkring Dørene — ganske ødelægger Rumvirkningen, men værre er det dog, naar Statsbanerne paa sine Viadukter lader anbringe Reklamer tværs over Kørebanen. Til det næste Stadium: at udleje de offentlige Bygningers Façader til Klameplads, er der herefter ikke langt. Tænk, hvilken herlig Klame der maatte kunne anbringes paa f. Eks. Frue Kirkes Taarn! Tanken er forfærdelig, men den er logisk begrundet.

Den moderne Form for saadan Friluftsklamering er antagelig dannet efter amerikanske Forbilleder. Det er derfor ganske interessant at erfare, at det ogsaa er derfra, Reaktionen kommer. I Amerika skal der i de senere Aar være opstaaet en stærk Bevægelse mod den Friluftsklamering, der gør Indgreb i den bymæssige eller landskabelige Skønhed. Et stort Antal af de mest fremragende amerikanske Firmaer skal have forpligtet sig til at afholde sig fra al saadan Klame. De river deres store Skilte ned langs Jernbaner og Landeveje, og indskrænker nu deres udendørs Klamer til Byerne, og i Byerne til saadanne Lokalteter, hvor det skønhedsmæssigt ikke kan gøre Skade.

Og ligeledes forlyder det, at der i flere amerikanske Stater, f. Eks. Maine, Minnesota og Texas, er stærk Stemning for ved Lov at forbyde al Klamer i fri Natur. I Hovedstaden Washington og nærmeste Omegn har det længe været forbudt at opstille de store Klame-Skilte, der ødelægger Udsigter og Landskaber, og en lignende Bestemmelse gælder for Hovedlandevejene i Massachusetts.

I England har der i mange Aar været en stærk og voksende Modstand mod de outredede Former for Friluftsklamering, og i 1907 blev der vedtaget en saakaldt Reguleringslov, hvorefter der skrides ind mod Klamer, der skæmmes Landskaber eller offentlige Steder. I Frankrig er der en Bevægelse oppe for helt at forbyde den Slags Klamer, som iøvrigt siden 1901 virkningsfuldt er blevet bekæmpet af »La Société pour la Protection des Paysages«. I Schweiz er den samme Opgave blevet taget op af »La Ligue pour la Conservation de la Suisse pittoresque«. Prøjsen vedtog 1902 en Lov, hvorefter Politiet kan forbyde Anbringelse af Reklameskilte, der mispryder særlig smukke Landskaber.

Det er en kendt Sag, at ogsaa Danmark har en tilsvarende Lovbestemmelse, idet Fredningsnævnene i Medfør af § 19 i Naturfredningsloven kan nedlægge Forbud mod »Reklameskilte, Plakater &c., naar disse efter Nævnets Skøn virker forstyrrende paa Stedets landskabelige Skønhed«. Men denne Bestemmelse lader sig efter sin Ordlyd ikke anvende indenfor de bymæssigt bebyggede Omraader, og det maa da blive en Opgave for den for vor Bys Forskønnelse interesserede Almenhed at søge indført i Politivedtægten eller Byggeloven saadanne Bestemmelser, at man kan komme den hæsligt virkende Reklamering til Livs paa effektiv Maade.

Vi skal i en nærmere Fremtid komme tilbage til dette Spørgsmaal.

TIVOLI

UNDER 9. Januar d. A. har Foreningens Bestyrelse tilskrevet Københavns Magistrat saaledes:

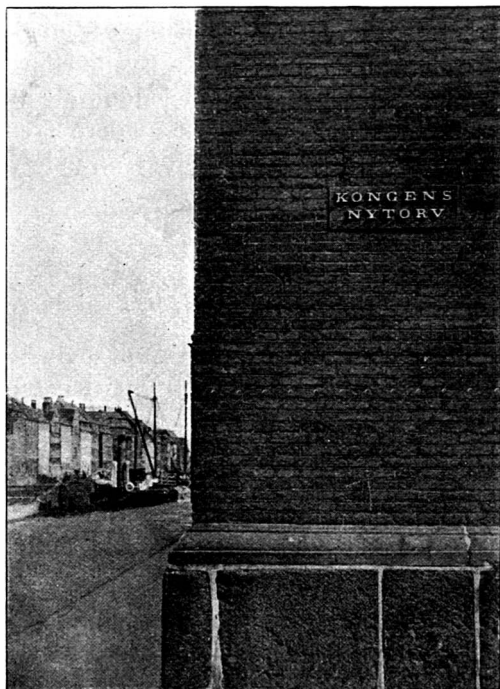
»Tivolis mod Hovedbanegaardens Ankomstsider vendende Façade frembyder ved sine mange og indbyrdes saa forskelligartede Bygninger et saare uroligt Skue, og hvad Bygningernes Udseende angaar, er der vist Enighed om, at Bygningerne med deres for vore Breddegrader fremmedartede Stilformer — tyrkiske Minareter, japanske Træporte o. s. v. — som Forgrundsstaflage for et Bjerglandskab en miniature, er egnede til at bibringe den paa Banegaardspladsen udtrædende tilrejsende et ganske misvisende Indtryk af vor Hovedstads Arkitektur. Tivoli er en Forlystelseshave —, og det er ikke unaturligt, at den indenfor sit Omraade anvender Arkitekturformer af en usædvanlig Art. Hvad de mod offentlig Gade og Plads vendende Bygninger angaar, forekommer det derimod Bestyrelsen, at disse først og fremmest maa passe til Byen, og der er sikkert Enighed om, at et vist Dekorum her maa kræves overholdt.

Der er fra flere Sider rettet Henvendelse hertil angaaende dette Spørgsmaal, og Bestyrelsen er enig i den Opfattelse, at den paagældende Tivolifaçade, saaledes som den efterhaanden er kommet til at fremtræde, ikke er Hovedstaden værdig. Bestyrelsen er endvidere af den Anskuelse, at Tidspunktet formentlig er inde til at søge dette Forhold ændret, nu da Kontraktforholdet med Tivoli-Aktieselskabet skal fornyes, og man skal derfor tillade sig at henstille til velvillig Overvejelse, hvorvidt det ikke maatte kunne paalægges Koncessionshaveren som en Pligt at hidføre saadanne Ændringer i oftnævnte Façade, at denne kom til at fremtræde paa værdig Maade.

Det er os bekendt, at Kunstakademiet har udskrevet en Opgave til Guldmedaillekonkurs for Arkitekter om en Randbebyggelse af Tivolihaven paa dette Sted, og at Løsninger heraf fremkommer 1. Februar d. A. Endvidere er vi bekendt med et af Arkitekt Carl Brummer udarbejdet tilsvarende Forslag. Bestyrelsen finder ikke Anledning til paa nærværende Tidspunkt at fremføre Ønsker om, hvorledes dette Spørgsmaal burde ordnes, men beder den ærede Magistrat have sin Opmærksomhed henvendt paa denne Sag og peger paa Muligheden af — efter at Offentligheden i Marts er blevet bekendt med, hvad der maatte indkomme ved den omtalte Guldmedaillekonkurs — at udskrive en Konkurrence om Løsningen af denne Opgave«.

Som det vil være vore Medlemmer bekendt af Meddelelser i Dagspressen, har Magistraten fulgt Bestyrelsens Henstilling og som et Led i de Bestemmelser, hvis Opfyldelse

danner Grundlaget for Forhandlingerne angaaende Fornyelsen af det nuværende Tivoli-Aktieselskabs Koncession, indført Kravet om, at Aktieselskabet snarest skal tilvejebringe en Harmonisering og Forskønnelse af Bygningsfacaderne mod Banegaarden. Udkastet til Overenskomsten er nu vedtaget saavel af Kommunalbestyrelsen som af Aktieselskabet, og man kan vel herefter gaa ud fra, at det Tidspunkt ikke er langt borte, da den oftnævnte Façade antager et Udseende, der er mere tiltalende end det nuværende.

GADENAVNE-TAVLER

SIDEN vi i »Forskønnelsen« i 1916 (S. 101) i Serien »Gadekunst« bragte en Artikel om Tavler, har Anvendelsen af kunstnerisk udførte Tavler med Gadens Navn faaet en stærk Udbredelse, i hvilken Henseende Arkitekt KNUD V. ENGELHARDT har indlagt sig Fortjeneste ved en paaskønnelsesværdig Dyrkelse af dette Problem. Det har i denne Forbindelse især været Arkitekt ENGELHARDT magtpaaliggende at faa gennemført en Kultivering af Skriften paa de omhandlede Tavler til Afløsning af de nuværende Emailletavler med hvide Bogstaver paa blaa Bund. Problemet rummer den store Vanskelighed, at Tavlerne ikke alene skal være saa smukke som mulig, men deres Indskrift skal være letlæselig. Det maa billigvis indrømmes, at de blaa Emailleskilte udmærker sig ved deres Indskrifts Letlæselighed ogsaa om Aftenen. Enkelte af de af Hr. ENGELHARDT fremstillede Tavler — eksempelvis kan anføres de paa den nye Telegrafbygning paa Hjørnet af Købmagergade og Løvstræde anbragte — kan om Dagen kun med Vanskelighed og efter Mørkets Frembrud omtrent slet ikke tydes, hvilket maa betegnes som et Fejlgreb. Det kan ikke nytte at henvise til, at vi jo alle ved, at her er Løvstræde og der Købmagergade. Tavlerne er opsatte til Vejledning netop for dem, der ikke ved det og derfor har Krav paa, at Orienteringen ikke besværliggøres for dem. Paa dette Punkt

nytter det ikke at tilsidesætte Livets praktiske Krav. Vi tror, at Hr. ENGELHARDT selv er klar herover, og at han i Fremtiden vil undgaa at anbringe mørke Bogstaver paa mørk Baggrund (som paa den ovenfor nævnte Telegrafbygning).

Paa det omstaaende Billede af Charlottenborgs Hjørne mod Nyhavn fremtræder Bogstaverne forgyldte, og selv om Skriften er nær ved Minimumsgrænsen for, hvad den kan være, naar henses til, at ikke alle Mennesker har et lige skarpt Syn, lader den benyttede Skrifts klare Form og den de enkelte Bogstaver paalagte ægte Forgyldning intet tilbage at ønske i Retning af Tydelighed.

Arkitekt ENGELHARDT nærer det Haab, at de af ham fremstillede Navnetavler efterhaanden maa vinde Indpas, først og fremmest paa Byens Hjørnejendomme i offentlig (Statens og Kommunens) Eje, dernæst paa Privatejendomme af mere monumental Karakter, og at de efterhaanden vil vinde Udbredelse i videre Kredse.

Vi medgiver Hr. ENGELHARDTS Stræben paa dette Omraade vor bedste Anbefaling.

PROGRAM FOR BYPLANMØDET I KOLDING 1925

Fredag den 3. April. Aabning af Mødet. — Persontrafik mellem By, Omegn og Opland.

Indledes af Stadsingeniør NIELS OLSEN. — Industrien og Byplanen. Indledes af Fabrikant AUG. FUCHS. — Offentligt Foredrag i Teatersalen af Stadsingeniør C. A.

LASSEN: Regulering af Gadenettet i ældre Bydele med særlig Henblik paa Kolding.

Lørdag den 4. April. Kan der for Kvarterer med aaben og lav Bebyggelse ske Lempelser i Kravene til de sanitære og tekniske Anlæg? Indledes af Amtslæge J. L. LUND-

DAHL og Borgmester H. SOLL. — Anlæg til Fritidens rette Anvendelse i By og paa Land. Indledes af Bibliotekskonsulent J. BANKE.

Adgangskort til Mødet, der holdes paa Kolding Raadhus, kan mod en Betaling af 10 Kr. løses i Akademisk Arkitektforening, Vingaardsstræde 21, København K., paa Byplanlaboratoriets Kontor og i Dansk Ingeniørforening, begge i Industribygningen, København B.

DEN AARLIGE GENERALFORSAMLING

afholdes Fredag den 27. Marts Kl. 7^{1/2} Eftm. i Festsalen i Domus medica, Amaliegade 5, med følgende Dagsorden:

1. Bestyrelsen aflægger Beretning om Virksomheden i det forløbne Aar og fremlægger det reviderede Regnskab.
2. Valg af 3 Bestyrelsesmedlemmer (efter Tur fratræder d'Hrr. Overretssagfører STEFAN HETSCH, Grosserer CHRISTIAN HOLM og Professor AKSEL JØRGENSEN).
3. Valg af det Raadgivende Udvalg.
4. Valg af Revisorer og Revisorsuppleanter.

Efter Generalforsamlingen Foredrag med Lyshilleder af Kommunegartner G. N. BRANDT om »Vandhaver« (med særligt Henblik paa det af Foreningen fremsatte Forslag til en Vandhave ved Sct. Jørgens Sø).

Obs.: For at give ogsaa andre, især Medlemmernes Damer, Lejlighed til at overvære Kommunegartner BRANDTs Foredrag, kan ethvert Medlem medtage en Ledsager, idet det dog er en Forudsætning, at Ledsagerne ikke deltager i eventuelle Afstemninger, medmindre de er Medlemmer af Foreningen.

TO FORSLAG TIL OMLÆGNING AF ROSENBORG HAVE I KØBENHAVN

I.

FÆRDELSFORHOLD. — Den Plan, der gennemføres ved en Omlægning i Nutiden, bør i Hovedtrækkene kunne bibeholdes i en lang Aarrække, hvilket medfører, at der maa regnes med en væsentlig stærkere Trafik end den nuværende og derfor bredere Færdselsaarer end i Øjeblikket strengt nødvendig.

Allerede med den nuværende Trafik har en Indhegning af Gangene i Kongens Have vist sig nødvendig for at bevare Kanterne, og f. Eks. i Frederiksberg Have, hvor Trafiken flere Steder er større, har almindelige Baandjerns-Indhegninger yderligere vist sig utilstrækkelige, hvorfor det har været nødvendigt at indføre højere, mere effektive Hegn, noget som iøvrigt anvendes overalt i de engelske Folkeparker; og da saadanne Hegn er mere synlige og uskønne langs bøjede Ganglinier, end hvor de kan opstilles efter rette Linier, forudsætter den stærke Trafik praktisk talt, at Hovedgangene skal være lige.

Men naar Gangene skal være brede og lige, melder Spørgsmaalet sig straks, om Gange inddelt med eller ledsaget af Trærækker, altsaa Alleer, ikke vil være at foretrække.

At Alleen har mange Fortrin fremfor den træløse Gang, er utvivlsomt. Dens rent arkitektoniske Værdi behøver næppe at paapeges, da alle kender en velproportioneret Allés festlige Stemning; dens svale Skygge og dæmpede Lys hører ligeledes til de kendte Fortrin, her skal derfor kun peges paa den Værdi, det vil kunne have at knytte de gamle Alleer til et Net af andre træbeplantede Gange, og den Betydning, det vil faa, naar man ved Hjælp af Alleen ligesom kan trække den gamle Havedels Lovtag frem forbi »Husalleen« helt op til den store Indgangsport foran Kunstmusæet og Solvgadens Kaserne og derved virke samlende paa Anlægget, der nu falder altfor meget i Stykker.

De væsentligste Betæneligheder ved at anvende Alleer er dels den større Udhugning i Havens nuværende Træbestand, deres Gennemførelse vil kræve, dels den Omstændighed, at en Allé i højere Grad end en Gang uden Træer deler Haven i to Dele.

I en almindelig Have er den nævnte Forskel af stor Betydning, men hvor det som her drejer sig om en bred, indhegnet Gang med større Trafik, bliver Forholdet et andet, da den stadige Menneskestrøm praktisk talt ogsaa kun giver den enkelte Lejlighed til at overse Havedelen til højre for hans Bevægelsesretning, hvorfor en træløs Gang altsaa i den Henseende og under disse Forhold ikke har væsentlige Fordele fremfor Alleen.

Hvad den første Betænelighed angaar, maa det erindres, at Gennemførelse af lige Gange allerede vil nødvendiggøre Hugning af en Del af den gamle Træbestand, medens Alléplantningen kun i mindre Grad forøger Ofrets Størrelse. Naar hertil kommer, at en vis Fornyelse af Træbestanden under alle Omstændigheder er gavnlig, ja nødvendig, og da Allétræerne i Løbet af en ikke særlig lang Aarrække vil yde fuld Erstatning for de Trækroner, der falder, kan der formentlig ogsaa ses bort fra denne Betænelighed og vælges Alleer til alle Hovedfærdselsaarer.

Mellem de Rester af gammel Havekunst, der er overleveret vor Generation fra tidligere Slægter, spiller Alleen den allerstørste Rolle. Paa Fredensborg, paa Frederiksborg, i Sorgenfri og paa Jægersborg saavel som i Frederiksberg Have og Søndermarken og i de gamle Herregaardshaver er det overalt Alleerne, der først og fremmest har Interesse.

Desværre kan man ikke regne med at bevare disse gamle Alleer, der alle stammer fra 1700 Tallet, i nogen særlig lang Aarrække. I hele det 19. Aarhundrede er der saa godt som ingen Alleer blevet plantet, ligesom det er meget begrænset, hvad der i Nutiden kommer til af nyt paa dette Omraade. Ogsaa af den Grund forekommer det mig i høj

Grad ønskeligt paa dette Sted, hvor de nødvendige Betingelser er til Stede, at skabe et Komplex af Alleer, der i nogen Grad kan erstatte vore Efterkommere de gamle Allétræer i Byens Statshaver, Jægersborg Allé og Alleerne over Fælleden.

Den foreslaaede Plan giver en mere direkte Forbindelse mellem Hørups Port og Porten foran Kunstmuseet, aabner en ny Port fra Gothersgade ved Eksercerpladsen med gode Forbindelser til Rigersgade og Dronningens Tværgade, forkorter Vejen fra denne sidste Gade til Porten foran Kunstmuseet og aabner en ny Laage paa Hjørnet af Sølvgade og Kronprinsessegade, hvorved en Del af Trafiken gennem Sølvgade uden Omvej kan lægges indenfor Sølvgademuren. Naar hertil føjes, at Forbindelsen mellem Landemærket og Rigersgade er bibeholdt, medens den nye Allé yderligere har sat Landemærket i god Forbindelse med Dronningens Tværgade, er der vistnok taget alle ønskelige Hensyn til den Gennemgangsfærdsel, der findes, og som kan ventes at komme.

Da Willumsens Hørupmonument ikke taaler, at Alleen føres helt igennem til Hørups Port, Pladsen er begrænset nok i Forvejen, er det nødvendigt at begynde med en træløs, lige Gang over Plænerne indenfor Porten, men de øvrige Hovedgange er tænkt ind delt i tre Gangbaner, adskilt ved 3 Meter brede Græsrabatter, i hvis Midtlinie de to Trærækker er plantet.

Ogsaa de to gamle Alleer tænkes med Tiden inddelt og beplantet, som nævnt, og for ikke paa én Gang at hugge alt for meget, men ogsaa fordi der endnu er en vis Storhed over disse Ruiner, foreslaas det i første Omgang at lade de gamle Alleer ligge, som de ligger, uden at efterplante efterhaanden som Træerne blæser om, og først senere om 10—20—30 Aar at omhugge de sidste Rester og anlægge de to historiske Alleer i Overensstemmelse med de nye.

Hvor de tre Alleer og en Gangsti skærer hverandre, er tegnet en stor cirkelrund Plads (50 m i Tværmaal), omgivet af en Dobbeltkreds af Robinier. Langs Randen tænkes et bredt, flisebelagt Bælte, hvorfra et Trin fører ned mod Midten, der udformes svagt skaalformet og en Gang kan afgive Plads til et passende Monument.

Beplantning. Hvis det skal lykkes at holde Alleernes Græsrabatter grønne og tætte, er det nødvendigt at sætte Træerne med stor indbyrdes Afstand og at vælge et Allétræ, der, ogsaa naar det bliver ældre, lader tilstrækkeligt Lys strømme igennem Kronen til Gavn ikke alene for Græsrabatterne, men ogsaa for Hegnenes Grønt og for Underplantningen ind til begge Sider. Robinien, eller som den kaldes uægte Akacie, vil være et dertil egnet Træ. Et ualmindelig prægtigt Eksempel af denne Art vokser i den opfyldte Grav Syd for Slottet og viser, at Forholdene er Arten gunstig, og to ret store Grupper af samme Træart paa hver sin Side af Monumentet for Henning Matzen viser, hvor frodigt Robinien vokser til derinde, og giver Bevis for, at unge Alleer allerede i Løbet af en halv Snes Aar vil kunne være ret anselige. Hegnene langs de lige Gange tænkes opstillet af Traadfletværk i en Meters Højde, hvorpaa kan espalieres Vedbend paa Strækninger, der er særlig mørke, og forskellige skyggetaalende Buske som *ribes alpinum*, *coloneaster lucida*, Bøg og Avnbøg eller den vintergrønne *ligustrum ovalifolium* paa andre Strækninger, saaledes at Fletværket skjules i en Hæk.

Paa de lyseste Felter kan stadig holdes Græs, men inde under de høje Træer, hvor dette ikke vil trives, kan med Tiden fremkaldes en frodig »Skovbund« af vore hjemlige Arter i Forbindelse med stedsegrønne Planter som Kristtorn, Buksbom, træagtig Vedbend saavel som mange Stauder, der lader sig »forvilde«; og i det tidlige Foraar vil her være en ideal Plads for mange Løgvækster som Scilla, Paaske- og Pinseliljer, Fuglemælk, Dortealilje, Crocus og Eranthis i Forbindelse med blomstrende Rhododendron, Daphne, Caprifolium og mange andre lave Planter, der ynder at vokse inde under Træer paa løvdækket Jord.

Hele denne Skovbundsvegetation vil navnlig i Foraarstiden kunne blive meget tiltrækkende, og naar Bundfloret er ved at visne hen, naar Linde-, Elme- og Bøgeløvet er ved at blive mørkt og støvet, springer Robinierne ud og staar lysegrønne og festlige over det grønne Græs, lige til Frosten kommer. Naar Løvet falder, vil endelig de stedsegrønne Planter gøre sig gældende og virke oplivende i de lange Vintermaaneder, hvor hver en Smule Grønt er til Glæde.

I denne Forbindelse skal Opmærksomheden henledes paa Rabatten langs Sølvademuren, der er tegnet bredere, end den nu er, navnlig for at give Plads for en Række østerrigske Fyr (almindelig kendt fra Observatoriebakken paa den anden Side af Østervoldgade). Baade for Sølvadegades Skyld, men navnlig ogsaa for at afballancere Trækronerne Syd for det gamle Frugttrækvarter og for at give Parken en Indramning mod Nord, hvor den nu paa en højst utiltalende Maade aabner sig mod Sølvadegadens Husrække.

I et Klima som vort bør stedsegrønne Træer og Buske anvendes langt mere i Byens Anlæg, end de gør. I den østerrigske Fyr har vi et ganske fortrinligt stedsegrønt Træ, og her langs Sølvademuren er en dertil særlig egnet Plads.

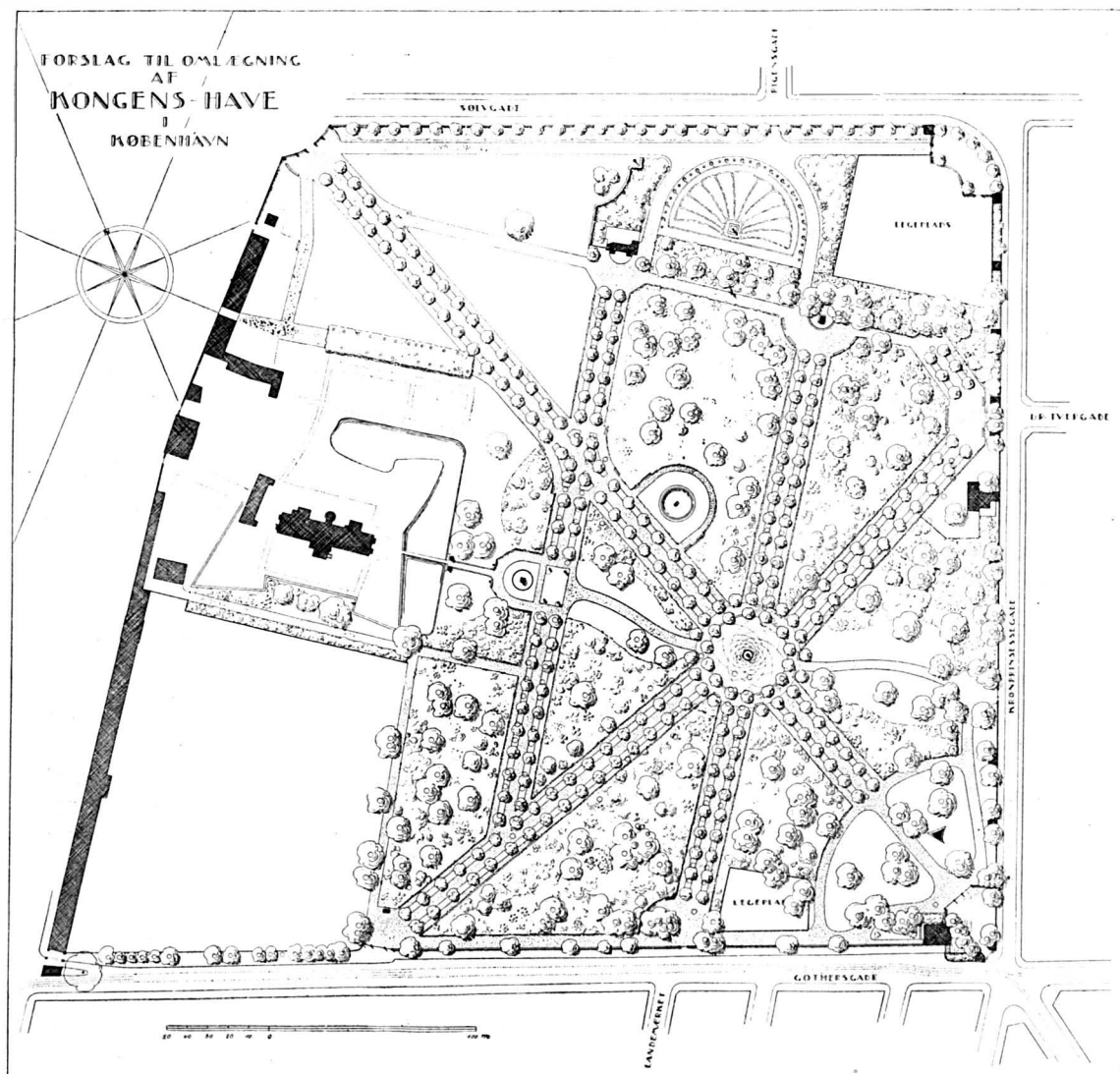
Legepladser. Hensynet til Omegnens Ungdom giver sig Udtryk ved Anlæg af to Legepladser; en større ved Hjørnet af Sølvgade og Kronprinsessegade og en mindre ved Indgangen overfor Landemærket. Den sidste paa ca. 1200 m² Størrelse egner sig maaske derfor kun for Smaa børn med deres Sandkasser, medens den førstnævnte ca. 4400 m² store Legeplads rimeligvis mest praktisk vil blive inddelt i et Par Afdelinger og tjene til Brug for større Børn. Det maa vistnok betragtes som en Fordel baade for Børn og for Have, at der kun bliver Adgang til den store Legeplads direkte fra Gaden og ingen Forbindelse mellem Legepladsen og Haven.

De omliggende Gader. Her ved Legepladsen er vist en betydelig Afrunding af Hjørnet væsentlig af Hensyn til Sporvognstrafiken, der har store Vanskeligheder paa dette Punkt. Afrundingen kan foretages ved Nedbrydning af Pavillonen paa Hjørnet og det første Felt af Stakittet mod Kronprinsessegade samt en tilsvarende Strækning af Sølvademuren for derefter at opføre Pavillonen igen som Afslutning paa Muren og opføre en ny Mur i Lighed med den gamle til Forbindelse mellem de to Pavilloner og forsynet med to Laager, den ene til Legepladsen, den anden for Enden af den lange Gang indenfor Muren.

Ogsaa i Gothersgade er Forholdene saa uheldige, at Planen bør forudsætte en Udvidelse paa den modsatte Side er umuliggjort ved de senere Aars kostbare Byggeri uden Tilbagerykning. Langs Parken og Eksercerpladsen kan en Udvidelse forholdsvis let lade sig praktisere ved Opgivelse af de lave Bygninger (Ridehus, Brøndanstalt og Nødtørftshus m. m.), men ved begge Hjørner møder en Udvidelse Vanskeligheder i Form af værdifulde Bygningsværker: Hørups Port ved Kronprinsessegade og Garderkasernen ved Østervoldgadehjørnet.

Det sidste Sted vil det formentlig kunne lade sig gøre at føre Færdselen ind under Kasernens Enderisalit, Fodgængere i det inderste og Vogne i det yderste af de to gennembrudte Fag. Vanskeligere stiller Sagen sig ved Hørups Port, der ikke bør flyttes, naar det paa nogen Maade kan undgaas.

Forslaget gaar da ud paa at lade Porten staa, som den staar, men udvide Gaden bag den saa meget, at Fodgængerne kan gaa ind gennem Porten og til venstre fortsætte langs det nye Fortov. For at give Portbygningen en tiltrængt Støtte langs Gothersgade bygges en Mur omkring en langagtig Gaardsplads, der tilplantes helt med stedsegrønne Planter. Da Porten under de Forhold ikke længere kan aflukkes om Natten, foreslaas det at danne ligesom en Slags Forgaard, der mod Haven begrænses af Mure og midt for Hovedvejen af et Tremmewærksstakit med en ganske simpel Tremmeport (maaske med

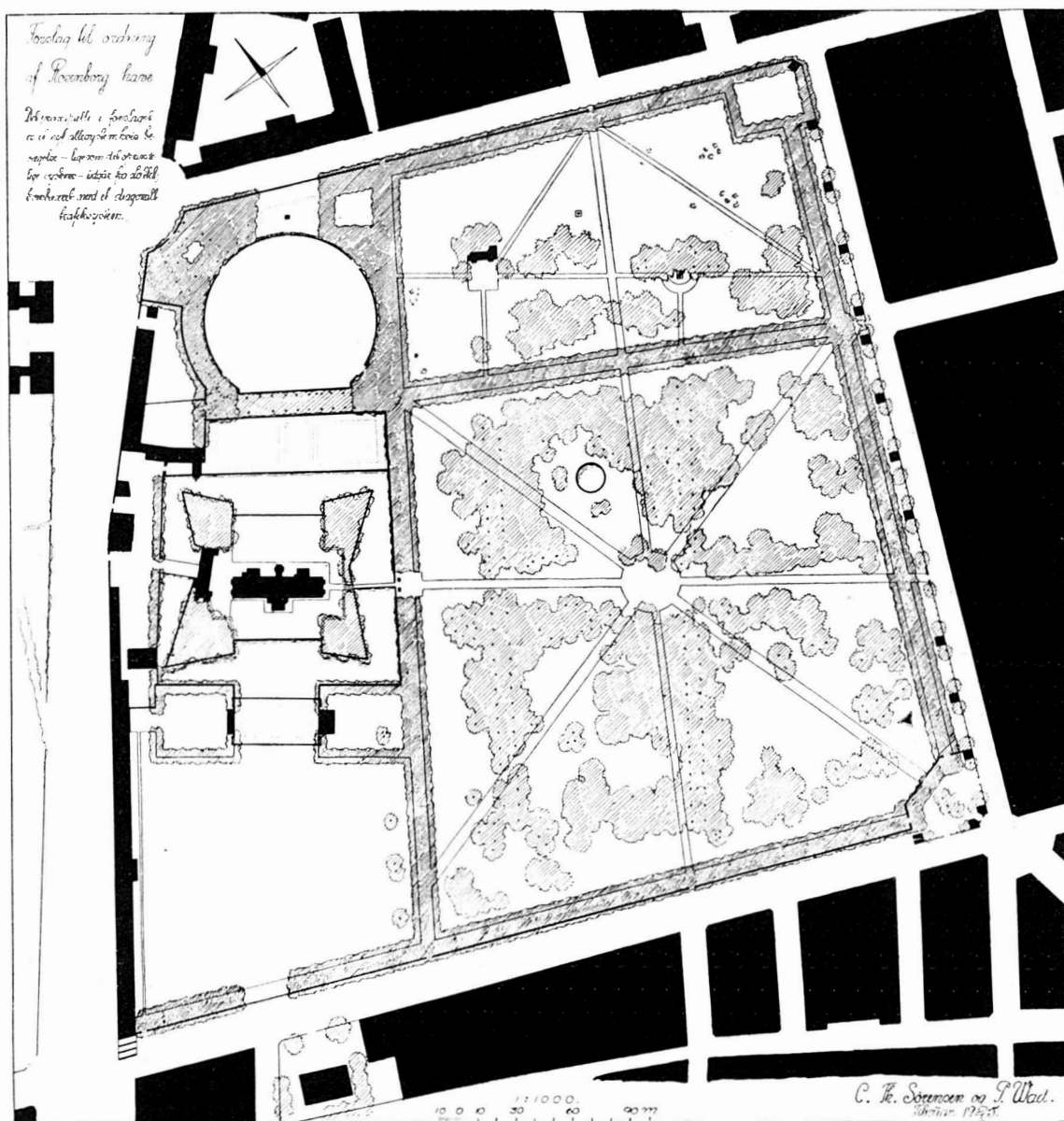

Havarkitekt E. ERSTAD-JØRGENSENS Forslag.

Anvendelse af det Stykke Stakit, der nedtages ved den anden Ende af Kronprinssegade). En Nødtørftsanstalt til Erstatning for den, der forsvinder ved Gothersgades Udvidelse, kunde faa en god Anbringelse med den ene Indgang fra denne Forplads.

Langs selve Haven tænkes bygget en Mur (en lav Basarbygning kunde ogsaa tænkes paa denne Strækning, hvis Økonomien gør det nødvendigt), men fra den nye Port forbi den nuværende Eksercerplads skulde Hegnet være Stakit, der aabner Indblik til Slot-tet, og det hvad enten Pladsen bliver tilgængelig eller bibeholdes som Eksercerplads.

Monumenterne. Af Havens mange Figurer og Monumenter bliver Monumenterne over Enkedronning Caroline Amalie, H. C. Andersen, Horup og Henning Matzen staaende under Forhold, der ikke er væsentlig anderledes end nu, og det samme gælder Herkulespavillonen og Friends Springvandsfigur. Den gamle Figur »Løven i Kamp med Hesten«, der navnlig om Vinteren ikke har nogen god Plads tæt opad det moderne Dronningemonument, er tænkt flyttet til Pladsen indenfor den nye Port mod Gothers-gade, Aksel Hansens »Ekko« kan finde en bedre Plads foran Dækplantningen bag

Havearkitekterne C. Th. SØRENSENS og P. WADS Forslag.

Herkulespavillonen, »Hjortegruppen« kan anbringes formentlig i Overensstemmelse med dens Karakter paa et af de brede Felter mellem Bregner og Krat, og der vil antagelig ogsaa uden Vanskelighed findes passende Pladser for Brocks »Kamp med en Slange« og Steins »Liden Gunver«, medens Danserindebrøndens Prøveopstilling forhaabentlig har overbevist alle om, at den Figur ikke horer hjemme i Kongens Have.

Til hver Side for Caroline Amaliemonumentet foreslaas det at hugge henholdsvis et og to Træer i Alleen for at udvide Synet af Slottet, og naar den gamle Allé en Gang bliver omprofileret, vil der maaske være Anledning til at sætte fire mere underordnede dekorative Genstande — Vaser, Kugler eller lignende — i de fire Hjørner af en lille Plæne paa dette Sted.

Slottets nærmeste Omgivelser har jeg ikke tegnet med ind i dette Forslag, da disse formentlig ikke bør ordnes, før der foreligger Bestemmelse om, hvad Garderkasernen skal bruges til, hvis Garden flyttes andet Steds hen.

Arkitekt Schlegels Forslag i hans Konkurrenceprojekt om Anlæg af en Blomsterhave i Stil med Slottet udelukkende med Anvendelse af Datidens Haveblomster er meget tiltalende, og Havearkitekt Østergaards Forslag om at lade Eksercerpladsen ligge aaben som en stor græsklædt Tumbleplads, en rolig Forgrund for Slottet og Garderkasernen, er sikkert ogsaa en rigtig Tanke, og til denne Plads bør formentlig ogsaa Friluftskoncerterne henlægges for at skaane den træbevoksede Del af Anlægget.

E. ERSTAD-JØRGENSEN.

II.

(Nærværende Forslag er samtidig indsendt til Tidsskriftet »Architekten«, i hvis Nr. for 31. Marts det er offentliggjort).

Da »Horups Port« aabnedes for Gennemgang, indførtes et nyt Led i Havens Funktion. Foruden sin oprindelige Opgave som Ramme om Slottet og senere som offentlig Park, blev Haven nu tillige et Led i Kvarterets Trafiksystem. Denne sidste Funktion er i afgjort Modsætning til Havens oprindelige og fra denne Dualisme stammer vel nok det Præg af Forvirring, der nu er over den. Man kan beklage den saaledes indledede Omformning af Havens Funktioner, men man kan næppe standse den. En varig Ordning maa sikkert regne med en stærk Udvikling af Fodtrafikken igennem Haven.

Men Ordning, der rent byplanmæssig tilfredsstillende, løser dog ikke Opgaven paa æstetisk forsvarlig Vis, om den ikke tillige bevarer Slottet som Havens naturlige Tyngdepunkt. Nu som før bør dette efter vor Formening beherske Havens Hovedrum og dets Akser føres ud gennem Anlægget.

Paa dette Grundlag bygger vort Forslag, og dets ledende Tanke er at indbygge et nyt Allésystem i Haven — et System, der ligesom det oprindelige styres af Slottet — og at lægge et rationelt, hovedsageligt diagonalt, Trafiksystem gennem de af nye Alleer dannede Rum.

De nye Alleer tænkes hovedsageligt lagt paa gamle Linier — hvad et Blik paa ældre Kort vil vise — og det nye Trafiksystem er ordnet i nøje Sammenhæng med Byplanen — i logisk Konsekvens af den Udvikling, der indlededes med Aabningen af den nuværende Diagonalvej.

Studerer man Rosenborg Have nærmere, vil man hurtigt opdage, at de to gamle Alleer, Kavallergangen og Damegangen, i Tidens Løb er løsrevet fra deres oprindelige Funktion i Havens Opbygning og Vejsystem. Dette Forhold bliver endnu mere grelt, om man forsøger at lægge Gennemgangsveje i Haven. Ethvert Forsøg herpaa resulterer i Disharmoni, hvilket Konkurrencen i 1920 noksom viser. Vi mener derfor, at man roligt bør lade Tiden fuldbyrde den Udvikling, der allerede er saa langt fremskreden, idet man efterhaanden fjerner de dårlige Træer uden at nyplante, og saa i øvrigt hugger Jorden i Alleerne op og besaar dem med Græs. Allétræerne indgaar paa denne Maade i Havens spredte Træbestand, og det vil ikke vare mange Aar, før Rækkevirkningen er udvisket ved Bortdoen.

Os synes denne Fremgangsmaade langt mere pietetsfuld end successiv Efterplantning. En Allé kan kun bevares ved Omplantning i et Tempo. Ved Efterplantning i en gammel Allé kommer denne jo efterhaanden til at bestaa af Træer i alle Alderstrin, og dermed bliver den til en Karrikatur, idet dens Virkning jo for en meget væsentlig Del beror paa den rytmiske Opmarsch af ensartede Individuer. Men ved konsekvent at lade Tiden fuldbyrde den indledede Opløsningsproces i Stedet for at stritte imod uden dog

at opnaa noget, vil en rationel Løsning af Opgaven muliggøres, idet et nyt Allésystem kan bringes i Harmoni baade med Slottet og med Gennemgangstrafikkens Krav.

Det nye Allésystem deler Haven i fire Hovedrum, hver med sit Særpræg. De to af disse, »Stjernekvartret« og »Rotunden«, er stærkt prægede af Gennemgangstrafikken. Det første — Havens største Rum — vil hovedsagelig virke ved de store Græsflader med spredte, gamle Træer, hvorunder Færdselen gaar, — indfattet i Alleernes rolige Ramme. Maaske vil man ad Aare, naar Tidens Tand har tyndet ud i Bevoksningen, indbygge flere Alleer i dette Parti, — den Mulighed staar i alt Fald aaben til den Tid.

Partiet ved Porten mod Kunstmuseet er et af Havens vanskeligste Problemer. Her træder baade Kasernen, Slottet og Husalleen i Funktion som rundannende Elementer, deres Akser divergerer og Diagonaltrafikken komplicerer Forholdene yderligere. Vi synes, Problemet løses bedst ved at forme Rummet som en aaben Rotunda, hvis Flade holdes helt fri for Bevoksning, saa Færdselen frit kan brede sig over den uden at tvinges ind i afstukne Baner. — Trafikale og rumlige Problemer gaar derved op i en højere Enhed. Som man vil se, er Husallen bygget ind i Rotundens Vægge, og ved en Gennem-brydning i Allévæggen er Kasernens rolige Façade bragt med ind i Billedet uden helt at dominere Rummet.

Vi tror, det vil være indtryksfuldt fra Gadens Larm at dukke ind under det tunge Løvhvælv, for saa atter at komme ud i det store, aabne Rum, hvor Foden frit kan træde uden at agte paa Græskanter eller Bordursten.

For at kunne understrege den cirkulære Virkning ved en lav Støttemur tænkes selve Pladsen svagt forsænket. — Diagonaltrafikken føres ad svagt skraanende Ramper, medens lave Trapper — 2—3 Trin — fører op fra Pladsen paa andre Punkter. Selve Fladen tænkes belagt med Fliser eller lignende i passende Monster. Muldjorden fra Arealet vil kunne finde udmærket Anvendelse til Planering under de gamle Træer i Haven.

Iøvrigt kunde vi tænke os Rotunden anvendt som en Art Friluftspantheon. Nu leder man Byen rundt med Lys og Lygte hver Gang man ønsker at rejse en fremtrædende Personlighed et Mindesmærke. Her kunde man i den lave Mur indbygge Hermer eller blot Piller med en Medaillon og saaledes efterhaanden udforme et værdigt Minderum.

Rummet ved Rigersgade-Porten beherskes af de høje Træer og Herkulespavillonen og H. C. Andersen-Figuren. Matzenstøtten staar paa sin gamle Plads, men det pretentjose Vedbendanklæg er borte. Det synes os lidt for fordringsfuldt til Lejligheden, og den ny Forbindelse Rigersgade—Landemærket forekommer os at være langt vigtigere.

Havens fjerde Hovedparti er den nuværende Eksercerplads. Dette Rum ligger jo udenfor Gennemgangstrafikken og vi tænker os det anvendt som Festplads, dog maa dets Benyttelse som saadant nødtigt overdrives. Skal der fremdeles være Koncerter i Haven, maa en Musikestrade kunne indbygges foran Kasernens Midtparti, Bygningens Væg vil da fungere som Lydreflektor. Forhaabentlig vil Kasernen, naar Militæret flytter, blive omdannet til offentlig Brug — Folkebibliotek f. Eks. Det vil være smukt, om den store Græsflade frigives til Ophold og Leg, og om blot Boldspil o. l. forbydes, vil den i alt Fald i Perioder kunne taale Sliddet.

Mellem Græsfladen og Slotsgavlen er en lav Blomsterterrasse indbygget. Den er indspændt mellem to Løvrums, hvoraf det ene kan afgive Plads til et nyt Konditori, medens det andet er Legerum.

Slotsgavlen tænkes rekonstrueret, af flere Grunde dog ikke helt nøjagtig efter de gamle Linier. — Naar det drejer sig om Haver, bør man vel i det hele taget ikke lægge for megen Vægt paa direkte historisk Rekonstruktion. — Saaledes vil Slottet sikkert virke bedst, om Bastionerne beplantes og den øvrige Flade af Slotsholmen besaas med Græs, men dette er jo langt fra korrekt i historisk Henseende.

Mellem Voldgraven og Husalleen er der, ligesom Syd for Slottet, indskudt en lav Blomsterterrasse. Om man vil anlægge disse Blomsterrum i moderne Stil, eller om man vil udforme dem efter Renæssance- og Barokmonstre, maa klive en Smagssag — for Havens Helhed er det af liden Betydning, hvilket man foretrækker. Blot maa der paa disse Punkter skabes tiltrækkende Opholdssteder for det Publikum, der kommer for at nyde Havens og Slottets Skønhed. De to Blomsterrum er iøvrigt saaledes beliggende, at man netop fra dem vil faa det smukkeste Overblik over Slottet.

Havens Skulpturmøblement er et Problem for sig. Man vil forhaabentlig ved en Nyordning af Haven kunne komme bort fra den planløse Opstilling af Atelierskulptur, der nu misklæder vore Parker — frem til en Ordning, der gør den enkelte Figur til et fast Led i Helheden. — Vi har peget paa de Muligheder, Rotunden byder for planmæssig Opstilling af Skulptur. — Lignende Muligheder frembyder de to murfattede Blomsterterrasser.

Havens mere »faste« Skulptur har vi søgt at bevare urørt. — Dog bør Caroline Amalie-Figuren vistnok flyttes, idet den dækker Slottets Gavl for meget. En velegnet Plads for den ret pompose Figur vil det lille Rum mellem Rotunden og Solvgade vistnok være. Med et Buksbommonster ved Foden i Stil med Krinolinens Volanter og med Kasernefacaden til Baggrund vil Figuren vistnok virke godt.

Det vilde være fristende at flytte Svanespringvandet hen paa Runddelen i Stjernekvartret, men her vil den jo genere Færdselen lidt. Lægges Vandspejlet i Højde med Græsfladen, vil det ogsaa meget vel kunne beholde sin nuværende Plads.

Til Allémateriale tænkes Hestekastanien anvendt. Den taaler Byluften bedre end Lind og kan i det hele taget bedst klare sig i Havens af Trærødder opfyldte Jord. — En Lindeallé kræver i det hele ret gode Voksebetingelser i de unge Aar for at blive smuk. Kastaniealleernes Massivitet vil ogsaa virke velgørende i Kontrast med Havens øvrige, urolige Træbestand.

Det vil være smukt, om Havens Gange — i alt Fald de vigtigste — dækkes med brunrøde Klinker. Dette Materiale er behageligt at gaa paa, og Farven staar godt til det grønne. Et Skifte paa Højkant langs Græsset vil overflodiggøre Fodhegn.

Naar Gothersgade udvides, bør der langs denne opføres en ny Mur med de nødvendige Porte. Mur med Trær ragende frem for oven forekommer os at give et smukkere Gadebillede end nogen anden Indhegning. — Meyns Port kan bevares. For at den ikke skal »svømme«, maa der vistnok træffes en Ordning som den Planen antyder, idet Gitterhegnet føres om Hjørnet til en ny Pavillon ved Sjæleboderne. I Gitteret udtages de midterste Fag af Hensyn til Færdselen, medens en Mur ved Gitterlaager forbinder de to flankerende Pavilloner indvendig. Ved denne Ordning vil Portens Funktion i Gadebilledet kunne bevares, uden at den kommer til at virke som fritstaaende Attrap.

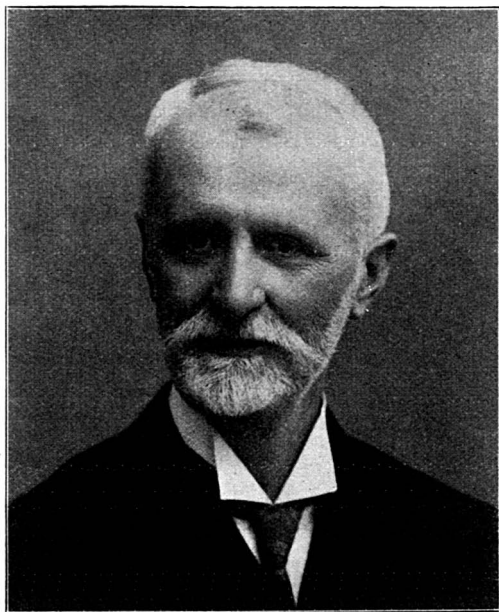
Trods sin radikale Enkelhed vil nærværende Forslag ikke kræve større Udhugninger i den værdifulde Del af Træbestanden — et Forhold, der maa tages i Betragtning ved Bedømmelsen. Træfældning i vore Parker er jo ikke noget, Publikum ser paa med blide Øjne, hvor nødvendigt det saa end maa være.

C. TH. SØRENSEN.

P. WAD.

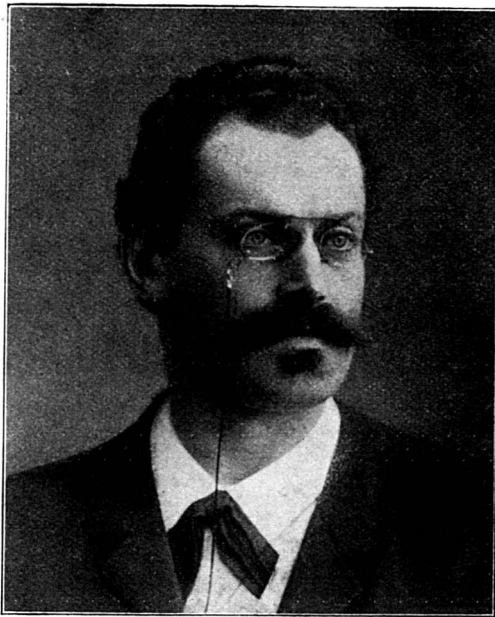

Foreningens Stifter,
Overretssagfører FRITZ HARTMANN †
1885—1908, Formand 1885—1902

FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE 1885—1925

ET TILBAGEBLIK PAA 40 AARS VIRKSOMHED I BYKULTURENS
OG BYFORSKØNNELSENS TJENESTE

DEN nuværende Forening til Hovedstadens Forskønnelse er ikke den første af sin Art. Der har tidligere eksisteret en Komité til Hovedstadens Forskønnelse, der dog kun virkede ved Henvendelse til Magistraten og andre Autoriteter, men aldrig traadte frem for Offentligheden, hvad der vel nok var en Fejl i Komiteens Organisation, eftersom den derved ikke blev noget virkeligt Udtryk for Borgerskabet. Det første Livstegn fra denne Komité, der kun bestod af faa Medlemmer: Overpræsident KJERULFF (Formand), Borgerrepræsentationens Formand L. N. HVIDT, Professor H. N. CLAUSEN, Professor G. F. HETSCH, Professor J. FR. SCHOUW samt Biskop STENERSEN GAD, er af 13. Januar 1842, paa hvilken Dag den indsendte 3 Forslag til Magistraten, omfattende Anlægget omkring Hesten paa Kongens Nytorv, Træplantning langs Kanalerne og Beplantning af Stadens Grundarealer udenfor Byportene. I 1843 rejser Komiteen Spørgsmaalet om Beplantning af Sct. Annæ Plads. Komiteen havde endvidere Andel i Anlæggelse af Spadseregange paa Voldenes Bastioner og langs Kastelsgraven og fremsatte Forslag til Ord-

Fabrikant LUDVIG BING †
1885—1886

Billedhugger, Prof. VILHELM BISSEN †
1885—1905

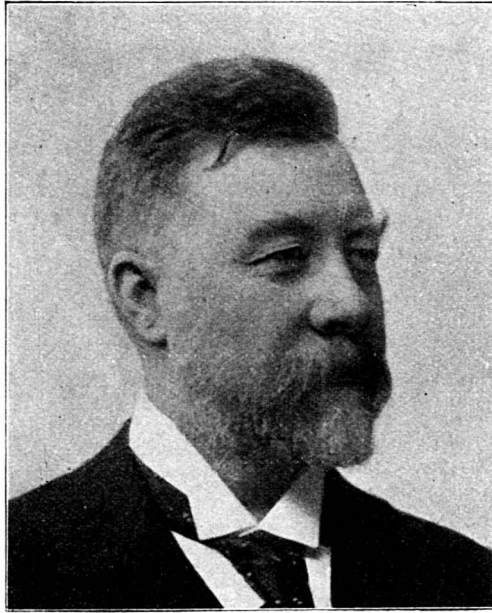
ning af Forholdene paa Frue Plads. Men hermed synes Komiteen at have udtømt sin Livskraft, om end den væsentligste Aarsag til, at Komiteens Levetid blev saa kort, vel nok har været den, at der hos Borgersekabet ingen rigtig Interesse fandtes for de Opgaver, som Komiteen beskæftigede sig med. Efter 1845 kendes intet Udslag af Komiteens Virksomhed, og den er formentlig ganske stille hensovet ved, at Komiteens Medlemmer er gaaet fra hverandre.

Der skulde nu hengaa lang Tid, inden en Forskønnelsesforening paany saa Dagens Lys. Hyad der var den direkte Aarsag til, at Tanken om at danne en saadan genopstod efter 40 Aars Forløb, unddrager sig vor Viden. Det kan tænkes, at der blandt Mænd, hvem deres Bys kunstnerisk kultiverede Udseende har ligget paa Sinde, ved en tilfældig Samtale om en eller anden Smagløshed er opstaaet den Tanke at finde Midler, hvormed saadanne Angreb paa Byens Udseende kunde afværges. Er denne Tanke først opstaaet, vil en saadan Samtale naturligt føre over i Betragtninger angaaende Muligheden af direkte at kunne bidrage til den mere positive Opgave: at forskønne Byen. Til det næste Udviklingstrin, at danne en Forening, er Vejen saa kun kort. Ud fra saadanne Bevæggrunde kan det tænkes, at en lille Kreds af Mænd med vaagen og levende Interesse for deres Bys Udseende i Foraaret 1885 gjorde de første Skridt til Dannelsen af »Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse«.

Den 9. Maj 1885 afholdt Foreningen konstituerende Generalforsamling i daværende Blancs Lokaler i Linnésgade efter forudgaaende Indbydelse til de i Foreningen indtraadte Medlemmer, der havde sluttet sig til Tanken om Dannelse af en Forskønnelsesforening. Det Udvalg, der paa Initiativ af Overretssagfører F. HARTMANN gennem Annoncer i de københavnske Dagblade havde opfordret til Dannelsen af en saadan Forening, bestod foruden af Overretssagfører Hartmann af følgende Herrer: Etatsraad GUSTAV HANSEN, Maleren FRANTS HENNINGSEN, Brygger CARL JACOBSEN og Maleren KRISTIAN ZAHRTMANN. I den paa nævnte Møde valgte Bestyrelse fik foruden de allerede nævnte 5 Herrer endvidere Fabrikant LUDVIG BING, Billedhugger VILHELM BISSEN, Arkitekt, Professor HANS J. HOLM og Fabrikant, Borgerrepræsentant TH. HÜTTEMEIER

Etatsraad GUSTAV HANSEN †
1885—1901

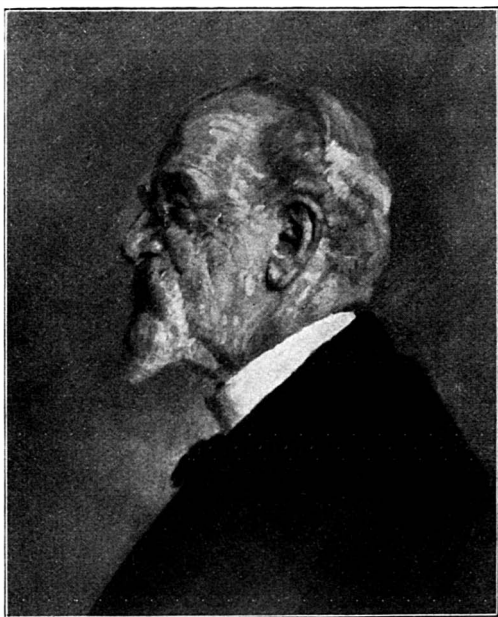

Maler, Prof. FRANTS HENNINGSEN †
1885—1905

Sæde. Til Formand valgtes Overretssagfører F. HARTMANN, der tillige varetog Hvervene som Sekretær og Kasserer.

Den første Opgave, som Foreningen satte sig, var Opstillingen paa Højbroplads af et Springvand, saasnart Foreningens økonomiske Forhold tillod en saadan Udgift. Man var jo ikke blind for, at der maatte hengaa nogen Tid, inden man vilde være i Stand til at løse denne Opgave pekuniært, idet Foreningen paa dette Tidspunkt talte 798 Medlemmer og for Regnskabsaaret 1885 havde haft et Overskud af 3425 Kr. Paa Foreningens første ordinære Generalforsamling den 30. Januar 1886 maatte Formanden derfor ganske naturligt mane Medlemmerne til at vise Taalmodighed, da noget synligt Udslag af Foreningens Virksomhed ikke kunde ventes at foreligge i de første Aar. Foreningen henvendte sig først til Arkitekt, Professor H. B. STORCK, der udarbejdede forskellige Skitser til et Springvand, der vilde kunne opstilles for en Sum af c. 12.000 Kr. Indenfor Bestyrelsen var Meningerne ret delte. Nogle af Medlemmerne saa gerne Storcks Springvand rejst for det relativt ringe Beløb, fordi det derved blev muligt at tilvejebringe et synligt Udtryk for Foreningens Virksomhed. Paa dette Tidspunkt (i 1887) disponerede Bestyrelsen nemlig over en Kapitalformue paa c. 11.000 Kr., altsaa meget nær ved, hvad Storcks Springvand vilde koste. Storcks Udkast var rent arkitektonisk; vilde man tillige have nogen Skulptur-Udsmykning, vilde Springvandet ikke kunne opstilles før efter endnu 3—4 Aars Forløb. Professor Storcks Udkast drøftedes ogsaa med Foreningens raadgivende Udvalg, og Medlem af dette, Kunsthistorikeren JULIUS LANGE udtalte bl. a., at Storcks Tegning var for alvorlig for Højbroplads, og anbefalede at vælge livlige Motiver samt Skulptur, selv om det skulde vare noget længere, inden Springvandet blev færdigt. Professor Storck udarbejdede en ny Model i Samarbejde med Billedhugger SCHULTZ, men heller ikke dette Arbejde vandt Bestyrelsens Bifald, omend det stod den klart, at man nu var inde paa den Vej — Arkitektur i Forening med Skulptur —, der kunde antages at være den rette.

I Løbet af 1888 bestiltes nye Springvandsskitser, og saadanne modtoges fra Malerne EDVARD PETERSEN og JOAKIM SKOVGAARD og Arkitekt THORVALD BINDESBØLL samt fra

Arkitekt, Prof. HANS J. HOLM †
1885—1907

Fabrikant TH. HÜTTEMEIER †
1885—1892

Arkitekt P. V. J. KLINT. Samtidig begyndte Medlemmernes Utaalmodighed imidlertid at vise sig i Form af Udmeldelser, idet man fandt Foreningens Arbejde for lidet positivt. Paa Generalforsamlingen den 31. Januar 1888 maatte Formanden atter søge at stille de utaalmodige tilfreds. Formanden udviklede, at Foreningen foreløbig maatte indskrænke sig til at søge dekorative Arbejder anbragte, idet Midlerne ikke tillod at arbejde for de store Opgaver, angaaende hvilke det var bebrejdet Bestyrelsen, at den ikke havde taget Affære (Indgrebene i Østre Anlæg, Bevarelsen af Langelinje og Kastelvolden o. a.), ligesom han fremhævede, at det var en Misforstaaelse af Foreningens Formaal, naar man havde forlangt, at den skulde optræde kontrollerende overfor de kommunale Autoriteter. Bestyrelsen maatte naturligvis beklage, at man endnu ikke var naaet til noget Resultat med Springvandet paa Højbroplads, men der var foruden de pekuniære Vanskeligheder — der jo ikke lettedes ved, at Medlemmerne faldt fra — ogsaa den Omstændighed, at man endnu ikke kendte Højbroplads' fremtidige Skæbne, navnlig ikke om det vilde blive bevaret eller skulde opgives som Blomstertorv.

Da Afgørelsen af Springvandssagen stadig trak i Langdrag, idet intet af de indkomne Forslag helt tilfredsstillede Bestyrelsens Ønsker, og da Utaalmodigheden blandt Foreningens Medlemmer vedblev, besluttede Bestyrelsen sig til at prøve paa at løse Sagen fra en ny Side og henvendte sig i den Anledning til Arkitekt MARTIN NYROP med Anmodning om at fremkomme med et Forslag til Omdannelse af Højbroplads som Blomstertorv med Anvendelse af Fontæner e. l. efter Kunstnerens frie Valg. Et saadant Forslag fra Arkitekt Nyrop forelaa i December 1888 og vandt saavel Bestyrelsens som det raadgivende Udvalgs enstemmige Bifald. Da denne Plan saavidt vides ikke tidligere har været offentliggjort, gengives den her ledsaget af Arkitekt Nyrups Beskrivelse, der havde følgende Ordlyd:

Tanken er at omdanne Højbroplads til dets fremtidige Brug som Blomstertorv paa en saadan Maade, at det Tilføjede kommer til at staa i nøje Forbindelse med Omgivelserne og ikke virker som noget tilfældigt Opstillet. Det er derfor forsøgt at binde Pladsen sammen med Ruten og Kjøbmagergade ved den anbragte Refuge E og de hertil hørende

Direktor, Dr. phil. CARL JACOBSEN †
1885—1888

Maler KR. ZAHRTMANN †
1885—1888

Fliseovergange, og af samme Grund er en Del af Terrænet sænket, hvorved der tillige tilvejebringes en behagelig Oversigt over det Parti, som danner Kjærnen i Forslaget.

Et lille Anlæg med Bænke for ventende Omnibuspassagerer anbringes ved *E*, der ligger i den gennem hele Torvet tilvejebragte Midtaxe. Her vil et Træ virke overordentlig velgjørende, dersom det kan voxe og udvikles paa en sund og kraftig Maade, men dersom dette anses for umuligt, vil der paa Refugen kunne anbringes et i Højden ragende Monument.

Fliserækker, garnerede med lyse Brosten, føre i de paa Planen viste Retninger og forsynes med Kandelabre og Afvisersten paa de 2 længste Strækninger. Hvor Fliserækkerne støde mod Fortoget paa Amagertorv — omtrent udfor det andet Sted fra Købmagergade — bør der, for at præcisere dette Udgangspunkt, som ser lidt tilfældigt ud, opsættes en Aviskiosk. Terrænet omkring Refugen er tænkt brolagt straaelformigt ud fra denne.

Den nederste Del af Torvet (den egentlige Højbroplads) hæver sig med et Asfaltfortog nogle Tommer over Kjørebaneerne. Langs Yderkanterne findes en Række Lygter, dels paa Stenbalustraden, som omgiver det sænkede Parti, dels paa hveranden af de Afvisersten, som findes anbragte langs Kanten af den øvrige Plads. Gulvet i det sænkede Parti, som ligger 1 Alen under Fortogshøjden, bestaar af italiensk Mosaik. Det er Meningen, at de Koner, som handle med afskaarne Blomster og lignende, skulle kunne sidde langs Stenbalustradens indre Side. Her findes 2 Træer og et Fodstykke af Sten med Vandhane til Brug for Blomsterkonerne.

Det Vandbassin, som omgives af det ovenfor omtalte sænkede Parti og har et Buskads til Baggrund, faar sin Tilførsel fra et Væld, der nærmest ligner en Kilde, som i 2 smaa Afsæt kommer fra Fodstykket for en Gruppe, der ses forfra i Snit *AB*. For at Vandet i Bassinet kan holdes rent maa paaregnes et Vandforbrug af ca. 300 Tdr. daglig.

De nu paa Torvet stationerede 6 Drosker kunne formentlig anvises Plads fra Refugen *E* og henad Amagertorv eller ogsaa 3 paa hver Side af det sænkede Parti.

Buskadset bør være kraftigt og holdes tæt ved Beskjæring, naar det efterhaanden sky-

der i Vejret. Paa den Side, der vender mod Bassinet, maa forskellige slyngende og andre Væxter hænge ud over Rækværket, ligesom der imellem Naturstenene paa begge Sider af Vældet bør plantes lidt. For at Buskadset kan være til Pryd baade Sommer og Vinter bør man bruge mange bærbærende Planter med forskelligtfarvet Løv. Tjørnefamilien kan f. Ex. levere mangefarvet Løv og Bær, der ere gule, røde og sorte. Vild Vin, Slyngplanter med Bær og nogle stedsegrønne Planter (Mahogni) maa heller ikke savnes. Buskadset maa holdes rent ved Oversprøjtning og Bunden maa drænes rigeligt. I Buskadsets Bagside er der viist et mindre Fodstykke med Vandhane.

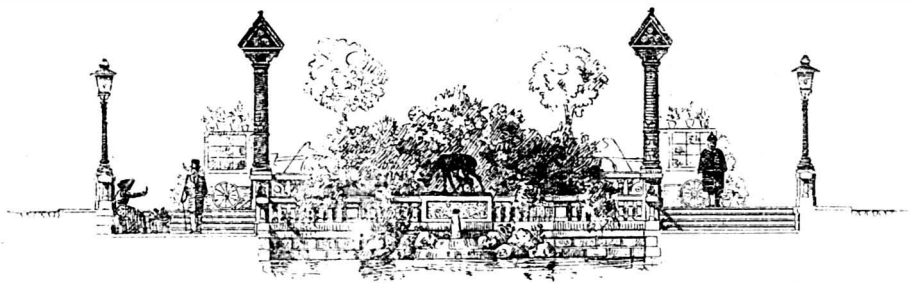
Pladsen bagved Buskadset er tænkt dels asfalteret, dels makadamiseret og gruset, beplantet med 2 Rækker Træer og forsynet med en Række dobbelte Bænke. Træerne maa sikkert ligesom de ovenfor omtalte være Plataner, der kunne udvikle sig kraftigt og sundt i Byer. Afskalningen af Barken bevirker, at Stammerne ikke komme til at se saa kulsorte ud som Lind, Elm o. s. v., og Frugten, der hænger Vinteren over, giver det bladløse Træ et interessant Udseende.

Det er Tanken, at den egentlige Blomsterhandel med Potteplanter skal foregaa paa denne Plads fra de nu brugelige Blomstervogne eller fra Stader. Kunde der indføres de store Paraplyer, som bruges andre Steder, og som skrues ned i Jorden i dertil anbragte Møttriker, vilde det vistnok være nyttigt og se fornøjeligt ud.

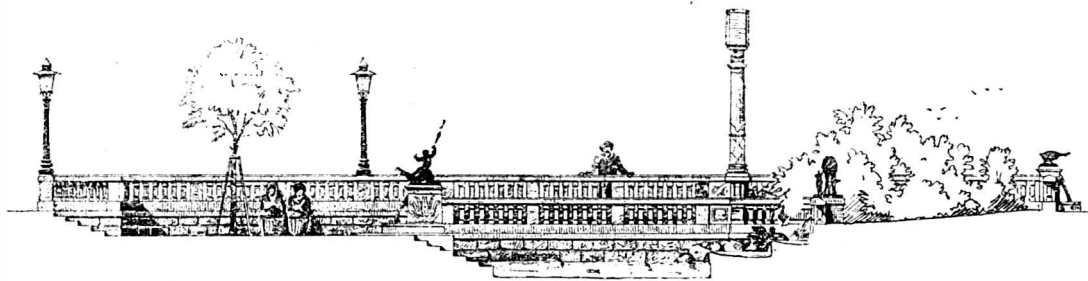
Paa Fodstykkerne og Balustraden ved Bassinet er der Plads til forskellige Skulpturarbejder, hvis Karakter og omtrentlige Forhold er angivne i Tegningerne; men de Kunstnere, som maatte komme til at udføre disse Skulpturarbejder, have fuldkommen Frihed i Valg af Motiver. —

Denne Plan blev derefter indsendt til Kommunalbestyrelsen, idet Foreningen for sit Vedkommende tilbød at bekoste Anlægget af det forsænkede Bassin med Indfatning. Denne Del af Arbejdet vilde efter Arkitekt Nyrops Overslag koste 18.170 Kr. Hele Omordningen af Blomstertorvet vilde komme til at koste 45.000 Kr. Planen vandt imidlertid ikke Tilslutning hos Kommunalbestyrelsens Flertal og maatte derfor opgives. Bestyrelsen genoptog nu sine Bestræbelser for at faa rejst et Springvand, og da den endelige Ordning af Højbroplads stadig henstod i det uvisse, udpegedes Kultortorvet som Anbringelsessted for dette Springvand, hvortil Maleren EDVARD PETERSEN opfordredes til at give Udkast. Et saadant forelaa i Forsommeren 1891, udarbejdet i Samarbejde med Billedhugger VILH. BISSEN, og det indsendtes af Bestyrelsen til Kommunalbestyrelsen, der med Tak modtog Foreningens Tilbud om Opstillingen af nævnte Springvand. Da der rejste sig nogen Kritik mod Valget af Kultortorvet som Anbringelsessted for Springvandet, søgtes og opnaaedes Kommunalbestyrelsens Samtykke til, at Springvandet opstilledes paa Amagertorv, efter at Opstilling af en Model paa dette Sted havde godtgjort, at Pladsen var velegnet for dette Formaal. Efter omtrent 10 Aars Arbejde stod Foreningen altsaa nu ved Afslutningen af den første Opgave, den havde stillet sig, og den 28. Juli 1894 sprang Vandet første Gang i det nye Springvand, som straks døbttes »Storkespringvandet«, et Navn det antagelig vil blive ved med at bære. Bekostningen androg for Foreningens Vedkommende ialt 27.451 Kr. 72 Øre, i hvilket Beløb ikke er medregnet Honorar til Professor Vilh. Bissen og Maleren Edvard Petersen, idet den førstnævnte ikke ønskede at modtage Honorar, medens sidstnævnte skænkede sit Honorar — 3000 Kr. — til Foreningen med den Motivering, at Springvandet kom til at koste væsentlig mere end oprindelig beregnet, hvorfor han for sit Vedkommende vilde bidrage til at lette det økonomiske Tryk, der hvilede paa Foreningen.

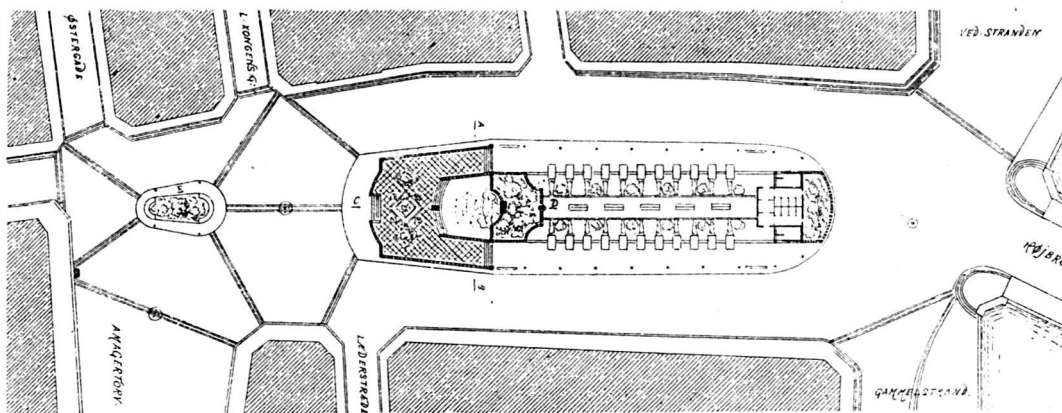
Paa Generalforsamlingen den 20. Januar 1894 havde et Medlem spaaet, at Springvandet vilde blive Foreningens Gravmæle, og lys tegnede Fremtiden ikke, Medlemstallet var gaaet ned til 342, og Indtægterne var som Følge deraf minimale. Det var derfor

SNIT A-B

SNIT C-D

PLAN

Prof. MARTIN NYBROPS Forslag til Udsmykning af Højbroplads (1888).

en behagelig Overraskelse, da det viste sig, at Frøken MARIE HANSEN, Søster til vor berømte Landsmand, Arkitekt, Friherre THEOPHILUS HANSEN, havde oprettet en testamenterisk Disposition, hvorved hun til Foreningen skænkede en Kapital paa 40.000 Kr., hvis Renter den kunde raade over til Anbringelse af Kunstværker eller Genstande af kunstnerisk dekorativ Karakter eller som Bidrag dertil. Kapitalen, der efter Fradrag af Arveafgift m. v. udgjorde 37.000 Kr., deponeredes i Københavns Magistrat, og oprettedes ved kongelig Fundats (af $\frac{30}{3}$ 1896) som »Frøken Marie Hansens og Arkitekt, Friherre Theophilus Hansens Legat til Københavns Forskønnelse«.

I 1895 undergik Foreningens Ledelse den Ændring, at Arkitekt MARTIN NYROP overtog den kunstneriske Ledelse, Overretssagfører HARTMANN den administrerende som Sekretær og Kasserer. Foreningens Arbejde i de følgende Aar deltes mellem Forhandlinger med de vedkommende Autoriteter om Bethelskibets Fjernelse, Regulering af Rosenborg Have (Nedlægningen af de kongelige Drivhuse og Aabningen af en Adgang til Haven fra Porten ved Sølgadens Kaserne) samt Regulering af forskellige Kirkepladser. Endvidere af forskellige mindre Opgaver saasom Anbringelse af nogle Smedejerns-Lygteholdere paa Regensen (Arkitekt H. HARPØTH), hvilken Sag iøvrigt gav Anledning til Fremkomsten af den Plan om Regensbuegangen (Arkitekt MARTIN BORCH), der paa en saa lykkelig Maade løste et vanskeligt Færdselsproblem. Man havde haft sin Opmærksomhed henvendt paa Forholdene ved Nicolai Taarn og -Plads, angaaende hvis Regulering og delvise Bebyggelse Arkitekt A. CLEMMENSEN paa Foreningens Anmodning havde udarbejdet et Forslag, og endelig havde Foreningen bidraget 2000 Kr. til Forgylningen af Spiret paa Vor Frelsers Kirkes Taarn.

De nærmest følgende Aar arbejdede Foreningen med Planer om Regulering af Christiansborg Slotsplads og Slotsholmens Bebyggelse (Forslag af MARTIN NYROP og PIETRO KROHN), Anlægget ved Klampenborghanestationen (efter Udkast af MARTIN NYROP og Billedhugger BUNDGAARD)* samt Planer om Regulering af Pladsen foran Bethelskibet (Arkitekt MAGDAHL-NIELSEN), ligesom man med Turistforeningen havde deltaget i Forhandlingerne om Kastellet's Omdannelse til et Parkanlæg.

Til Trods for den Foreningen ved forannævnte Legat tillagte aarlige Renteindtægt var Foreningens økonomiske Ævne i Aftagende som Følge af den vedvarende Afgang af Medlemmer, og der var i Tiden omkring Aarhundredskiftet indenfor Bestyrelsen alvorlige Overvejelser om at opløse Foreningen. Et saadant Skridt blev dog afværget, og paa Generalforsamlingen den 28. Januar 1902 tilførtes der Bestyrelsen nye Kræfter, idet Arkitekterne FRITZ KOCH og MAGDAHL-NIELSEN samt Maleren JENS MØLLER-JENSEN indvalgtes i Bestyrelsen. Nogen større Forandring i Foreningens Virksomhed kunde dog ikke blive Følgen, eftersom Foreningens aarlige Kontingentindtægt kun androg c. 850 Kr. Man maatte derfor indskrænke sig til at fortsætte Behandlingen af de løbende Sager. Med Arkitekt FRITZ KOCH som Formand — og Overretssagfører HARTMANN som Sekretær og Kasserer — førtes de paabegyndte Forhandlinger om Bethelskibets Fjernelse videre, og til Reguleringen af Pladsen foran Bethelskibet efter den af Arkitekt MAGDAHL-NIELSEN udarbejdede Plan tilbød Foreningen at yde et kontant Bidrag af 5000 Kr. samt til at afholde Honoraret til Kunstneren under Forudsætning af, at Arbejdets Ledelse blev ham overdraget. Man udarbejdede endvidere en Plan — ved Arkitekt SØREN LEMCHE — til Omdannelse af den forreste Del af Langelinje samt en Plan — ved Arkitekt MØRK-HANSEN — til Regulering af Graabrødretorv med Opstilling dersteds af en dekorativ Brønd, efter at Grundejerne paa Overretssagfører F. WOLFFS Initiativ havde faaet udvirket Fjernelsen af de grimme Slagterboder. Medens Omdannelsen af

* Anlægget er slojftet ved Banegaardsterrænets Regulering, og Brønden henflyttet til Pladsen foran Nicolai Kirkebygning.

Langelinje gennemførtes efter Foreningens Plan, maatte Planen om Reguleringen af Graabrødretorv undergaa visse Ændringer, fordi Kommunalbestyrelsen i Stedet for en Brønd ønskede en grøn Plæne med Træer og Buske, vistnok væsentligst af den Grund, at Niveauforskellen paa forskellige Steder af Torvet vanskeliggjorde Anlægget af en aaben Plads her, medens en grøn Plæne midt paa Torvet i nogen Grad ophævede Virkningen af nævnte Højdeforskel. Paa Forslag af Maleren JENS MØLLER-JENSEN udarbejdedes da en Plan til en samlet Ommaling af Torvets Husfacader, og denne Plan accepteredes af Grundejerne. Udgifterne afholdtes af Foreningen. Efter Arkitekt FRITZ KOCH's Død i 1905 lededes Foreningen paany en kort Tid af MARTIN NYROP, men fra 1906 overtoges Ledelsen af MØLLER-JENSEN, samtidig med at Maleren N. V. DORPH, Ingeniør ALEX. FOSS, Etatsraad JACOB HEGEL, Sagfører L. F. KOCK, Arkitekt LEUNING BORCH og Arkitekt GOTFRED TVEDE var indvalgt i Bestyrelsen, af hvis tidligere Medlemmer da kun Foreningens Stifter, Overretssagfører Hartmann, var tilbage. Samtidig ansattes en lønnet Sekretær (nuværende Kontorchef i Finansministeriet M. H. WILHELM), medens Kassererforretningerne fremdeles varetoges af Overretssagfører HARTMANN. Paa dette Tidspunkt var Medlemsantallet sunket til 216.

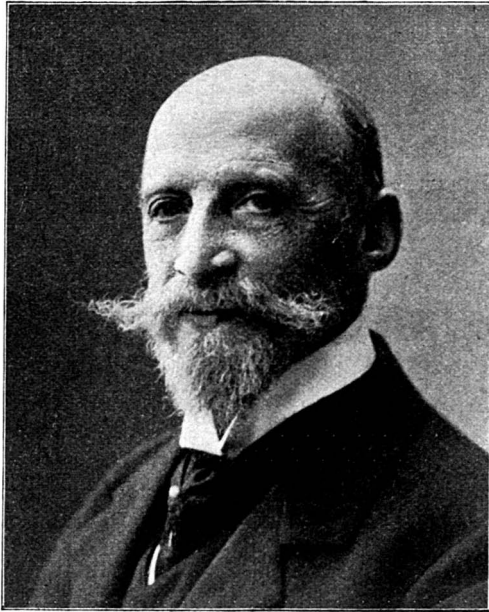
Ommalingen af de gamle Huse paa Graabrødretorv trak snart en ny Sag med sig: til smukke Huse maatte høre smukke Skilte. Foreningen udskrev en Konkurrence om dekorative Udhængsskilte, af hvilke flere blev udførte, deriblandt det af Arkitekt P. V. J. KLINT tegnede Skilt for Bogbinder RASCH paa Graabrødretorv, til hvilket Skilts Anskaffelse Foreningen hidrog med Halvparten. Foreningen har haft den Glæde, at den Udstilling, den i sin Tid afholdt, har bidraget sit væsentlige til, at man nu rundt omkring i Byen kan se Skilte af virkelig kunstnerisk Holdning. Paa det Punkt som iøvrigt paa flere andre har Foreningen kunnet øve en moralsk Indvirkning, udsaa en Sæd, hvis Udbytte først vil vise sig i det lange Løb.

Som nævnt var Foreningens Medlemsantal dalet til 216. Det maatte, hvis Foreningen skulde kunne virke med nogen Autoritet i de Tilfælde, hvor Offentligheden paakaldte Foreningens Optræden, være den nyvalgte Bestyrelses første Opgave at faa Medlemsantallet i Vejret. En saadan Underbygning af Foreningens Prestige fik Bestyrelsen ved Afholdelsen af det store offentlige Møde om »Københavns Udseende«, som holdtes i Odd-Fellow-Palæet den 1. Februar 1907. Hensigten med Mødet var kort og godt: Agitation; Bestyrelsens Haab var gennem Afholdelsen af et saadant offentligt Møde at slaa til Lyd for Foreningen, saaledes at den kunde blive det, den skulde og burde være, en Sammenslutning af Byens Borgere i et saa stort Antal, at de Ønsker, Borgerne havde at frembære, ikke kunde siddes overhørig paa rette Sted.

Nuværende Overpræsident JENSEN, den Gang Borgmester for Magistratens 2den Afdeling, udtalte i et Interview, »at man ikke kan vente i Kommunalbestyrelsen at finde Folk, der i særlig Grad repræsenterer de kunstneriske Interesser, ej heller kan man regne med, at der mellem Kommunens Embedsmænd findes saadanne. Det vilde derfor være af Værdi for Kommunen at vide, at der fandtes en Kres af Mennesker, som dannede en frivillig Kunstens Garde, og selv om Foreningen ofte vilde komme i Modsætning til Kommunalbestyrelsen, skulde vi dog hilse dens Virksomhed med Glæde«.

Hovedtalerne paa nævnte Møde var Professor ved Universitetet, Dr. juris CARL TORP og Arkitekt LEUNING BORCH, og Talernes fængende Ord skabte en stærk Stemning, der bredte sig ud over Byen. Overalt taltes om Forskønnelsesforeningen, og faa Dage efter Mødet kunde Foreningen mønstre over 400 nye Medlemmer.

Den 22. Marts s. A. lagdes ud paany med et Møde alene for Foreningens Medlemmer, der paa dette Møde gjordes bekendt med et Projekt, der paa Foreningens Foranledning var udarbejdet af Ingeniørerne ALEX. FOSS og O. K. NOBEL, og som gik ud paa at skabe

Grosserer JULIUS HERTZ †
1886—1890

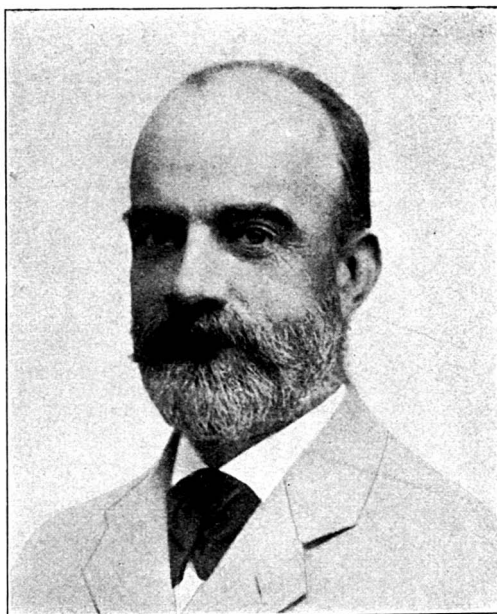
Etatsraad H. A. HAMMERICH †
1889—1894

nye Strandveje, der ikke alene skulde være Strandveje af Navn, men ogsaa af Gavn, og som skulde aabne Byens Borgere Adgang til Sundet dels mod Nord indtil Charlottenlundfortet, dels mod Syd langs Amagers Østkyst og mod Vest langs Kalvebodstrand til Valby Fæled. —

Da i Januar 1907 nu afdøde Brygger, Dr. phil. CARL JACOBSEN gennem Kunstakademiet havde tilbudt Københavns Kommune at genopføre Spiret paa Nikolai Taarn, genoptog Bestyrelsen det tidligere paabegyndte, men paa Grund af Forholdene henlagte Projekt om en Regulering af Nikolai Plads, og anmodede Arkitekt A. CLEMMENSEN om at udarbejde en ny Plan. Denne gik ud paa fra Ejendommen Nr. 41 paa Østergade at gennembyrde en Passage, der fortsattes i en Buegang omkring de to Sider af Pladsen, og det var Meningen, at de paa Pladsen opførte Bygninger skulde indeholde dels en Restaurant, dels en Række Forretningslokaler, fortrinsvis for saadanne, der havde med Kunst og Kunsthaandværk at gøre, ligesom Foreninger for Kunst, Literatur, Musik o. l. her skulde kunne faa fortrinligt beliggende Lokaler. Der er ingen Tvivl om, at der paa Nikolai Plads efter Clemmensens ypperlige Plan vilde kunne være skabt et ganske særegent Liv, hvor man var i Fred for al støjende Færdsel og dog kun behøvede at gaa faa Skridt for at være midt i Hovedstadens Mylder. Projektet indsendtes af Bestyrelsen til Magistraten den 17. Juni 1907, men med Udgangspunkt fra en i Bestyrelsens Skrivelse indeholdt Anmodning om af Hensyn til Projektets Udstilling bl. a. for Foreningens Medlemmer at erholde et efter Omstændighederne snarligt Svar benyttede Magistraten Lejligheden til at slippe lovligt let udenom en Realitetsbehandling, idet Magistraten under 29. s. M. tilbagesendte Forslaget uden at komme nærmere ind paa Forslagets Enkelt-heder. »Da det fremgaar af Skrivelsen«, hed det i Magistratens Svar, »at Foreningen imødeser et hurtigt Svar, har det ikke været muligt grundigt at behandle Sagen«. Man indskrænker sig derfor til at meddele, at man fandt Projektet smukt og tiltalende, dog saaledes, at nogle Medlemmer af det paagældende Udvalg »nærede Betæneligheder ved den paatænkte ret intensive Udnyttelse af Pladsen«. Bestyrelsen indledede nu Forhandlinger med Studenterforeningen, der paa dette Tidspunkt søgte en Byggeplads til Opfø-

Direktor A. HEIN †
1889—1891

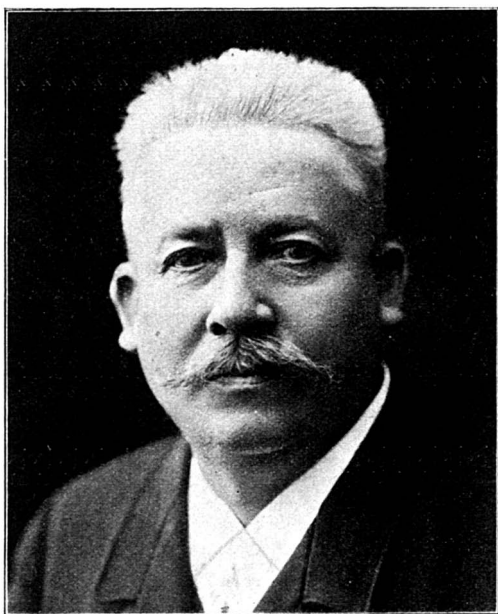

Pianofortefabrikant CONR. CHR. MØLLER †
1891—1894

relse af en ny Bygning til Alløsning af den gamle ved Holmens Kanal, og Bestyrelsen indsendte i Marts 1908 derefter paany Clemmensens Projekt til Magistraten, ledsaget af en detaljeret Motivering, men modtog paany Sagen tilbage den 7. April 1908 med den Besked, at »da Borgerrepræsentationen havde udtalt sig for, at Bestemmelse om Anvendelsen af Nikolai Plads opsættes til Slagterboderne fjernes, kan Magistraten ikke for Tiden tage Standpunkt til det forelagte Projekt«. Dermed bortfaldt denne Sag. Studenterforeningen kunde ikke vente, til Magistrat og Borgerrepræsentation fik sig besindet paa, hvad man vilde gøre med Nikolai Plads. Da det i Foraaret 1913 forlod, at Magistraten nu endelig var betænkt paa at nedrive Slagterboderne, rejste vi paany en Diskussion om Spørgsmaalet og henlede endnu engang Opmærksomheden paa Clemmensens geniale Plan om Bebyggelse af Kirkepladsen, men da i de samme Dage Departementschef P. N. RENTZMANN tilbød Magistraten at opføre en formindsket Kopi af den gamle Nikolai Kirke, og Magistraten modtog dette Tilbud, maatte Sagen om Gennemførelse af det Clemmensenske Projekt dermed definitivt være bortfaldet. —

Efter dette lille Spring frem i Tiden vender vi tilbage til Tiden omkring 1907. I dette Aar rejste vi Sagen om Altanbeplantning, angaaende hvilken Sag der afholdtes et Medlemsmode, ligesom Foreningen ved et Tilskud deltog i Udgivelsen af Overgartner J. N. RISUMS Bog »Om Altanbeplantning«.

Paa omtrent samme Tidspunkt modtog Bestyrelsen fra en Kreds af Grundejere i Nyhavn en Anmodning om at lede Udførelsen af en samlet Opmaaling af Nyhavns gamle Husrække. Et af Foreningens Formand (MØLLER-JENSEN) udarbejdet Farveafstemnings-Forslag vandt Tilslutning hos vedkommende Grundejere, som for største Delen selv bekostede Malerarbejdets Udførelse. Denne Sag gav iøvrigt Anledning til en Protest fra et større Antal Kunstnere, der udtrykte deres Misfornøjelse med, at Foreningen vilde lade de gamle Huse »kolorere«, en Misfornøjelse, der dog tildels bundede i en fejl Opfattelse af Foreningens Hensigt. Da Nyhavnspartiet i Juni 1908 var færdigt, var der udelte Tilfredshed med Resultatet; man fik først nu Øjet op for, hvor prægtig en Gade København ejer i Nyhavn. Kunstnerne havde længe vidst det, men det brede Publikum saa

Arkitekt A. O. LEFFLAND †
1892—1906

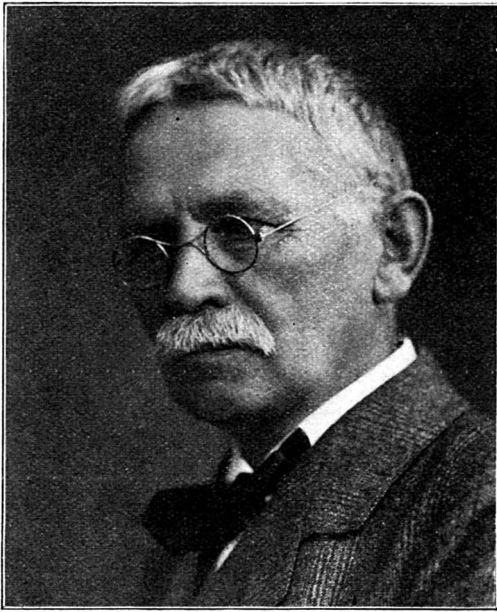

Grosserer C. H. MÜNCK †
1893—1895

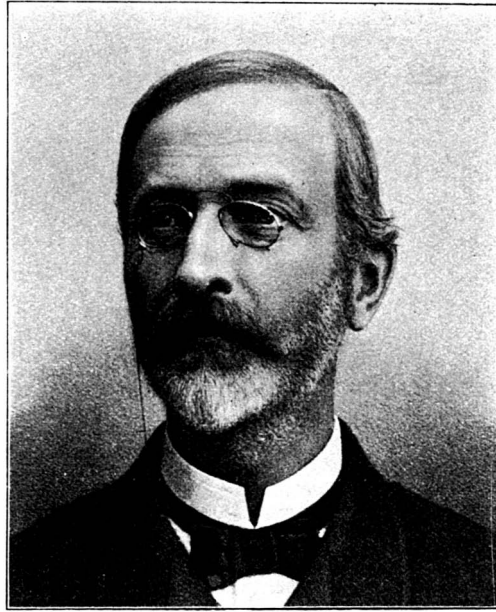
det først nu, og Nyhavn fik derved den moralske Støtte, som den hidtil havde savnet i den offentlige Mening, og som ene kan afværge, at dette Bybillede ødelægges. Allerede den Gang, ligesom flere Gange senere, dukkede den Tanke op at benytte Nyhavnskanalen som Tunnelankæg, men forhaabentlig vil slige Angreb paa dette karakteristiske Byparti altid kunne afslaaes. —

Da Eliaskirken paa Vesterbros Torv i 1908 var blevet opført, og Torvet derved havde faaet et arkitektonisk Midtpunkt, meldte Kravet sig om en Regulering af Torvet, i hvis Midte der tronedes en af de bekendte Nødtorftsanstalter af Bølgeblik. Kirkens Bygmester, Professor MARTIN NYROP, udarbejdede paa Bestyrelsens Anmodning en Plan, der kortelig gik ud paa at fjerne Nødtorftshuset og at anbringe et Par Træer paa Pladsen samlende sig omkring en dekorativ Brønd. Om denne sidste udskev Bestyrelsen en Konkurrence, i hvilken man indbød Billedhuggerne RASMUS HARBOE og NIELS SKOVGAARD, Maleren J. F. WILLUMSEN og Professor HANS TEGNER til at deltage. Fra de tre førstnævnte Kunstnere indkom der Besvarelser. WILLUMSEN sendte en Skitse til en pragtfuld Fiskerkone med Torsk, SKOVGAARD en Helhest* og HARBOE den lille Herkulesdreng med Slangerne. Om dette sidste Forslag samledes Bestyrelsen, og Forslaget om Pladsreguleringen indsendtes til Magistraten med Skrivelse af 14. Oktober 1908, hvori Foreningen tilbød at bekoste Opstillingen af Harboes Brønd. Da Forslaget havde hvilet i Magistraten i 2½ Aar, uden at Foreningen havde erfaret noget om dets Skæbne, lod Bestyrelsen i Anledning af Foreningens 25 Aars Jubilæum i 1910 en Model i fuld Størrelse af Harboes Brønd opstille paa Vesterbros Torv. Modellen var opstillet i 14 Dage, i hvilket Tidsrum man havde Lejlighed til at danne sig et Begreb om, hvorledes Brønden vilde komme til at virke i de Omgivelser, i hvilke den var tænkt anbragt. Proveopstillingen foranledigede Professor Nyrop til at foretage nogle mindre Ændringer i Planen for Torvets Regulering. Bestyrelsen indsendte den saaledes ændrede Plan til Magistraten og modtog nu endelig et Svar, der imidlertid gik ud paa, at Magistraten »under

* Blev senere af Kommunalbestyrelsen bekostet opstillet paa Kultortorvet; er nu henflyttet til Kunstinstrimuseets Gaard i Bredgade.

Arkitekt, Professor MARTIN NYROP †
1895—1905, Formand 1896—1902

Konferensraad PHILIP SCHOU †
1895—1901

Hensyn til de foreliggende Omstændigheder ikke saa sig i Stand til at modtage det fremsatte Tilbud«. Dette Svar hensatte Bestyrelsen i en Tilstand af mild Forbavselse. Det var naturligvis altid et Fremskridt, at Bestyrelsen overhovedet erholdt en Tilkendegivelse af, at Foreningens Tilbud om at bekoste Opstillingen af Brønden virkelig var kommen Magistraten i Hænde; men ganske bortset fra, at Magistratens Skrivelse ikke indeholdt blot Antydningen af en Tak for det af Foreningen gjorte Tilbud, der dog for den betød en pengelig Værdi af ca. 10.000 Kr., saa indeholdt Afslaget ej heller den mindste Antydning af Motivering af Grunden til, at man vragede Foreningens Tilbud. I denne Sag var Foreningen, saaledes som daværende Borgmester JENSEN havde forudset og forudsagt (jfr. foran Side 33), kommen i Modsætning til Kommunalbestyrelsen, og Sagen gav Anledning til en fra Bestyrelsens Side ret skarp Polemik med Borgmester MARSTRAND i Foreningens Tidsskrift. Vi vil ikke her komme ind paa Enkeltheder i denne Polemik, men blot erindre om, at Magistraten i April 1912, efter at Sagen havde været Genstand for Behandling i Borgerrepræsentationen, ændrede sit Standpunkt og med Tak modtog Foreningens Tilbud. —

December Maaned 1910 var Vidne til de hæftige Kampe for og imod det af Direktør Dr. phil. CARL JACOBSEN tilbudte Spir paa Vor Frue Kirke. Foreningens Bestyrelse og Det raadgivende Udvalg havde uden Betænkning stillet sig ved Carl Jacobsens Side, og det samme Standpunkt indtoges af langt de fleste af Foreningens Medlemmer. Det var for Foreningen en Følelsessag, mere end det var et Spørgsmaal om kunstneriske Doktriner, og paa samme Side som Foreningen stod i denne Sag en Række af Kunstnere og Kunsthistorikere, hvis Udtalelser Foreningen nødvendigvis maatte tillægge afgørende Vægt. Denne Sags videre Forløb er saa almen kendt, at vi vist ikke behøver at genopfriske Enkelthederne. Formelt er Carl Jacobsens Tilbud ikke bortfaldet endnu, det udløber først 1930, men som Forholdene har udviklet sig, er der nu næppe nogen Mulighed for Tilbudets Modtagelse. —

Da det i 1909 blev bekendt, at Frihedsstøtten af Hensyn til Ordningen af Jernbaneforholdene ved Vesterbros Passage maatte nedtages fra den Plads, paa hvilken den havde

Museumsdirektor, Prof. PIETRO KROHN †
1896—1901

Arkitekt FRITZ KOCH †
1902—1905, Formand 1903—1905

staaet i mere end 100 Aar, stod det straks klart for Bestyrelsen, at her var en Opgave, den burde tage op. Paa Bestyrelsens Anmodning udarbejdede Professor HACK KAMPMANN en Plan til Regulering af Frihedsstøttens Omgivelser, hvilken Plan indsendtes til Magistraten den 17. Juni 1909, men modtoges tilbage 6 Dage senere med et Svar paa lige saa mange Linier, der kort og klart meddelte, at Planen ikke var fundet egnet til Gennemførelse. At Magistraten i en saa forbløffende kort Tid kunde tage afgørende Stilling til denne Sag, maatte for Bestyrelsen være Udtryk for, at Magistraten havde sikret sig en endnu bedre Plan for Frihedsstøttens Genopstilling og Reguleringen af Støttens Omgivelser, men man søgte ikke desto mindre paa rette Sted at skaffe sig Vished for, at man fra de Styrendes Side varetog Offentlighedens Interesser i denne Sag paa tilfredsstillende Maade. Bestyrelsen fik derigennem Vished for, at Reguleringen af Vesterbros Passage og derunder Frihedsstøttens Genopstilling var lagt i Hænderne paa Statsbanernes Ingeniører. Foreningen afholdt da et offentligt Møde om denne Sag i December 1909, paa hvilket baade Kampmanns og Statsbanernes Planer vistes, samt et Forslag der gik ud paa, at Frihedsstøtten flyttedes til den halvrunde Plæne foran Frederiksberg Slot mellem dette og Søndermarken. Det blev den Gang bebrejdet Bestyrelsen, at det maatte synes inkonsekvent paa samme Aften at gøre Propaganda for to forskellige Opstillinger af Frihedsstøtten, dels dens Genopstilling paa det gamle Sted, dels dens Anbringelse paa Frederiksberg Bakke. Ved nærmere Eftertanke maa Bestyrelsens Fremgangsmaade dog erkendes at være fuldkommen logisk. Tanken, der laa til Grund for Bestyrelsens Handlemaade var denne: Vil Københavnerne ikke ofre den gamle Frihedsstøtte saa meget Hensyn, at de giver den en smuk Opstilling efter først at have forstyrret dens aarhundredgamle Ro, og altsaa i Frihedsstøtten ikke se andet end en Dekorationsgenstand, der i sin gamle Dragt og sin hele Habitus ikke længere er sin nok for Familien — da er Københavnerne ej heller værdige til at beholde det skønne gamle Monument. Ud fra denne Betragtning — med den tiltænkte Opstilling af Frihedsstøtten efter Statsbanernes Plan for Øje — foreslog man da, hellere end at dette skulde ske, at flytte Støtten til Frederiksberg Bakke som det Sted, hvor den efter Omstændighederne maatte

Arkitekt MAGDAHL-NIELSEN
1902—1909

Maler JENS MØLLER-JENSEN
1902—1911, Formand 1906—1909

antages at faa sin bedste Plads — i Omgivelser, der i Karakter svarede til dem, i hvilke den oprindelig var anbragt. Det nævnte offentlige Møde viste ret snart sin Virkning ved, at der af Stadsarkitekten udarbejdedes en Plan til en ændret Opstilling af Frihedsstøtten gaaende ud paa at rykke denne bort fra Korebanen og anbringe den i Fortovskanten paa den nordre Side af Viadukten og med et halvcirkelformet Bygningsværk som Baggrund. Omend Stadsarkitektens Forslag betød et væsentligt Fremskridt i Sammenligning med Statsbanernes tørre og ukunstneriske Forslag, maatte det dog fremdeles forekomme Bestyrelsen, at det skulde kunne være muligt at skabe en endnu bedre Løsning af Problemet, hvorfor Bestyrelsen ikke tog i Betænkning — selv med Udsigt til et et fornyet Afslag — at henstille til Magistraten, at der udskreves en Konkurrence om Ordningen af alle de herhenhørende Forhold. Bestyrelsens Henstilling blev imødekommet; der udskreves en Konkurrence, og Foreningen blev anmodet om for sit Vedkommende at vælge en Repræsentant til at tiltræde den Komité, der skulde bedømme de indkommende Forslag. Foreningen valgte hertil Professor KAMPMANN. I denne Konkurrence tildeltes 1ste Præmie (6000 Kr.) det af Arkitekterne HOLGER RASMUSSEN og EGIL FISCHER samt Afdelingsingeniør O. K. NOBEL indsendte Forslag, men dette er dog aldrig kommet til Udførelse. I den hæftige Diskussion, der rejste sig om dette Spørgsmaal, udvekslede Bestyrelsen og Borgmester MÅSTRAND drøje Sværdhug, og endnu den Dag idag er Forholdene i Frihedsstøttens nærmeste Omgivelser ikke endelig ordnede. Vesterbros Passages nordre Side er endnu opfyldt med Bazarbygninger, og paa den søndre Side ved den aabne Banegrav staar endnu to rædselsfulde Lygtegalger af Træ, endskønt Københavns Belysningsvæsen, hvem Bestyrelsen har tilskrevet for mere end Aar og Dag siden, har stillet i Udsigt, at disse interimistiske Lysmaster snart skulde blive fjærnede og erstattede med andre af Jern. Det gamle Banegaardsterræn henligger i et Kaos af en vis malerisk og i og for sig ikke kedelig Virkning, men et Banlieu midt inde i Hovedstaden er nu engang en unaturlig Ting. Da den i det forannævnte præmierede Forslag viste Behyggelse af dette Terræn ikke tilfredsstillede Magistraten, har der været udskrevet nye Konkurrencer om den endelige Ordning af dette Terræn. Af de indkomne

Maler N. V. DORPH
1906—1914

Ingeniør ALEX. FOSS
1906—1910

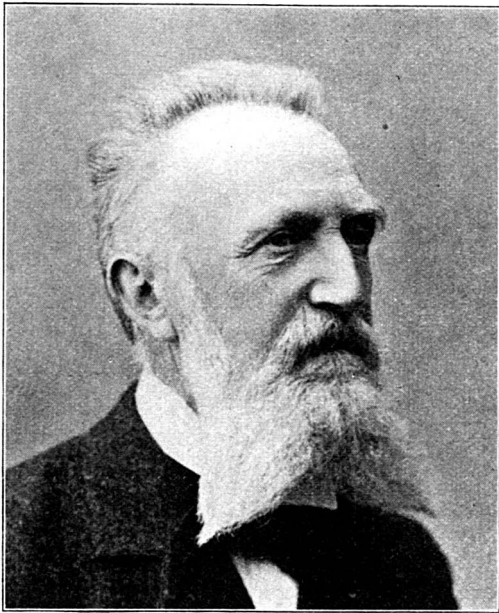
Forslag har Kommunalbestyrelsen antaget det af Professor EDVARD THOMSEN udarbejdede, men det har som Følge af de vanskelige Tider vist desværre lange Udsigter med Forslagets Virkeliggørelse. —

I 1911 paabegyndte Foreningen under Redaktion af sin nuværende Sekretær Udgivelsen af Tidsskriftet »Forskønnelsen«, idet den ved mange Lejligheder havde følt Savnet af et Organ, i hvilket Byens Udseende paa godt og ondt kunde sættes under Debat. Naar der tidligere i Foreningens Tilværelse havde staaet noget alvorligt paa Spil, greb Bestyrelsen til at afholde offentlige Borgermøder, medens man for de mindre betydelige Sager maatte nøjes med at bringe dem frem paa de aarlige Generalforsamlinger, hvor Muligheden for Paavirkningen af det store Publikum var udelukket, og hvor de paagældende Begivenheder maaske allerede halvvejs var sunkne i Glemsel. I Tidsskriftet vil der derimod være Lejlighed til en nogenlunde aktuel Behandling af foreliggende Sager.

»Foreningens Opgaver«, hed det i Tidsskriftets Programartikel, »er mangfoldige, og det gælder om paa enhver Vis og ad alle Veje at søge Udbredelse for dens Ideer. Vi ønsker ikke alene at paapege Fejl og Forsømmelser, naar de allerede foreligger, men ogsaa at anvise Vejen til i Tide at undgaa dem. Vor By har gennem Tiderne lidt under Mangel paa Overblik og Fremsyn hos de ledende; vi vilde gerne gøre vort til at indprente Nødvendigheden af Forudseenhed og en planmæssig Behandling af saadanne Sager, der vedrører Byens Udseende, set baade fra et praktisk og æstetisk Standpunkt. Der forhandles i denne Tid om en ny Byggeslov. Den imødeses fra alle Sider med Længsel og Forventning — ikke mindst af dem, der haaber paa i den nye Lov at finde Støtte for dens Krav om Hensyntagen til Kunst og Skønhed i Byens ydre Skikkelse — en Hensyntagen, som den gamle Byggeslov ganske lod ude af Betragtning. At forfægte disse Krav er Foreningens Opgave, og den samme Opgave vil blive Tidsskriftets«. —

I 1911 optog Bestyrelsen et systematisk Arbejde til Fremme af vor Gravstedskultur. Der holdtes Foredrag af Direktøren for Begravelsesvæsenet A. BERG og af Medlem af Foreningens raadgivende Udvalg, Overretssagfører JOHANNES WERNER. Der udskreves

Sagfører L. F. Kock
1906—1919

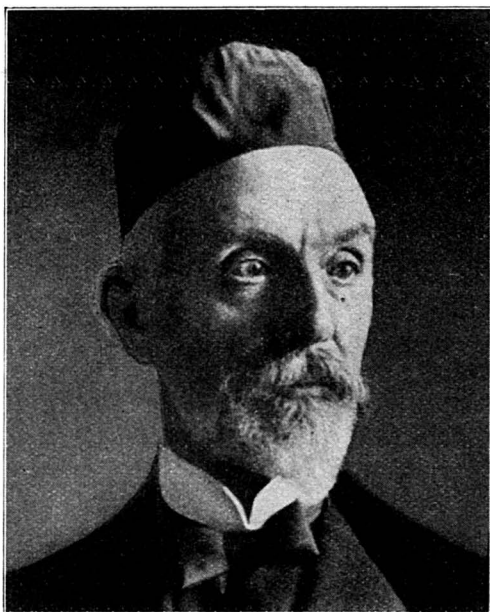
Arkitekt GOTFRED TVEDE
1906—1912

en Konkurrence om Tegninger til Gravmæler (til Priser fra 50 til 400 Kr.), og der afholdtes en stærkt besøgt Udstilling i Helligaandshuset af de ved Konkurrencen indkomne 334 Udkast. Og i 1912 udsendtes det store Billedværk »Gravminder fra København og Frederiksberg«, der gratis tilstilledes alle Foreningens Medlemmer. —

I 1913 satte Bestyrelsen Dyrehaven paa sit Program, idet den indledede en offentlig Drøftelse om Nødvendigheden af, at der lagdes en Plan for Dyrehavens Drift, og den undersøgte Muligheden for ved Oprettelse om en særlig Juniorafdeling indenfor Foreningen at faa Ungdommen i Tale. Man ønskede at vække de Unge Sans for deres By og gøre dem delagtige i Omsorgen for den, at aabne deres Øjne for gammel og ny Skønhed udfra den Betragtning, hvis Rigtighed ikke kan bestrides, at det er disse Unge, der til sin Tid selv skal tage Styrelsen i Byen, og af hvis Skøn og Indsigt det vil komme til at afhænge, hvorledes Byens Minder agtes og dens Nyanlæg skabes. Der afholdtes forskellige Møder med Repræsentanter for Ungdomsforeninger, men Sagens Gennemførelse viste sig at rumme saa store Vanskeligheder, at Sagen maatte stilles i Bero.

Sammen med Haandværkerforeningen afholdt Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse i dette Aar en Konkurrence om Façadeskilte med paafølgende Udstilling af de indkomne Forslag. Og saavel i dette Aar som baade før og senere har Foreningen bistaaet forskellige Firmaer med Fremskaffelse af dekorative Skilte, i hvilken Forbindelse bl. a. kan nævnes Skiltningen paa Firmaet Julius Heckschers Ejendom paa Østergade (Arkitekt ALB. OPPENHEIM) og Skiltning for Pianoforte-Firmaet Larsen & Petersens forskellige Filialer (Arkitekt HENNING HANSEN). —

Den 8. Juli 1913 gjorde Foreningen det første Skridt i Arbejdet for Bevarelsen af Christianshavns Vold, idet den afholdt et stort Møde paa selve Volden. Mødet var en ren Agitation; det gjaldt for Bestyrelsen at vække Borgerskabets Stemning for Bevarelse af den sidste Levning af Byens gamle maleriske Befæstningsanlæg, og efter Mødet paa Volden fulgte om Efteraaret et Diskussionsmøde med forskellige interesserede Parter, paa hvilket Møde ogsaa en stor Del af Repræsentanter for Kommunalbestyrelsen var tilstede, og her besluttedes det, at Foreningen skulde udarbejde en Plan,

Arkitekt C. LEUNING BORCH †
1908—1910

Etatsraad JACOB HEGEL †
1908—1910

hvorved Volden kunde bevares, og de Byggegrunde, Kommunen derved maatte give Afkald paa, kunde anvises andetsteds, bl. a. paa Skydebanernes Arealer. Udarbejdelsen af denne Plan overdroges Arkitekt HOLGER RASMUSSEN og Afdelingsingeniør O. K. NOBEL, fra hvem en udmærket gennemarbejdet Plan forelaa i Foraaret 1916. —

Til Julen 1914 udsendte Foreningen Bogen »København — som den er — og som den burde være« med Tegninger af KRISTIAN KONGSTAD og med Tekst af en Række Forfattere. Bogen, der tryktes i 3000 Eksemplarer, blev ret hurtigt udsolgt, og kan nu kun faas antikvarisk.

Omtrent samtidig dannedes »Voldkomiteen«, idet Bestyrelsen i Sommeren 1915 anmodede et Antal Personer, som kunde antages at ville medvirke til Opgavens Løsning, om sammen med Medlemmer af Foreningens Bestyrelse og det raadgivende Udvalg at danne en Komité, hvis første Formaal skulde være at istandsætte et Stykke af Christianshavns Vold, for derigennem at give Almenheden et Indtryk af, hvilke Værdier baade af Sundhed og Skønhed, der ved saadan Istandsættelse kunde vindes til Gavn for alle Byens Borgere og især for den store, tildels ubemidlede Befolkning paa Christianshavn. Komiteen udvirkede Krigsministeriets Tilladelse til at istandsætte først det lille Stykke fra Amagerbro til Sct. Annægade, senere Stykket helt hen til Baadsmundsstrædes Kaserne, og med økonomisk Støtte fra private paabegyndtes Istandsættelsen efter en af Havearkitekt E. ERSTAD-JØRGENSEN udarbejdet Plan. Den samlede Strækning aabnedes for Offentligheden i Juli 1916. I Samarbejde med Nationalmuseet og Ingeniørkorpset istandsattes derefter Voldstrækningen Amagerbro—Skydeskolen, hvilket Parti indviedes ved Festlighederne i Anledning af Christianshavns 300 Aars Jubilæum den 4. Juli 1918. Tilsynet og Vedligeholdelsen af begge Strækninger overtoges af Magistraten. Ved Skydeskolen maatte Komiteen foreløbig indstille Arbejdet, men den fortsætter stadig Indsamlingen af Pengemidler, og den nærer det bedste Haab om, at det i en ikke fjern Fremtid skal lykkes den at paabegynde Istandsættelsen af den mellem Skydeskolen og Langebro beliggende Del af Volden. —

Opstillingen af Plakatsøjlerne i 1916 gav Anledning til en ny Meningsudveksling med

Arkitekt THORVALD JØRGENSEN
1911—1919, Formand 1912—1919

Ingeniør SVEND KOCH
1911—1920

Magistraten, men ved den iværksatte Agitation lykkedes det Bestyrelsen at faa forhindret Opstilling af Plakatsøjler paa visse fremtrædende Pladser samt at faa fjernet nogle allerede opstillede, der virkede fuldkommen ødelæggende, saaledes den der var opstillet midt paa Vandkunsten, og den der var opstillet ved Foden af Rundetaarn og lignede en lille Stikling af dette.

Plakatsøjlediskussionen medførte endvidere, at Bestyrelsen genoptog et allerede tidligere drøftet Emne, nemlig Indførelse af offentlig Bygnings- og Monumentcensur. Spørgsmaalet er overmaade vanskeligt, idet det paa mange Punkter kommer i Konflikt med den hellige og ukrænkelige Ejendomsret. Som Forholdene efter den nugældende Byggeslov er, kan enhver — naar blot Lovens Bestemmelser ikke overtrædes — bygge omtrent, som han lyster. Om man ødelægger et kønt Naboehus, eller om hele Gadebilledet forvrænges, anses ofte for betydningsløst. Det er ikke ualmindeligt at se en Privatmand hævde det Standpunkt, at det maa være Offentligheden ganske uvedkommende, hvorledes han for sine egne Penge opfører sit Hus, og at han ikke kan erkende andres Ret til at blande sig i det Spørgsmaal. Intet er jo mere forkert. Det maa netop være Offentlighedens Sag at paatale slige Overgreb. Vore Torve og Gader er jo Borgernes Ejendom saaledes at forstaa, at de tilsammen udgør den By, som er deres. De byggede Medborgere maa derfor finde sig i at være underkastede visse æstetiske Bestemmelser.

Men hvorledes skal disse Bestemmelser lovfæstes? Dette er det store Spørgsmaal. Næppe nogen anden Sag har saa ofte staaet paa Dagsordenen for Bestyrelsens Møder. Der indhentes Udtalelser fra en Række i Sagen interesserede Personer, der fremskaffes omfangsrige Oplysninger om, hvorledes tilsvarende Forhold var ordnede i Udlandets Storbyer, men tilsidst maatte Bestyrelsen konstatere, at Opgaven ikke kunde løses tilfredsstillende, og Spørgsmaalet er derfor stillet i Bero indtil videre. —

I 1916 kom Bestyrelsen ind paa Overvejelser af, hvorledes der foruden ved det ordinære Medlemskontingent kunde tilføres Foreningen de fornødne Pengemidler, uden hvilke selv den virksomste Bestyrelse intet kan udrette, og det lykkedes ved en Hen-

Arkitekt ULRIK PLESNER
1911—1918

Billedhugger KAI NIELSEN †
1912

vendelse til en mindre Kres af københavnske Borgere at faa disse til at tegne sig for et aarligt Bidrag af 100 Kr. Denne Gruppe af Medlemmer — »Forsønnelsesforeningens Venner« — talte til en Begyndelse 64 Personer, men er ved Dødsfald eller af andre Aarsager i Aarene efter 1916 gaaet ned til 41. Bestyrelsen kan ikke noksom udtrykke sin Erkendtlighed overfor den paagældende Gruppe af Medlemmer, der ved deres pekuniære Støtte sætter Bestyrelsen i Stand til at paatage sig Opgaver, den ellers havde maattet lade ligge, fordi den manglede Midler til at løse dem. —

I Tidsskriftet havde der igennem nogle Aar været gjort Forsøg paa at vække Interessen for smukke Plakater, og dette gav Anledning til, at Bestyrelsen i Foraaret 1918 i Raadhushallen afholdt en stor Udstilling af Plakatkunst, den største samlede Udstilling af denne Art, der har været afholdt herhjemme.

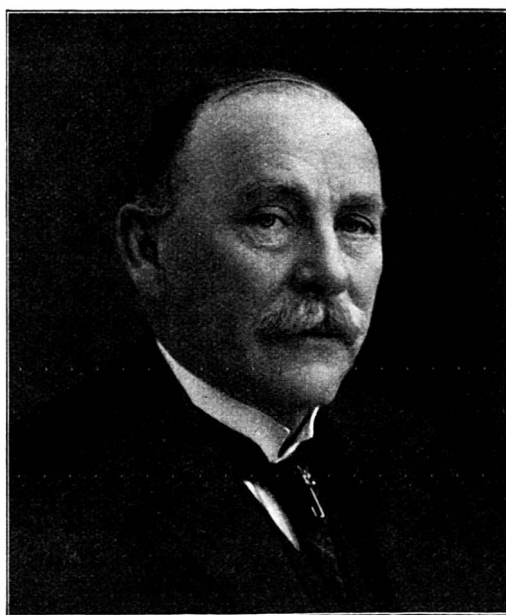
*

Vi er i denne kortfattede Oversigt over Foreningens Virksomhed nu kommen ned til det sidste Tiaar, og med hvad Foreningen i dette har beskæftiget sig, maa forudsættes saa vidt bekendt gennem de i Tidsskriftet bragte Referater, at det vil være unødvendigt her at komme ind paa Enkeltheder. Saadanne vil være paa sin Plads, naar Foreningen til 1935 kan fejre sin 50 Aars Stiftelsesdag.

For dog blot at trække Hovedlinjerne for Virksomheden i disse Aar op, maa vi lige nævne enkelte af de Opgaver, som Bestyrelsen har haft paa sit Program. Det er: Deltagelse i den af Frederiksberg Kommunalbestyrelse afholdte Konkurrence om Regulering af Frederiksberg Allé; Opstilling af Jens Lunds Bymærke ved Strandvejen; Regulering af Soerne; Bidrag til Restaurering af værdifulde Bygninger; Skolen ved Østre Anlæg; Konkurrencen om Planer til Regulering af Rosenborg Have; Træerne paa Børsrampen; Reguleringen af Helligaands Kirkeplads; Anlæg af en Strandpark paa Arealerne ved Badeanstalten »Helgoland«; Vestfronten; Bedre Renholdelse af Huse og Gader osv. osv., og Bestyrelsens sidste store Opgave: Vandhaven ved Sct. Jorgens Sø (efter Planer, udarbejdede af Arkitekt HOLGER JACOBSEN) staar sikkert ethvert Medlem i frisk Minde.

Billedhugger L. BRANDSTRUP
1913—1922

Arkitekt K. VARMING
1913—1920

Endnu bør dog anføres, at Bestyrelsen i 1920 indstiftede sin »Aarsmedaille«. Denne, der er tegnet af Billedhugger L. BRANDSTRUP, uddeles

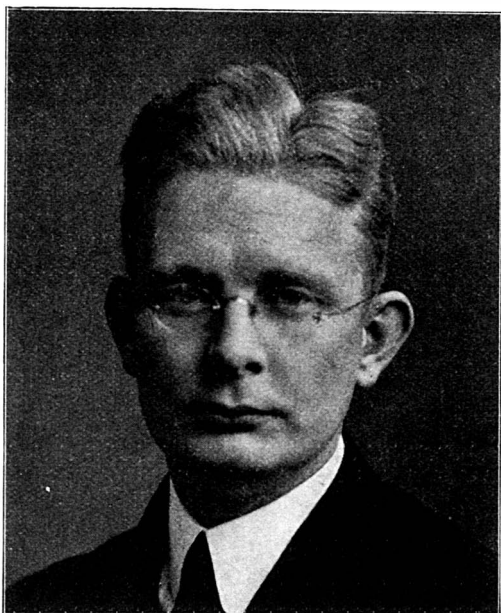
»for smukke Nybygninger, smukke Restaureringer samt for andre fortjenstfulde Handlinger, som Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse kan have Grund til at paaskønne.«

Medaillen for 1920 tildeltes Foreningens Formand, Grosserer CHRISTIAN HOLM for hans fortjenstfulde Indsats for Bevarelsen af Christianshavns Vold. I 1921 og 1923 uddeltes Medaillen ikke. Medaillen for 1922 tildeltes Arkitekterne THORVALD JØRGENSEN og MAGDAHL-NIELSEN for Bibliothekshaven paa Slotsholmen, og Medaillen for 1924 er tildelt Direktor HELGE JACOBSEN for hans Arbejde for Udsmykningen af Dantes Plads.

Og endelig vil vi ikke lade unævnt en Opgave af organisatorisk Art, som Bestyrelsen har ofret meget Arbejde paa, mensom den ikke har fundet Tidspunktetegnet til at fore ud i Livet, — BORGERFONDEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE. Den Idé, der ligger til Grund for denne Fond, er følgende:

Der findes i København en Mængde Mennesker med Sans for, hvad der gør en By smuk eller grim. Disse Mennesker giver hyppig deres Følelser Udtryk i Ord og ikke sjældent ogsaa i skriftlige Indlæg, og saadanne Indlæg ender ofte med det Spørgsmaal: »Hvor er Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse, siden den ikke tager sig af denne Sag?« Paa dette Spørgsmaal vilde vi kunne svare med at stille et andet Spørgsmaal: »Hvor er alle de for Stadens Velfærd ivrige Mennesker, der burde være Medlemmer af Foreningen, og dog ikke er det?«

De, der i Følelsen af, at et og andet ikke er, som det burde være, efterlyser Foreningen og dermed paalægger den et Ansvar, ja endog gør den til Syndebuk, giver deres maaske berettigede Harme en forkert Adresse. Foreningen er ikke en af offentlige Midler oprettet eller blot understøttet Institution, som det paahviler at overvaage, at Byens Fysiognomi ikke forringes, at noget værdifuldt ikke uden tvingende Nødvendighed fjernes, og at noget værdiløst eller hæslikt anbringes paa Steder, hvor det kan støde Øjet. Den er en frivillig Sammenslutning af dem, hvem Byens udvortes Skønhed ligger paa Sinde.

Arkitekt AAGE RAFN
1919—1922

Malerinde Fru BERTHA DORPH
1920—1921

Paa et Tidspunkt i 1923, da det paa Forhaand maatte anses for yderst vanskeligt at skaffe 10.000 nye Medlemmer, opstod da Tanken at finde en Udvej, ved hvilken alle Byens Borgere uden at behøve at være Medlemmer af Foreningen kunde støtte de Formaal, Foreningen kæmper for, og en saadan Udvej tror vi at have fundet i Borgerfonden. Det var oprindeligt Tanken gennem en Henvendelse, der skulde udsendes til enhver Husstand i København og paa Frederiksberg med nærmeste Opland, at faa hver Borger i Byen — ogsaa Børnene, hvem Byens Fremtid tilfalder — til at indbetale et Beløb af mindst 2 Kr. een Gang for alle til nævnte Fond. Fondens Kapital skulde anbringes i sikre Papi-rer og kun Renterne maatte anvendes. Hovedstaden tæller i Øjeblikket c. 720.000 Indbyggere. Saafremt enhver gennemsnitlig bidrog 2 Kr. til Borgerfonden, vilde denne opnaa en Størrelse af c. 1½ Mill. Kr., og Foreningen raadete da aarligt over et Beløb af c. 75.000 Kr.

Allerede indenfor Rammerne af de løbende Sager vilde der findes Opgaver, hvis Løsning vilde blive muliggjort ved en saadan Fonds Tilstedeværelse, og mange nye vil frembyde sig, hvis Gennemførelse ligeledes vilde kunne muliggøres ved Tilskud fra Borgerfonden.

I det hele var det Meningen, at Fonden skulde virke, ikke for den enkelte, men for de mange — for Byens Borgere. Og saa vilde Byens Borgere ogsaa med adskillig større Ret, end de gør det nu, kunne paakalde Foreningens Indskriden.

Efter Samraad med Det raadgivende Udvalg besluttede Bestyrelsen at opsætte Udsendelsen af en Henvendelse til samtlige Borgere indtil bedre Tider, men i 1924 genoptoges Sagen, og det var da Tanken at søge Borgerfonden dannet paa en noget snævrere Basis ved, at der til en Række Institutioner (Selskaber, Banker, Firmaer, Foreninger etc.) rettedes en Opfordring til at bidrage til Oprettelse af en Fond som den nævnte. Selv om Fondens Kapital og dermed ogsaa den aarlige Renteindtægt ved denne Fremgangsmaade blev mindre end oprindeligt paatænkt, saa var dog Fonden oprettet som reel Faktor, og det store Fremstød kunde da foretages, naar Tiderne bedrede sig. Mens Bestyrelsen beskæftigede sig med Enkelthederne ved den saaledes ændrede Plans Gennemførelse, som

Raadsformand GUSTAV PHILIPSEN †
1923

det var Hensigten at sætte i Forbindelse med Foreningens 40 Aars Jubilæum, fremkom Meddelelsen om Oprettelsen af Fonden til Nationalmuseets Sikring, og da det paa Forhaand maatte anses for ganske udelukket, at Offentligheden kunde interessere sig for begge Fondenens Oprettelse samtidig, har Bestyrelsen stillet Oprettelsen af Borgerfonden til Hovedstadens Forskønnelse i Bero indtil videre.

Og kommer Tid, kommer Raad — i mere end een Forstand.

Men indtil da gør vi Regning paa, at vore Medlemmer som en Jubilæumsgave til Foreningen alle som en vil skaffe blot eet eneste nyt Medlem, derved vilde Medlemsantallet være fordoblet, og endda er dette altfor lille i Forhold til Byens Indbyggerantal. Vi maa være allermindst 7000 Medlemmer, det er lige 1 pCt. af Stor-Københavns Indbyggertal. Der bør være Mulighed ogsaa for Dyrkelse af de

kulturelle Formaal, for hvilke bl. a. denne Forening kæmper. Og vi kan ikke tro andet, end at Sansen for vor Hovedstads Vedligeholdelse som en smuk By og dens Udvikling til en endnu smukkere, maa kunne blive saa levende, at der ved den kraftige Forøgelse af Medlemsantallet, som vi opfordrer vore nuværende Medlemmer til at skaffe os, maa kunne tilvejebringes de fornødne Midler til Virkeliggørelse af de Opgaver, vi allerede i Øjeblikket har paataget os. Og bag dem flokker der sig nye Opgaver — store og smaa — alle med det Formaal at gøre vor Hovedstad til en skøn, en lys og en sund By.

PERSONALIA 1885—1925

FORENINGENS NUVÆRENDE BESTYRELSE

Overretssagfører Stefan Hetsch fra 1907.
Grosserer Christian Holm fra 1910. Formand
fra 1910—1911 og fra 1920.
Forfatter Sophus Michaëlis fra 1915.
Ingeniør Vilhelm Marstrand fra 1920.
Arkitekt Holger Jacobsen fra 1921.
Direktør Vagn Jacobsen fra 1921.
Billedhugger, Konservator Jens Lund fra 1922.
Arkitekt, Professor Edvard Thomsen fra 1923.
Maler, Professor Aksel Jørgensen fra 1924.

FORENINGENS KASSERERE

Overretssagfører F. Hartmann † 1885—1906.
Overretssagfører Stefan Hetsch 1907—1915.
Kgl. Fuldmægtig Otto Asmussen fra 1916.

FORENINGENS SEKRETÆRER

Overretssagfører F. Hartmann † 1885—1905.
Kontorchef i Finansministeriet M. H. Wilhjelm
1906—1908.
Kgl. Fuldmægtig Otto Asmussen fra 1909.

DET RAADGIVENDE UDVALG

De nuværende Medlemmer af Udvalget er
betegnede ved *

Generalkonsul C. E. de Coninck † 1885—1898.
Arkitekt, Prof. Vilh. Dahlerup † 1885—1901.
Geheimkonferensraad Isak Glückstadt †
1885—1906.
Fabrikejer G. A. Hagemann † 1885—1906.
Prof., Dr. med. E. Hansen-Grut † 1885—1907.
Skolebestyrer A. G. Ø. Hauch † 1885—1892.
Oberst V. Hoskiær † 1885—1896.

- Fabrikant Severin Jensen † 1885—1894.
Højesteretsjustitiarius P. Koch † 1885—1907.
Docent Julius Lange † 1885—1890.
Prof., Dr. jur. Jul. Lassen † 1885—1907.
Nationalbankdirektør, Etatsraad M. Levy † 1885—1893.
Kontorchef C. Lund † 1885—1891.
Generalmajor L. le Maire † 1885—1907.
Fabrikant Poul Marstrand † 1885—1895.
Overformynder T. Petersen † 1885—1886.
Malermester E.C.A. Schmiegelow † 1885—1889.
Konferensraad Philip Schou † 1885—1892.
Billedhugger, Prof. Th. Stein † 1885—1890, 1895—1898.
Maler, Prof. F. Vermehren † 1885—1907.
Etatsraad H. A. Hammerich † 1887—1889, 1896—1908.
Landskabsmaler C. F. Aagaard † 1889—1896.
Maler, Prof. Godfred Christensen 1889—1902.
Maler, Prof. Edvard Petersen † 1890—1892.
Arkitekt, Prof. Erik Schjødte † 1890—1905.
Grosserer J. A. Neiiendam † 1891—1903.
Dekorationsbilledhugger Hans Chr. Berg † 1892—1907.
Bagermester Valdemar Gætje † 1892—1906.
Nationalbankdirektør, Etatsraad R. Strøm † 1892—1907.
Arkitekt, Prof. Martin Nyrop † 1893—1895, 1906—1919.
Generaldirektør G. C. C. Ambt † 1894—1910.
*Prof., Dr. jur. Carl Torp fra 1895.
Arkitekt, Murermester H. N. Fussing † 1896—1908.
*Hofdekorationsmaler H. Chr. Nielsen fra 1898.
Ekspeditionssekretær P. Købke † 1899—1906.
Arkitekt Aage Mathiesen 1901—1906.
Etatsraad Gustav Hansen † 1902—1912.
*Overretssagfører F. Wolff fra 1903.
Billedhugger, Prof. Vilh. Bissen † 1906—1912.
Maler, Prof. Frants Henningsen † 1906—1908.
Arkitekt C. Leuning Borch † 1907—1908.
*Billedhugger Carl Mortensen fra 1907.
*Direktør Benny Dessau fra 1908.
*Redaktør Christian Gulmann fra 1908.
Overretssagfører F. Hartmann † 1908.
Grosserer Christian Holm 1908—1909.
Arkitekt, Prof. Hans J. Holm † 1908—1916.
Overretssagfører Anders Hvass † 1908—1910.
Direktør Jacob Meyer † 1908—1909.
Konsul P. Nørgaard † 1908—1921.
*Sporvejsdirektør Kaj Nørregaard fra 1908.
*Overretssagfører Johannes Werner fra 1908.
Boghandler August Bang † 1909—1919.
*Billedhugger And. J. Bundgaard fra 1909.
*Havearkitekt E. Erstad-Jørgensen fra 1909.
*Arkitekt Magdahl-Nielsen fra 1910.
*Redaktør Kristian Dahl fra 1910.
*Ingeniør Alex. Foss fra 1911.
Etatsraad Jacob Hegel † 1911—1918.
*Arkitekt Gotfred Tvede fra 1913.
*Prof., Dr. jur. Frantz Dahl fra 1914.
Generalkonsul Vald. Glückstadt 1914—1922.
*Direktør Helge Jacobsen fra 1914.
*Papirhandler A. Levison † 1914—1918.
Forfatter Sophus Michaëlis 1914.
*Apoteker Victor Pedersen fra 1914.
*Maler N. V. Dorph fra 1915.
*Toldinspektør Ivar Berendsen fra 1917.
Greve F. Brockenhuus-Schack 1917—1919.
*Skibsrheder A. Erlandsen fra 1919.
*Generalkonsul Johan Hansen fra 1919.
*Arkitekt Thorvald Jørgensen fra 1920.
*Sagfører L. F. Kock fra 1920.
Docent P. Johansen 1921—1924.
*Ingeniør Svend Koch fra 1921.
*Frøken Wilhelmine Rerup fra 1921.
*Arkitekt K. Varming fra 1921.
*Malerinde Fru Bertha Dorph fra 1922.
*Billedhugger L. Brandstrup fra 1923.
*Arkitekt Aage Rafn fra 1923.
*Direktør A. C. Meyer fra 1925.

REVISORER

- Grosserer Julius Hertz † 1885—1886, 1891—1910.
Grosserer Axel Prior † 1885—1899.
Pianoortefabr. Conr. Chr. Møller † 1886—1891.
Etatsraad Cl. L. Smidt † 1899—1903.
Overretssagfører Julius Scheel † 1903—1910.
Fuldmægtig, cand. jur. E. Bissen † 1911—1924.
Bankfuldmægtig, cand. jur. O. Mohl 1911—1919.
Papirhandler R. Wasmann † 1920—1924.
Apoteker, Docent N. Bjerre fra 1925.
Overretssagfører H. F. Ulrichsen fra 1925.

REVISORSUPPLEANTER

- Kgl. Skuespiller P. Jerndorff 1885—1892.
Pianoortefabrikant Conr. Chr. Møller † 1885.
Kontorchef J. F. Eschricht † 1886—1892.
Overretssagfører Julius Scheel † 1892—1902.
Etatsraad Cl. L. Smidt † 1892—1898.
Overretssagfører Ernst Dahl † 1899—1906.
Sagfører L. F. Kock 1903—1906.
Grosserer, cand. jur. Chr. Boisen † 1906—1910.
Bankfuldmægtig, cand. jur. O. Mohl 1906—1910.
Kontorchef, cand. jur. V. Hempel † 1911—1917.
Papirhandler R. Wasmann † 1911—1919.
Overretssagfører H. F. Ulrichsen 1918—1924.
Apoteker, Docent N. Bjerre 1920—1924.
Grosserer A. Bodenhoff fra 1925.
Arkitekt Waldbuhm Marke fra 1925.

SPREDTE BETRAGTNINGER OVER FORMSPROGETS BETYDNING FOR VOR OPFATTELSE AF KUNST

Foredrag holdt ved Foreningens 40 Aars Fest paa Raadhuset
af Professor ved Kunstakademiet AKSEL JØRGENSEN.

NAAR jeg om Morgen træder ud af mit Hus i Lyngby for at gaa til Stationen, er jeg hidtil bleven hilst Godmorgen af en lang Allé af de skønneste Rønnebærtræer. Paa hver Side af Vejen stod de med deres store, grønne Kupler og morsomme faste, enkle Stammer. Som gennem en Himmel af Grønt gik min Vej, og jeg glædede mig over den Sundhed, som lyste ud af hvert Træ, glædede mig over, saa fast og sikkert den lille Stamme bar den buttede, velnærede Krone.

Hensynet til Telegraftaadene har gjort det nødvendigt at beskære Træerne for oven, og andre praktiske Hensyn (dette mærkeligt mystiske Begreb, hvorindunder man skyder al Voldtagen af æstetiske Værdier) har nødvendiggjort en Beskæring for neden. Denne tidligere saa festlige, sunde Allé fremtræder nu som en Ruin; paa den brutaleste, ukyndigste Maade er disse Træer berøvede deres Særegenheder, de har begyndt deres Vandring i det menneskelige Samfund, og har mødt vor nuværende Tidsalders mærkelige Sans for af Hensyn til det praktiske at gøre alt saa karakterløst som muligt. De har stiftet Bekendtskab med den store Befolknings fuldstændige Ukendskab til det Sprog, en saadan Allé taler til os i, de havde ikke den Lykke at være kommunale eller Stats-træer, over hvilke der i hvert Fald raader et højere Forsyn.

Paa min videre Vandring naar jeg til en lille Gaard, den lange, lave Længe med det gamle, røde, mosgroede Tegltag, de hvide Vinduer og de grønne Skodder, den lille gamle Forhave med det hvide Stakit og den brede Indgang.

Ved Siden af ligger, hvad man kan kalde for en 2-Etagers Kaserne med 2 Opgange. Som det første Hus var et indbydende Smil, er det sidste en Knytnæve. Jeg har mødt min Mand fra Alléen igen, i hvert Fald den Type. Den praktiske Sans raader over hele dette Hus, og den skal være et Billede paa alle Nutidens Fordringer: højt til Loftet og store, lyse Værelser. Indgangsdøren er saa høj, at man synes at svæve op til Midten for dog at faa lidt Balance, Vinduerne saa store, at de maa bortjage enhver Stump af Skygge i Stuerne; man gribes af en uendelig trist Stemning.

Videre træffer jeg smukt og grimt, mit Sind fyldes snart af Glæde, snart af Tomhed, og først ved Synet af en lang gammel Bondelænge falder mit Sind til Hvile. Det er som jeg i disse Forhold, den lange, hvide Mur, det høje, brungrønne Straatag, og alt det grønne ved Foden, træffer noget, som er mit eget, noget som jeg finder fuldkommen Fred i. I sligt, en enkelt almindelig Længe, føler man Uendeligheden i sig, alt er det Historie, vort eget Væsen, Fred, Hvile, det er som en Grøftekant, man tænker ikke, blot er man uendelig sikker, som om man endelig er kommen i Havn. Dette er min daglige Oplevelse, igennem en Højde og en Bredde med den rette Deling imellem Tag og Mur, fortæller dette lille Hus mig, at jeg er Dansk, at denne Deling ikke findes noget andet Sted i hele Verden. Jeg beder hver Dag om, at dette lille Klenodie maa blive liggende. Den praktiske Sans har nu i Aaringer gjort sig stærkt gældende. Vore Bonder synes ikke at være tilfreds, førend alt, hvad der kan minde dem om personlig Kultur, er blæst bort fra Jordens Overflade.

I Aaringer har vi haft et stort Torv liggende, ventende paa sin Bebyggelse. En Forventningens Glæde greb en, hver Gang man tænkte paa dette Torv, alle de Muligheder det havde, hvilket prægtigt Torv vi kunde gøre det til, vi med vor Kultur og begyndende gode Smag. Denne værdifulde menneskelige Følelse, som Forventning kan være, har den stedlige Kommunalbestyrelse befriet os for. Det første Andels-Hus er rejst, og Arkitekten har paa en fuldtud heldig Maade vist Beboerne, at de er Lejefolk, Numre, Upersonligheder. Hvis man saa endda ud af Arkitekturen følte, at her boede et Samfund, stærk i sin Egenartethed, det ene Vindue som det andet, men hvert især karakterfuldt for sig, hvis man endda følte, at denne Kolos var et Billede paa Sammenslutningstanken, var det en aandelig Værdi, saa kunde man da finde sig i Kasernesystemet, men intet af alt det er tilstede. Den moderne Stræben efter den rene Linje har Arkitekten opfattet som den lige. Vi tier stille, fordi vi ved, at $\frac{9}{10}$ af vort Samfund er tilfreds med dette Resultat, og ikke kan se længere. Den personlige Frihed, Retten til at bygge, hvad og hvordan man vil, har fejret en smuk Triumf.

I Kraft af vor høje Kultur burde jeg jo nu kunne glæde mig til at træde ind i Statsbanernes Ventesale, og til at tilbringe $\frac{1}{2}$ Time i deres smagfulde Vogne, og dog er alt, hvad jeg hidtil har set, intet imod den Fattigdom paa Formindhold, og den Rigdom paa slette Farver, som saadan en 3. Kl. Gennemgangsvogn rummer. Et buet Loft, som er ved at sprænge Vognens Sider, en Inddeling af Fyldinger og Listeprofiler af den banaleste Art, Farver, der som friske ligner et Køkken og som gamle en af vore usleste, mest snavsede Sidegader i København. I disse Omgivelser tilbringer daglig i 1000vis af Medmennesker en længere eller kortere Tid. Hvad slig en Rejse ellers indeholder af daarlige, hæslige Reklamer, kender alle. Jeg vil skaane Dem for Billedet af Østerbrokvarteret, denne Stenørken, i hvilken Medmennesker lever en Tusmørketilværelse, og hvorover man passende kunde sætte Dantes Ord »Her lades alt Haab ude«. Overfor det meste af den københavnske Formverden maa man være glad for den Evne, vore Sanser har at lukke sig til for alt, hvad der er Gift for dem.

Paa denne korte Tur til København har den ydre Formverden i et rent og klart Sprog fortalt mig om sine aandelige Værdier, har sat mit Sind i Svingning, har virket fuldt saa stærkt paa mig, som al anden aandelig Kraft. Som Formsproget fortæller mig om vor egen Tid, fortæller det mig med ikke mindre Styrke om Fortiden, om de fjerne Tiders Sjæl og Aand, fortæller mig om den ældre Stenalders naturberuste Sind, og om den yngre Stenalders indadvendte, selvoptagne Aand. Det fortæller om, at for det græske Folk var dette Formsprog et naturligt Udtryksmiddel, igennem det taler det græske Folk til os i Sorg og Glæde. I dette Sprog giver de Udtryk for deres Naturglæde og for deres dybe Religiositet, i dette Sprog har de fundet Udtryk ogsaa for Raaheden, og da Formen for den er noget levende, aandfuldt i sig selv, ikke blot en Tjener, som det synes at være for os, har de formaaet at fortælle derom i et Sprog saa rent, at det for senere Tider stadig staar som eftertragtellesværdigt. Formsproget fortæller mig i Middelalderens gotiske Kirker om en Slægt, som deri fandt Udtryk for deres Evighedslængsler og for deres jublende Opdagelse af Tilværelsens Overdaadighed, og som i Mod-sætning til den romanske Tid turde leve Livet helt ud i en overstadig Taksigelse for al denne Rigdom. Det fortæller mig om, at vi her i Danmark har haft en Oldtid, hvor hele Folket levede med i dette Formsprog, og har overleveret os et Billede af et frit, skønhedselskende Folk, hvis Formsprog ikke staar tilbage for nogens i Renhed og Kraft. Men det fortæller mig ogsaa om en Tid, hvor dette udtryksfulde Sprog bliver et

Faataals Ejendom. I Formkunstens Værker taler nu kun Despoten, Enevælden, Rigmanden. Det store Folk lever ikke mere med som i Oldtiden, de skildres i deres Fattigdom og Usselhed, til Rigmandens Underholdning, og faar selv tilkendt Kasernen til Bolig og en Stenørken til Fædreland. Ikke engang de offentlige Gudshuse er Kød af deres Kød eller Blod af deres Blod. Kunstneren gaar i Tjeneste hos Rigmanden, Enkeltpersonerne, indtil han led ved dette Forhold gaar sine egne Veje, eksperimenterende, selvoptaget, forstaaet af færre og færre, indtil nu begge Parter længes efter gensidig Forstaaelse. Kunstneren trænger til Folket og Folket til den Næring, som Kunsten er.

Og Formsproget fortæller mig om den nuværende Tingenes Tilstand. Om en Bondestand, som Løbet af 50 Aar har bortødslet Formværdier i Bygninger og Bohave af uvurderlig Betydning. Disse Former, som i et marvfuldt, farverigt Sprog fortæller om Tider, Slægter og Personer, og som man skulde mene var uadskilleligt forbundne med den Stand, som skabte dem. Denne Episode fortæller sammen med den foregaaende, at det danske Folk, ja hele det evropæiske Folk som Helhed, har glemt det Sprog, Kunsten taler, og i Grunden staar paa bar Bund. Oprettelsen af Fredningsnævn for Bygninger og Natur, Forskønnelsesforeningens Arbejde, er Beviser paa, at man ikke kan stole paa den store Befolknings Smag, og beviser, at Tradition intet betyder; at Kunstens Sprog kræver Øvelse og dagligt Arbejde som al anden Værdi, man vil tilegne sig og beholde. Men foruden disse Beviser behøver man kun at gaa en Tur i Byen, dette at Hundrederusinde Mennesker kan holde ud at bo i de Huse, der bydes dem, dette, at man i det hele taget faar Lov at bygge saadan, giver et tilstrækkeligt Bevis paa, hvor fuldstændig Ukendskabet til Formens Skønhed er baade hos høj og lav, hos dem, der har Ansvar, og hos alle de andre, som intet kan vide. Eller vore Kirkegaarde. Her hvor det frie danske Folk selv kan vælge, viser det sig med forfærdende Tydelighed, hvor langt vi er nede, og at det kun er et Faatal af Byens Borgere, som ved deres Overskud af Kraft giver en Indsats og sørger for, at vor Formkultur ikke gaar helt tilgrunde. Alt dette siger mig, at det er paa Tide vi finder Maal og Midler og Metoder til, at den store Befolkning bliver gjort bekendt med dette Formsprog, som taler til os igennem alt, hvad Mennesker har skabt af synlige Ting, og som taler til os gennem Naturens Former. Og det siger mig, at det er paa Tide, at de faar Del i denne Skønhedsverden, at de lærer at skelne mellem godt og ondt, at de kommer med i det store Arbejde, som gøres for, at denne Side af vor Tilværelse bliver saa tiltalende som mulig. Som det er nu, modarbejder Folket i Almindelighed alle disse Bestræbelser.

Igennem Kunsthistorien gaar et Suk over Kunstens saakaldte Forfald. Kunsten taler om svundne Tider, da Opgaverne var store, var af samfundsmæssig Betydning, da det var hele Folkets Sag, naar et Kunstværk blev færdigt og gik ind i det offentlige Liv, og vi beklager vor egen Tid, hvor Kunstarterne har specialiseret sig. Med andre Ord, vi længes efter hele Folkets Medleven i Kunstens Arbejde, længes efter Forstaaelse ud over de faas, længes bort fra den smaalige, personlige Splid, som kommer, naar man faar nok i sig selv, længes ud af den artistiske Eksperimenteren, ud til en stor løftende Udvikling, som vedkommer alle. Hidtil har man søgt dette Maal naaet i Troen paa, at det engang vil vinde frem ved egen Hjælp. Denne Søndagstilværelse tror jeg ikke paa. Den virkelige Forstaaelse af det Sprog, som er den gode Forms Sprog, Kunstens Sprog og Naturens Sprog, er en Sag, som trænger sig paa mere og mere. Som alle Mennesker skal lære at læse, skal alle Mennesker lære at læse det Sprog, hvis Resultater er os tættere paa Livet end alt andet, tættere paa Livet end Bogen selv. Daarlig Bøger kan man

undgaa, daarlig Musik, daarlige Mennesker, men ikke daarlige Bygninger. De tærer paa vor Kraft Dag ud og Dag ind paa samme Tid, som de gode virker opløftende. Dette Spild af Kraft, som bedst maales ved den positive Værdi det vilde have, om vor By bestod af levende, karakterfuld Arkitektur, er der ingen Grund til længere at finde sig i. Folket har nu Krav paa at blive delagtig i de Værdier, dette Formsprog giver os, dem selv til Glæde og Nytte, og Kunsten til Gavn og Udvikling.

Hvor lidt der ofres, hvor lille Interessen er for dette Spørgsmaal, ses bedst, naar man læser Dagbladenes Radio-Programmer igennem. Aldrig udsendes Foredrag om dette vort Sprog, aldrig mærker man, at der er Trang til Kendskab om det Sprog, som er Formskønhedens, og det bedste Bevis paa, hvor lidt man regner med det som en almen Nødvendighed, har man i Radiokommissionens Sammensætning. I den findes ingen Repræsentation for vort Form-Sprog. Og det er da dette, jeg her vil slaa til Lyd for, udfra Erkendelsen af den stærke fysiske Indflydelse, den ydre Form har paa vort Sind, den Betydning, den har for vor Kultur: at vi bør arbejde hen til, at dette Formsprog bliver taget med i Opdragelsen, ligestillet med de øvrige Discipliner i Skoler og Opdragelsesanstalter.

Thi i hvilket Forhold staar for Tiden dette Øjets Kultur til de øvrige Fag? Man kan snarere sige, at der intet Forhold er, da der saa godt som intet gøres for Kendskabet til de Formværdier, som alene Øjet kan komme i Forbindelse med. Man kan blive Student uden Spor af Kendskab til de Størværker i Kunsten, som har henrykket os Mennesker i Tusinder af Aar, endsige at man forlanger Kendskab til det Sprog, disse Værker taler. Men lige saa vel som der lægges et Grundlag i os fra Børn af moralsk Art, lige saa vel som vi ved gradvis Udvikling af et sindrigt komponeret Lyd- og Synssystem lærer vort Talesprog og Skriftsprog at kende og ved Undervisning i Grammatik lærer dets Konstruktion og videre derfra udvikler vor Forstaaelse af Sproget — ja lever os ind i det, til det gennem vore Digteres Værker fremtræder i al sin Mangeartethed og Rigdom, lige saa vel som vi gennem lige saa sindrigt opfundne Skoler lærer Musikens Mesterværker at kende og lærer dens Sprog, og derigennem faar Adgang til selvstændig Nydelse af Musiken, og lige saa vel som vort Legeme uddannes, ikke alene til fysisk Kraft og Behændighed, men til plastisk Skønhed, ja lige saa vel som vort Sinds rige og mærkelige Funktioner bliver taget under Kultur og udforsket for derigennem at give os en Lettelse i vort Liv, erkendende at Forstaaelse er Vejen til Udvikling, — saa maa vi ogsaa for vort Øjes Vedkommende kunne forlange, at dettes Kultur bliver taget op til Undersøgelse, at Maal og Midler bliver klarlagte, at Formsproget igen kommer til Ære og Værdighed for dets egen Skyld, og ikke som nu værende Slave i materialistiske Formaals Tjeneste, og at vi gennem Opdragelse opnaar Selvstændighed ogsaa paa dette Punkt.

Og det er Selvstændighed, som er nødvendig. Paa alle andre Omraader udvikles Ungdommen til selvstændig Tænkning, men paa Formsprogets Omraade bliver vi sendt ud i Verden uden Muligheder for at kunne finde os til Rette i den, deraf den store Usikkerhed. Istedetfor at kunne leve med i Udviklingen slaar man sig til Taals med det engang vedtagne, og alt nyt og stærkt faar ingen Støtte.

Den Uddannelse af Øjet, som nu eksisterer, tager Sigte paa Øjets Evne til at kunne skelne Genstande fra hinanden, bedømme Afstande, at kunne orientere sig, men ikke paa en æstetisk Udvikling. Ud fra det Indtryk, Formen gør paa os, snart stemmende os glade, snart triste, udfra det, dette Sprog fortæller om fjerne Tiders Væsen og Aand,

siger det os, at Formen har et Indhold i sig selv, en Aand i sig selv, som det er værd at stifte Bekendtskab med for dens egen Skyld, et Indhold, som man først maa frigøre for dens Pligt til at skulle forestille Ting, som har praktisk Betydning for os, førend den kan fremtræde for os i al sin umiddelbare Skønhed og Enkelthed, og hertil kan hjælpe os alt det, de moderne Kunstnere og Kunstteoretikere har tænkt om det Sprog. I denne Teori hedder det blandt andet, at jo kortere en Følelse er, desto spidsere er Vinklen, og jo fuldere en Følelse er, desto større er Vinklen. Det forekommer mig, at man gennem disse Ord faar en klar elementær Opfattelse af den rene Figur som Udtryk for vort Sind. Jeg mener nemlig, at man bør gaa den Vej, som nu angives af moderne Studier over Kunstens Maal og Midler, at lige som de store Videnskabsmænds Metoder bliver gjort anvendelige for det store Folk, bør ogsaa Kunstnernes, den store Kunstners Arbejdsmetoder, Maaden hvorpaa han kommer til sit Resultat, studeres og gøres anvendelig for Undervisningen i dette Sprog, paa anden Maade kan man ikke gøre sig Haab om at lære at naa til Forstaaelse.

Som alt andet har ogsaa Billedsproget en fast Organisme: Punktet, Linien, Figuren. Alt drejer sig om Figuren. Med den begynder man, det er Billedkunstens Billedflade, og det er Arkitekturens Façade. Paa Billedfladen afsætter man et Punkt; bevæges Punktet uden Mellemrum, fremkommer der en Linje, vokser Punktet, fremkommer der et Legeme, og det er Liniens Forhold til Billedfladen, enten som Figur eller ved egen Rytme, som betinger dets Dekoration og Façadens Inddeling. Punktets Vækst giver Legemet, og dets forskellige Konstruktion giver Forskellen paa Bygninger, paa Mennesker, Dyr, Træer og Ting. Men disse forskellige Legemer bestaar igen af Højde, Bredde og Dybde, af Linjer og Punkter, og saaledes i det uendelige. Naar man taler om et godt Forhold, mener man dermed Forholdet mellem Højde og Bredde, taler man om en rolig Façade, mener man dermed en god Inddeling af en vilkaarlig Figur; taler man om en levende Façade, mener man en rig Figur- og Linje-Rytme, og taler man om en personlig Stil, ser man disse Linjer og Figurer antage et Forhold til hinanden, som udtrykker individuelle menneskelige Følelser, altsaa uden at behøve at forestille noget kendt, illudere noget. Da nu Figuren — altsaa den geometriske Figur — er noget i sig selv personligt, kræver den, at den indenfor det store Hele føles som en Karakter. Men det er netop det, som giver os de daarlige Façader; den enkle Figur, Ruden, hele Vinduet eller Døren er ingen Personlighed, og betyder intet sammen med det andet paa Façaden, det falder fra hinanden. Indøvelser i Figurers Karakter og Sammenspil med andre Figurer bør være Begyndelsen, og ikke Dygtigheden i at tegne en Figur mere eller mindre portrætligt, det bør ikke gælde Gengivelsen af Tingen, men Indøvelse i Forstaaelse af Formsproget selv. Videre bør der fortsættes med Øvelser i Inddeling af Figuren. Ved Hjælp af Kunstværker og Arkitektur af fornem Art kan dette meget hurtigt læres, og Øjet vil da blive opøvet i Balance, i Orden og Koncentration, idet en Figur ikke maa sprænges eller formindskes af sit Indhold. Men er disse Grundlove netop ikke ogsaa, hvad der ligger til Grund for al vor Færden. Giver ikke det ene Menneske det andet Farve og Karakter, ønsker vi ikke netop at faa Balance i vort Liv, at fylde det, ikke at sprænge det, er det ikke Savnet af disse Grundlove, som irriterer os i daarlig Kunst, og er det ikke netop disse Grundloves Tilstedeværelse eller Udelukkelse, som paa min Vej til Stationen snart har fyldt mit Sind med Glæde, snart med Mismod. Udfra den enkle Begyndelse vil man meget hurtigt komme i Forbindelse med det levende Sprog, som er Formens. Som Højden passer til Bredden, skal Rummet passe til

Højden og Bredden. Og er det ikke netop disse enkle Problemer, som vi arbejder med i vor Have og i vor Stue? Gælder det ikke om i vore Stuer at skabe Liv, men Ro, ikke at sprænge Væggen, men fylde den, ikke at sprænge Rummet, men fylde det, at afpasse Væggen efter Rummet. Ud af disse Øvelser vil ikke alene flyde Kendskab til Kunst, men det vil hjælpe os paa alle Maader i vort daglige Liv, ja det vil give Ro i vort Sind. Thi netop saadan virker ogsaa Naturen. At et Bogetræ vokser, er noget vi ved, men at Stamme og Krone virker paa os anderledes end et Egetræ, er noget vi ser, og med desto større Forstaaelse vi kan hengive os i dette Formsprogs vidunderlige Indhold, desto større Glæde har vi af al Naturens rige og forskelligartede Formindhold; uden at frembringe Kunstværker er vi dog skabende, vel den højeste Lykke et Menneske kan naa til. Prover jeg nu disse Øvelser selv paa forskellige Enner, erfarer jeg, at der er absolutte, virkelige Aarsager til, at et Kunstværk er slet, og at Personlighedsforskellen i Kunst ogsaa har aldeles paaviselige Aarsager.

Evnen til at vælge det rigtige Format, Evnen til at fylde dette Format uden at forandre det, Evnen til at arbejde Rum sammen med Højde og Bredde, og Evnen til at finde det passende Forhold mellem rundt og skarpt og mellem Linie og Punkt, alt dette giver os Forskellen mellem godt og mindre godt, og Brugen af henholdsvis mere rundt og skarpt giver os Væsensforskellen. Rokokoen ynder i sin Billedkunst ifølge hele sin kælnе Karakter mere det runde end det skarpe, Høj-Renæssancen i sin fulde harmoniske Kraft har det jævne fordelt, Byzantismen derimod mere det skarpe. Som Grækerne i deres første Periode har en jævn Fordeling mellem rundt og skarpt, faar de i den senere Periode en overvejende Hang til det runde, noget som heller ikke er Thorvaldsen helt fremmed. Saaledes kan man blive ved, men da det kun har været min Op-gave ved denne Lejlighed at røre ved dette Punkt, maa den videre Udformning af Tanken fortsættes senere. Det forekommer mig, at hele Spørgsmaalet maa have saa stor Interesse, at det er en Undersøgelse værd. Det er min Overbevisning, at vi ad den Vej vil naa til vort Folks fulde og hele Medleven i det, vi kalder fri Kunst, at det vil styrke os paa alle Maader, og at det vil blive til Glæde og Lykke for alle.

ROSENBORG HAVE OG GOTHERSGADES UDVIDELSE

I Anledning af de to interessante Artikler i »Forskønnelsen« Nr. 3 om Rosenberg Have og Gothersgades Udvidelse tillader jeg mig at bemærke følgende:

Kasernebygningen har som bekendt et Midtparti og to forhøjede Endepartier, men medens der er 11 Fag mellem Midtpartiet og det nordlige Endeparti, er der 13 Fag mellem Midtpartiet og det sydlige Endeparti. Ved derfor at nedbryde det sydlige Endeparti vil Bygningen blive symmetrisk og derved formentlig vinde, samtidig med at Gothersgade herved udvides til ca. 22½ m Bredde. Flytter man endvidere »Hørup«s Port tilbage, saaledes at Gothersgade ogsaa her bliver ca. 22½ m bred, kommer Portens Midtlinie netop til at ligge i Chr. d. IX' Gades Midtlinie. Paa disse to Punkter synes jeg derfor ikke, der er nogen Vanskeligheder.

A. C. KARSTEN.

EN REN BY —

I »Forskønnelsen« Nr. 6/1924 omtalte vi de Foranstaltninger, man i Norges Hovedstad havde truffet — delvis med Kommunens Bistand — for at hidføre en større Renlighed med Hensyn til Husenes Udseende. Sagen var dog væsentligst rejst paa et rent hygiejnisk-sanitært Grundlag, idet Hovedvægten var lagt paa at faa ryddet op paa Lofter og i Kældere, og Renholdelsen af Husfacaderne var kommet i anden Række.

Spørgsmaalet om Husenes ydre Udseende er imidlertid en Sag af lige saa stor æstetisk Betydning, som Rengøring af Lofter og Kældere er det i hygiejnisk Henseende, og Spørgsmaalet er, hvilke Midler man kan bringe i Anvendelse for at hidføre en Bedring paa dette Omraade. Gaar man gennem Byens Gader, falder Øjet Gang paa Gang paa Facader, hvis Udseende frembyder den højeste Grad af Uskønhed ved det tykke Lag af Smuds, der hæfter paa Facaden. Med aargamle Kager af Støv og Sod, og stribet af Regn, frembyder disse Huse et saare utiltalende Skue. — Her er et Omraade, hvor Reformen er tiltrængt, og hvor de kunde gennemføres, dersom man kunde faa alle Husejerne i Hovedstaden interesserede i Sagens Betydning for Byens Udseende. Thi det er jo ikke nok, at en enkelt eller enkelte Husejere vasker deres Huses Facader — uden for saa vidt en saadan Foranstaltning naturligvis i endnu højere Grad vil tjene til at fremhæve Indtrykket af Naboejendommens Malproperhed.

Vi holder vore Stuer rene — med daglig Afstøvning og en eller to Gange aarlig Hovedrengøring —, vore Gader bliver fejede — ikke alle Steder lige grundigt ganske vist — og istandsatte, naar det tiltrænges. Den Tanke ligger da nær, at denne ydre Rengøring kun er halvgjort Gerning, naar den ikke udstrækkes til at omfatte ogsaa Husenes Facader.

Det ligger selvfølgelig uden for Foreningens Opgaver at virke som Renholdningsselskab, men det er en naturlig Opgave for den at sætte dette Problem under Debat, og vi henleder herved Grundejerforeningernes Opmærksomhed paa Sagen, og beder ogsaa Dagspressen tage sig af den. Thi det er jo ikke gjort med, at Husejerne synes, at Tanken er god og saa vasker deres Husfacader én Gang og dermed mener, at have bidraget deres til Byens Forskønnelse. Sagen maa til Stadighed holdes varm, og Afvaskningen maa gentages aarlig.

Idet vi henleder Offentlighedens Opmærksomhed paa Renlighedsproblemet og gerne ser en Diskussion optaget herom, kunde vi, for at der kan foreligge et Grundlag for en saadan, ønske at fremsætte nedenstaaende Holdepunkter, som det efter vor Formening gælder om at slaa fast som de vigtigste, naar det gælder om at faa sat Renlighedsprocenten nogle Points op.

Vask Husfacaderne hvert Aar — eller dog hvert andet. Det er utroligt, hvor rene Facader lever op i Gadebilledet, og det er utroligt, hvor Røg og Støv og Automobilstænk snavser til. Lad være, at Facaderne i Løbet af kortere eller længere Tid igen bliver snavsede til; en aarlig Rengøring fjerner dog det paa det paagældende Tidspunkt tilstedeværende Smuds, som uden den aarlige Renselse vilde danne Lag paa Lag. Vi tørrer dog Støv af i vore Stuer idag uden at gøre den Betragtning gældende, at imorgen er der lige saa meget Støv.

Reparer Husfacaderne, naar de trænger, nemlig naar de revner og skaller af. Det maa være i Ejernes velforstaaede Interesse, at Ejendommen holdes vedlige.

Vask eller mal Butiksfagaderne, naar de har det behov. Selv de smagfuldeste Vinduesudstillinger tager sig ilde ud i snavsede og daarlig vedligeholdte Indfatninger.

Vask eller mal Skiltene, naar de trænger. Mange Steder hænger rustne og falmede Skilte med ulæselig Indskrift.

Aftør med en fugtig Klud de paa Husfagaderne anbragte Postkasser eller forlang af Postvæsenet, at det skal holde Kasserne ordentlig vedlige. Tidligere besørgede Postvæsenet disse Kasser afvaskede 4 Gange aarligt, men har opgivet dette i Tillid til, at Regnen skulde kunne holde Kasserne rene. Resultatet er, at Kasserne er kronisk snavsede, hvad der især med Kassernes smukke, men fordringsfulde, røde Farve ikke ser pynteligt ud.

Beplant med Grønt de nøgne Gavle og da især dem, der i en Aarrække ikke vil blive dækkede af Nybygninger.

Undgaa unødvendige og uhensigtsmæssige Plakater og Opslag, herunder Omdeling af egentlige Reklamesedler, der ofte ulæste kastes paa Gaden og dermed bidrager til at give denne et Præg af Uorden.

Undgaa skrigende Farver og uharmoniske Farvesammensætninger. Det bør ikke gælde om at fange Publikums Opmærksomhed for det korte Øjeblik, men om at bibringe det samme Publikum et blivende Indtryk af Kultur og Smag.

VARTOV KIRKE

Fra »Valgmenigheden Vartov frie Menighedssamfund« har vi modtaget følgende :

Hr. Redaktør Asmussen.

Min opmærksomhed er blevet henledet paa, at »Forskønnelsen« i bladets Nr. 8 har bragt et billede af Vartov Kirke med undertitel »Bygninger i Forfald«. Jeg vilde gjerne i den anledning berolige Deres læsere med, at kirkens sømmelige istandsættelse lige siden Vartov valgmenighed for 5 aar siden dannedes med det formaal at bevare kirken for grundtvigsk forkyndelse, har ligget denne menighed stærkt paa sinde. Det første skridt foretoges straks efter menighedens dannelse, idet denne — da kirkemurene sank — bekostede en stærkt paa-krævet undermuring af grundmuren. Menigheden har dernæst nu i Marts maaned købt kirken af magistraten, der i denne sag har vist stor imødekommenhed.

Begge disse skridt har lagt stærkt beslag paa den saaatallige kreds's økonomiske ydeevne. Alligevel er vi godt inde paa forberedelsen til det næste skridt, fagadens istandsættelse. Skulde nogen af »Forskønnelsen«s læsere være villige til at yde os bidrag til sagens hurtigere gennemførelse, vil vi være taknemlige herfor. Bidrag kan sendes til Vartov valgmenigheds kontor, Vartov.

Deres ærbødige

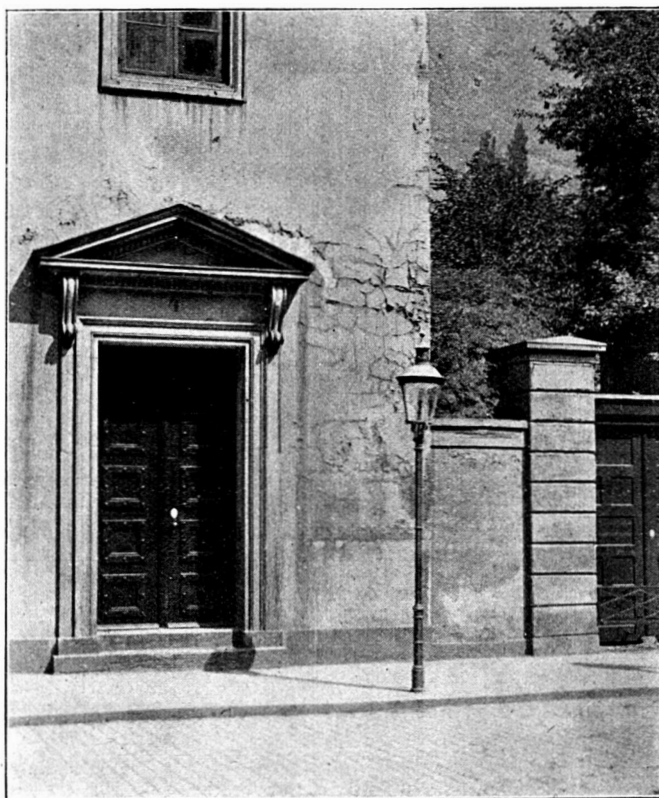
RUD. PETERSEN,

Formand for Vartov menighedsnævn.

Det er os en Glæde af denne Skrivelse at erfare, at det kun er et Tidsspørgsmaal, naar den forfaldne Kirkefagade kan komme til at fremtræde i sømmelig Skikkelse, og vi medgiver Opfordringen til at støtte Sagen vor bedste Anbefaling.

Metropolitanskolen.

FORSØMT KØBENHAVNSK ARKITEKTUR

DE smukke Bygninger, som vi har modtaget i Arv fra Fortiden, er at betragte som en Kapital, der er sat paa Rente. Og alle nyder vi disse Renter, bogkyndige og Lægmænd, rige og fattige uden Forskel.

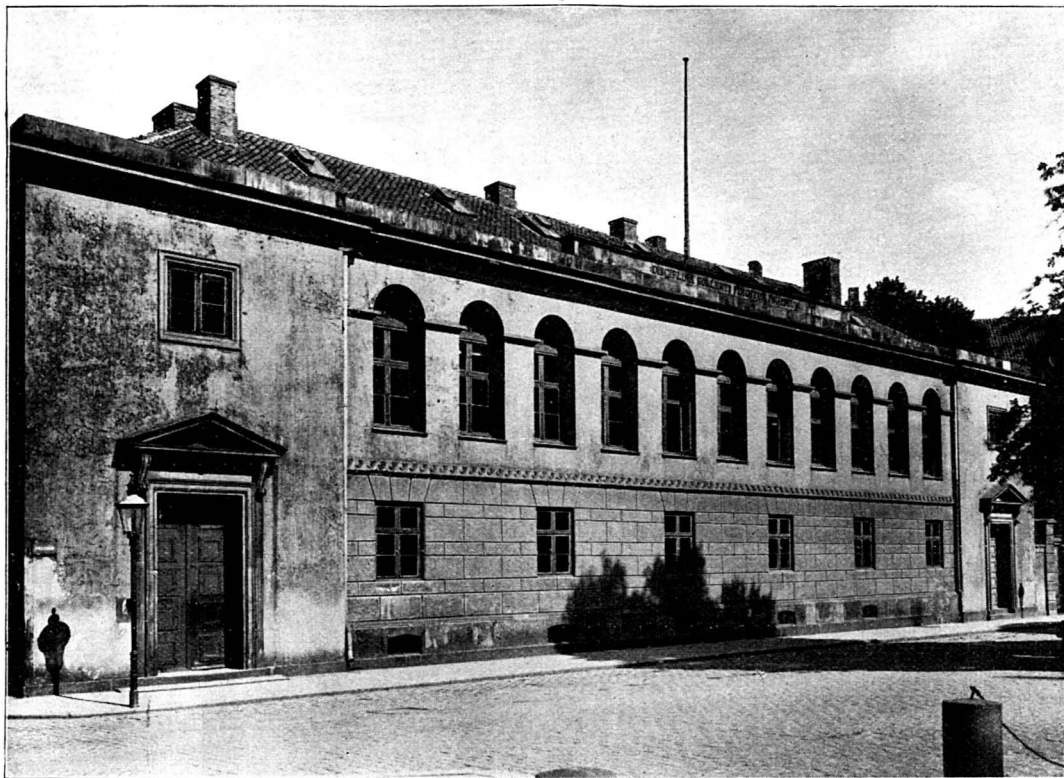
Hvor store de er, kan ikke vurderes med pedantisk Rentetabel.

Men Hovedsagen er, at de er til.

Og disse smukke, gamle Bygninger er kunstnerisk, kulturhistorisk og bypatriotisk set et af vore bedste Aktiver.

Men i altfor mange Tilfælde behandles denne Skønhedskapital ikke med den Veneration, der kræves, hvis den ubeskaaret skal gaa i Arv fra Slægtled til Slægtled.

Alt for mange Steder tæres der paa Kapitalen — ved en usømmelig Ligegyldighed faar Tidens Tand Lov til at gnave i disse Værdier, Aar for Aar forringe dem, reelt og æstetisk.

Metropolitanskolen.

En Gruppe paa en Snes Bygninger er fredlyst og staar under Statens Tilsyn, men den største Mængde af gamle smukke Bygninger, der ejes af Institutioner og private, og som fuldtud fortjener at bevares, ligger hen uden Sikring af nogen Art, kun overvaaget af »Foreningen til gamle Bygningers Bevarelse«, en Forening der dog ikke — saalidt som vor Forening — er kapitalstærk nok til at kunne dække ind, hvad der gaar tabt i Aarenes Løb.

Vi fik fornylig at vide, at Amalienborg er saa forfaldent, at der ligefrem er Tale om Fare for Nedstyrtninger.

Og vi horte ved samme Lejlighed, at kun denne direkte Fare for Gadefærdslen lod sig afværge. Der var ikke Raad til at bekoste den i og for sig haardt tiltrængte almindelige Restaurering.

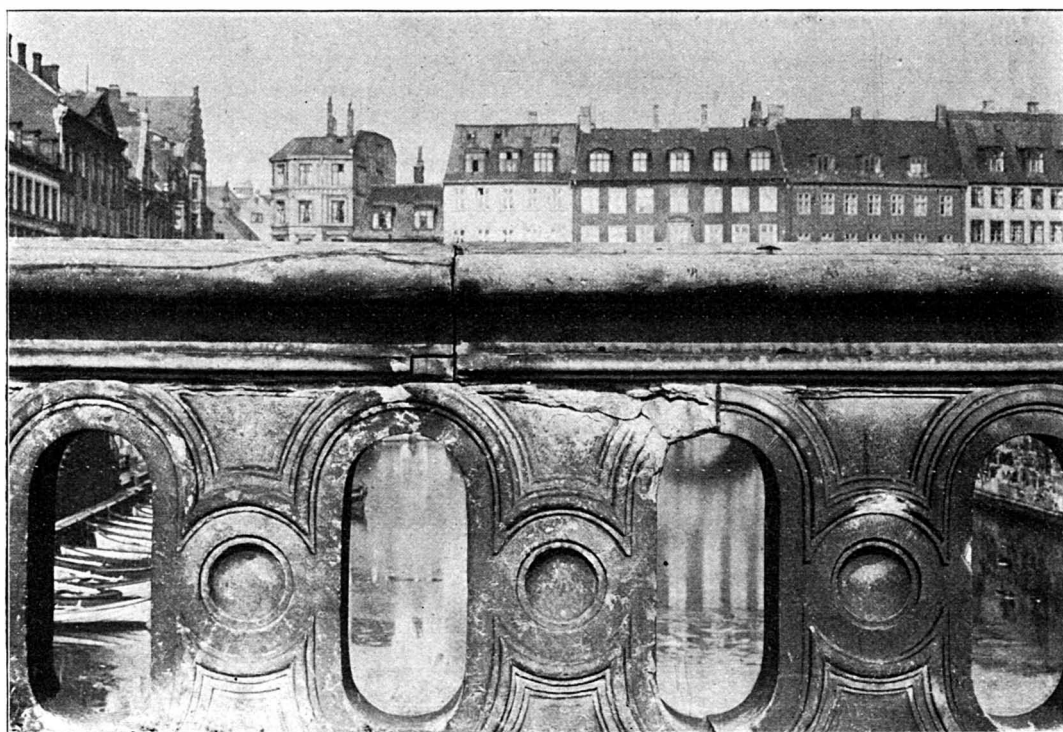
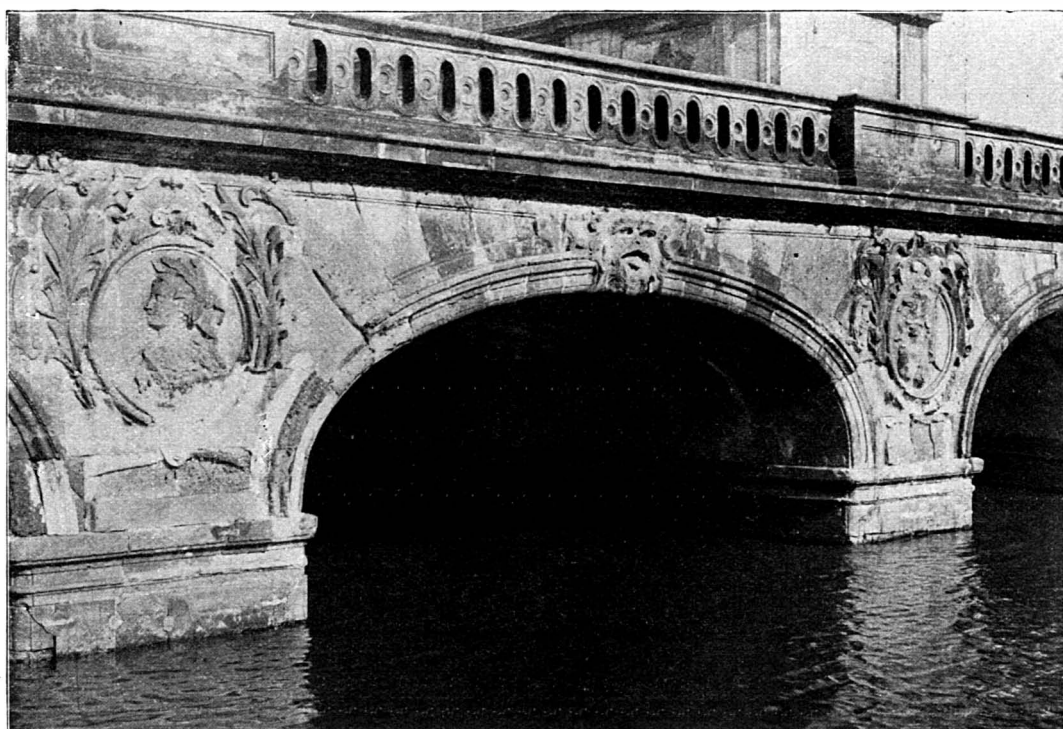
Det er muligvis rigtigt, at vi ikke har Raad til det, men det er lige saa sandt, som det er sorgeligt, at vi ikke har Raad til at lade være.

En væsentlig Forringelse af Københavns nedarvede Skønhedskapital vil meget nemt kunne nærme sig en Falliterklæring.

Samtidig erfarede vi fra anden Side, at en Restaurering af Marmorbroen ikke skønnedes nødvendig.

»Den havde netop det Præg af Tidens Slid, som virkede malerisk.«

Et Blik paa hosstaaende Billeder vil ikke lade nogen objektiv Betragter i Tvivl om det bedst dækkende Udtryk for denne vor smukkeste og fornemste Bros Tilstand — Forfald.

Marmorbroen.
 Det nederste Billede viser, hvor dybtgaaende Broens »Patina« er.

Paa Grev Frijs' Paa er Ødelæggelsen af Portens Sandstensbue og Pilastre i fuld Gang.

En lignende Tilstand befinder adskillige andre af vore ældre Bygningsværker sig i.

Vi har allerede bragt et Billede af Vartov Kirke, og af et Indlæg i sidste Hefte af Tidskriftet vil det vides, at der heldigvis er Kræfter i Gang for at hidføre den haardt tiltrængte Restaurering af Kirkens Façade.

Vore Billeder fra Metropolitanskolen, Stokhuset, Grev Friis' Palæ kræver ingen Kommentarer. Det Sprog, de taler, er tydeligt nok.

Som et skæmmende Udslet, en ædende Sygdom, der er blevet forsømt ved skammeligt Ligegyldighed, præger dette Forfald de gamle Bygningers Fysiognomi, som vel burde være vejrbidt, men ikke hærget.

Findes der ikke en Forskel — som er væsentlig — mellem Patina og Forfald?

Ogsaa Stokhusets Portfronton smuldrer hen i sørgelig Upaaagtethed.

En Ruin kan have sin Berettigelse som dekorativt Element i et Landskab — men aldrig i en By. Her vil en bevidst Dyrkelse af »Forfaldets Skønhed« efterhaanden blive Udtryk for Dekadence.

Frue Kirkes Taarn undergik nylig en haardt tiltrængt Restaurering, og det vanskelige Problem om Kirkens Portal med Johannes Gruppen finder nok sin Løsning en Gang. Domhus-Porten mod Frederiksberggade fik nylig sin Renaissance — ganske vist i en Skikkelse, der lod det gaa ud over Gadevæggens Helhed. Men naar man drager sig til Minde den Ligegyldighed, der vises langt større og mere betydningsfulde Værdier, der i deres Henfalden giver Gadebilledet Præget af Fattigdom, kan man ikke frigøre sig for et deprimerende Indtryk af, at »man sparer paa Skillingen og lader Daleren rulle«, og at Forvaltningen af vor Hovedstads nedarvede Skønhedskapital paa mange Punkter tiltrænger en Revision.

BYEN OG HAVNEN

DEn ærede Forening har anmodet mig om en Udtalelse i Anledning af Hr. Prof. KAJ GOTTLØBS Artikel her i Tidsskriftet — Byen og Havnen —, og jeg skal i den Anledning tillade mig et Par korte Bemærkninger.

Hovedbetragtningen i Professorens Artikel er, at Transithavnen bør lægges bort fra Byen endog helt ud til Saltholm. Ideen forekommer mig ganske urimelig, Byen og Havnen er afhængige af hinanden i en saadan Grad, at de ikke kan skilles ad, og jeg tror, at vort Forretningsliv i højeste Grad vilde protestere mod en saadan Flytning. Vi har ikke nogen egentlig Transithavn, Frihavnen er delys en saadan, og at flytte denne, som ogsaa betjener Byen, bort, vilde ikke kunne lade sig gøre. Havnen i London ligger ikke, som Professoren siger, udenfor Byen, men gaar midt op i denne lige til London bridge, Tower bridge er som bekendt en Løftebro, netop for at Skibene kan passere den.

Og hvad vilde man naa ved en saadan Flytning, Trafikken gennem Byens Broer vilde ikke blive en Smule mindre, thi det er ikke Transithandelens Skibe, som passerer her, det er Skibe med Kul til Byen, og de kan da ikke oplagres paa Saltholm, det er Skibene til de store Fabrikker, og de kan næppe flyttes, og det er Smaaskibe med Byens Fornødenheder af Sten, Træ, Madvarer m. m., og de maa da ogsaa saa nær Byens Centrum som muligt.

Og endvidere kan det ikke undgaas, at der er en Landkonflux til og fra en saadan Havn, og den maatte da passere to Sæt Broer, nemlig mellem Saltholm og Amager og mellem Amager og Sjælland.

Derimod er jeg enig i, at der maa tages en Bestemmelse om, hvor Havneudvidelsen skal ske, thi Byens Udvikling, dens Gade- og Banenet afhænger deraf, men dette Spørgsmaal vil nok blive optaget til Behandling mellem Havn og By i god Forstaaelse af Spørgsmaalets Betydning.

At de nuværende Broer ikke kan klare Trafikken er rigtigt; men, hvem havde blot for nogle Aar siden kunnet tænke sig, at Automobiltrafikken over Broerne i Løbet af 2 Aar skulde stige med 140 pCt., et Forhold, som forresten gør sig gældende i alle større Byer. Selve Skibstrafikken er ikke steget i de sidste Aaringer. Fejlen ved vore Broer er især den, at de ikke ligger tilstrækkeligt højt over Vandet. Broerne i Paris og London ligger ganske vist, som Professoren siger, i Gadehøjde, men Gaderne ligger i Almindelighed saa højt over Floderne, at der er 6 à 7 m fri Højde under Broerne, her er kun 2½ m.

For at skabe en absolut sikker Trafikaare har Udvalget vedtaget en Højbro, og hvor den er projekteret — udfor Dybbølgsgade — kræves, som Professoren vil kunne se af Betænkningen, absolut ingen nye Ramper paa Sjællandssiden, de findes der allerede, og paa Amagersiden kan saadanne Ramper let placeres. Ved Kajerne maa Broerne dog altid være saa høje, at Kajens Banespor kan føres under dem.

Professoren vil ogsaa indrømme, at Broer først og fremmest maa placeres, hvor man har Brug for dem og ikke, hvor de er af størst æstetisk Virkning, men forøvrigt har Arkitekten i Udvalget ikke gjort nogensomhelst Indvending imod den foreslaaede Placering af Broen.

En Bys Udvikling standses ikke kunstigt, den standses, naar der ikke mere er Existensbetingelser for dens Beboere, og det ønsker vi dog ikke for København.

Af Københavns Grund beslaglægges ca. 20 pCt. af lav Bebyggelse — altsaa et betydeligt Areal — og det maa erindres, at denne lave Bebyggelse er meget kostbarere og kræver større Vej-, Kloak- og Vandanlæg m. m. end den høje Bebyggelse, samt at den ved sin store Udstrækning befordrer Automobilismen og Trafikvanskelighederne.

Byen planlægges ikke stykkevis, som Professoren tror; der var i 1909 en international Konkurrence vedrørende Planlægningen af Byens ydre Distrikter, og Hovedlinierne har været planlagt i lange Tider, og bl. a. af Avisartikler vil Professoren kunne se, hvorledes der er ordnet Parker, grønne Veje m. m., og af den Betænkning, som Professoren omtaler, vil det ses, at der netop er arbejdet med de store Linier for Øje.

Endelig vil jeg gerne gøre Professoren opmærksom paa en lille Fejltagelse.

Det var ikke Arkitekt, Professor DAHLERUP, som planlagde den forhøjede Langelinimole ovenpaa Lagerskurene, det var Ingeniøren, Etatsraad HOLGER HAMMERICH, Arkitekten tegnede de gode Façader til disse Skure. Det var ikke heller Arkitekten, som placerede Silopakhuset og bestemte dets Højde, det var Ingeniøren, Havnebygmester H. C. V. MØLLER, Arkitekten tegnede de gode Façader til samme.

Det glæder mig imidlertid, at Professoren roser disse Ingeniørarbejder, det er jo de eneste Arbejder, som er roste i Artiklen, alt det andet er jo kun Daarlighed.

A. C. KARSTEN.

Stadsingeniør KARSTEN giver sin tilslutning til nødvendigheden af at tage bestemmelse om beliggenheden af Københavns fremtidige havneudvidelser. Fremtiden er selvfølgelig det væsentligste — den skade, der med de allerede udførte havneanlæg er sket, kan der ikke rådes bod på i en fart; en flytning af havne fantaserer næppe nogen om. Det bliver først for alvor galt, når man vil fortsætte i det forkerte spor, som en videre udvikling af den nuværende tilstand er; en sådan udvikling vil medføre en stadig forøgelse såvel af sejlads gennem havnen som færdsel over havnen, en konflikt, der ikke kan løses, men kun bødes på ved kunstgreb som højbroer, hængebroer, tunneler el. l., der dog alle medfører stadige ulemper.

Men det synes, som om stadsingeniøren netop helst ser de nuværende tilstande fortsatte og nævner forskellige grunde, der skal tale imod den eneste måde, færdselsforholdene kan løses fuldtud godt på: at havnens udvidelser frigøres mest muligt fra byen.

Når Londons havn går op i byen og Tower bridge er til at hejse op og ned i den anledning, er dertil for det første at bemærke, at det turde have været heldigere, såvel billigere som hurtigere, om hejseapparatet var undgået — det er og bliver kun en nødhjælp — dernæst, at vel går havnen her op i selve byen, men alligevel er det nærmeste punkt så fjernt fra byens midte som kun de ydre dele af vore havne og tillige er denne del af Londons havn forsvindende lille i forhold til de store dokker, der først begynder c. 6 km fra bymidten — så langt væk som Kastrup — og ender c. 14 km væk — så langt, at både hele Amager og Saltholm vilde falde indenfor området.

Når stadsingeniøren anfører, at broerne i Paris og London ligger 7,5 m over vandet, medens vi vanskeligt kan have mere end c. 2,5 m, er det dog kun en grund mere til at opgive at have en tidssvarende havn, netop hvor broerne er.

Dernæst berører stadsingeniøren spørgsmålet om broer og deres placering; det er lidt pinligt, at stadsingeniøren ud af luften må gribe en slags påstand om, at jeg skulde ønske broer placeret udelukkende af æstetiske hensyn. Og det er et ejendommeligt forsvar for den projekterede højbroes uheldige tilbehør af ramper, at de findes i forvejen på den

ene side! Men helt uforklarlig er påstanden om, at der »absolut ingen nye Ramper« kræves på sjællandssiden; de nuværende ramper er her c. 5,5 m høje, men den projekterede højbro kræver, ifølge det af stadsingeniøren selv underskrevne program, at man fra disse rampers top skal stige c. 15 m — eller omtrent tre gange så meget som de gamle ramper — til broens højeste punkt!

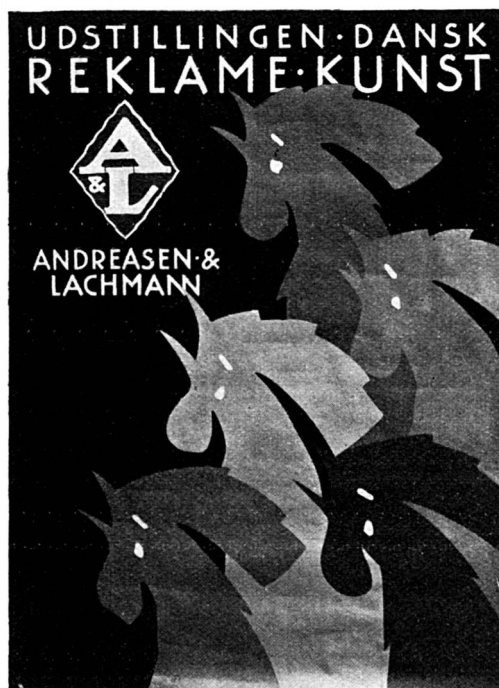
Frigøres derimod havneudvidelserne fra byen, er højbroen unødvendig. Det vil blive et spild af de mange millioner, om den bygges.

Når stadsingeniøren anfører, at København udvider sig efter retningslinier, der til dels er fremgaaede af konkurrencen i 1909, er dette ikke nyt for mig; jeg ved endda, der er gode kræfter såvel blandt byens embedsmænd som blandt de udenforstående, der tilfældig har fået en stump land til bebyggelse — men de kan jo intet gøre. Jeg tror, det er tilgiveligt, at resultatet er utilfredsstillende, fordi det har været svært, vel umuligt som forholdene har været at nå længere; men det er utilgiveligt at mene, at den udvidelse, som København har fået i dette århundrede, er tilfredsstillende, og det er utilgiveligt at undlade at søge den nuværende ordening ændret, når lejlighed findes. Hvad betyder dog det, at der hist og her planlægges parker og hovedveje, når man står magtesløs overfor gennemførelsen af et regulært vejnet og mellemrummene fyldes ud med et håbløst virvar af småveje efter den enkelte grundejers lyst. Men, hvad der har meget større betydning end vejnet, parker og de hurtigsporgovne, som kommissionsbetænkningen beskæftiger sig med, er boligkvartererne, deres planlægning, højde, tæthed, fordeling o. s. v. På dette punkt mener jeg, at betænkningen helt svigter ved overhovedet ikke at tage sagen op eller samtidig lade disse for byen som bolighy allervigtigste forhold undersøge. Jeg mener, stadsingeniøren tager helt fejl i at hævde, at en by først skal stoppe i væksten, når den gør det af sig selv, af mangel på eksistensmuligheder for beboerne. Mon det nogensinde vil ske? Byen vil stedse blive større og mere uformelig; alt hvad der findes af byorganisme vil stadig skulle forøges og med mellemrum forårsage kostbare sprængninger af de gamle rammer. Det nuværende samfundsliv har forlængst indført nødvendige, regulerende love og byernes vækst er nu ved at skulle ind derunder. Når det ikke er sket før, er det fordi den nuværende stærke byvækst i hovedsagen er noget helt nyt, højt regnet hundrede år gammel; hidtil har man ikke været og kunde ikke være klar over følgerne af en ukontrolleret byvækst; men nu kan vi se, hvilke utålelige tilstande det fører til: en stigende, mere og mere livsfarlig trafik, breddende sig også i tidligere fredelige boligkvarterer, stenørkner af utilfredsstillende menneskeboliger, ikke hvor boliger helst bør være, men hvor den øjeblikkelige gevinst ved deres opførelse er størst. — En regulering af alle disse forhold er efterhånden en nødvendighed, den må gå samtidig med eller forud for trafikmidlernes ordening; jo før vi kan vågne herhjemme, des bedre.

Hvad endelig min »lille Fejltagelse« med hensyn til DAHLERUPS medvirkning ved frihavnen angår, har jeg min viden fra TRAP. Men skulde det forholde sig, som stadsingeniøren angiver, viser eksemplet et lykkeligt samarbejde mellem ingeniører og arkitekt. Hvis disse bygværker, som DAHLERUP har udformet, skal kaldes ingeniørarbejder, hvortil DAHLERUP »tegnede de gode Façader«, skal det blive interessant at erfare, hvor en ingeniørs fortjeneste egentlig holder op. Men selv om DAHLERUPS arbejde ikke kan reduceres så meget, som stadsingeniøren vil have, har ingeniørerne dengang i hvert fald den fortjeneste at være gået med til, måske endda have sørget for, det rette samarbejde.

K. GOTTLÖB.

THOR BØGELUND.

ANDREASEN & LACHMANN.

PLAKATREVVU

AF HENNING BRÖCHNER.

AARETS store Begivenhed var Udstillingen af dansk Reklamekunst i Industribygningen. I Anledning af den blomstrede Plakaterne paa Byens Søjler og Tavler, talrigere, farverigere og mere afvekslende end nogensinde.

Paa selve Udstillingen mødte 24 af Tegnersamfundets Medlemmer med hver sin Plakat. Og desuden lod baade IHRICH, ANDREASEN & LACHMANN samt KRUCKOW-WALDORF deres Plakatproduktion gennem Aarene passere Revu.

Udstillingens Hovedplakat var af VALDEMAR ANDERSEN, fin, let og yndefuld, en Pryd for Katalogets Omslag — men ingen Plakat. Dens Farver var saa lette, dens Struktur saa bleg paa den hvide Baggrund, at den praktisk talt forsvandt paa faa Skridts Afstand.

Af en Plakat for en Reklameudstilling kunde man have Lov til at vente sig en ganske særlig Tiltrækning og Pirring, en Kraftudfoldelse i anden Potens — netop fordi det her drejede sig om at gøre Reklame for Reklame. I Stedet fik man en gratiøs Dekoration, hvori fire Ideer sindrigt var forenet — en Hermes og samtidig en Heimdal paa Malerlavets Regnbue med Reklamens Hane ved sin Side og iklædt Harlekins spraglede Dragt.

En lignende Anke kan rettes mod Udstillingens anden Plakat, POUL SÆBYES akademisk-grundige Skriftplakat i lidt tunge og dystre Farver: sort, rødt og Guld. Atter her savnede man den ydre Tilkendegivelse af, at det drejede sig om en Udstilling for

SVEN BRASCH.

L. IIRICH.

SVEN BRASCH.

L. IIRICH.

Reklame, hvis Symboler er Hanen, Udraaberen, Trommen eller andre højlydte For-kyndere — saa vidt muligt bragt under passende Disciplin eller Kultivering —, men som ikke finder noget adækvat Udtryk i en à la grecque-Bort. Denne Plakat var i høj Grad Disciplin og Kultur og betydeligt mindre Reklame. Thi ganske vist kan Diskretion og Stilfuldhed være en fortræffelig Reklame — men næppe for en Reklameudstilling.

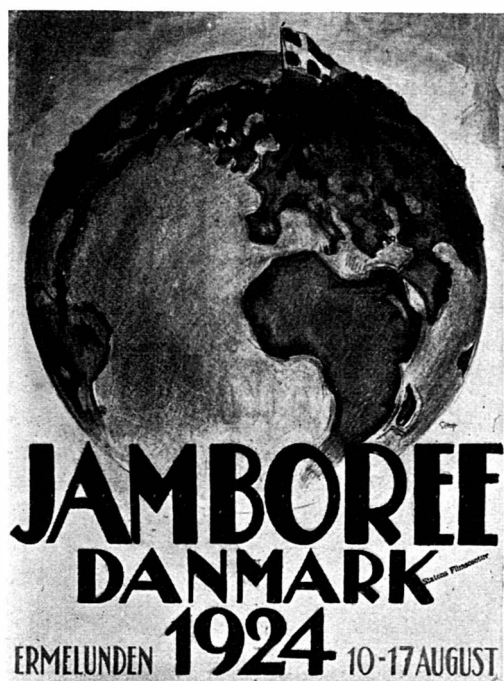
I det Hele var vore Kunstneres Ytringsformer netop ved denne Lejlighed, hvor det ekspansive og løsslupne havde været meget à propos, ja næsten paakrævet, ualmindelig afdæmpede. Saaledes ogsaa HENRY ANDREASSENS smukke gyldne Hermeshoved i moderne Arkaisering paa irgrøn Bund. Skade blot, at vort Vejrlik ikke er denne Farvesammensætning gunstig, idet Solen bleger den grønne Farve hvid, og Regnen visker Guldet ud.

BØGELUNDS to Plakater for Andreasen & Lachmann var utvivlsomt dem, der bedst passede til Formaålet. Plakaten med den gule Hermes, der tømmer sit Overflødighedshorn mod en grøn Baggrund var alene i sine Farver en skingrende og dog ikke uartikuleret Fanfare. Og hans anden Plakat med sin tætte Flok af galende Hanehoveder var lige saa træfsikker i Farve som i Opbygning.

En tredje Plakat for Andreasen & Lachmann var tegnet af SVEN BRASCH og viste den store Fremgang han, siden denne Plakat blev tegnet, har opnaaet.

Et Forsøg paa at fremstille en virkelig Industriplakat for Dansk Bladforlag naaede kun til at skabe en god rolig Baggrund i blaat og et effektivt anbragt hvidt Sprosse-vindu, mens selve Hovedmotivet, Rotationspressen, blev holdt nede af altfor stor og per-tentlig Detaillmageri.

Paa Galleriet havde Tegnersamfundets Medlemmer deres Udstilling, hvoriblandt obligatorisk skulde findes en Plakat, der reklamerede for deres egen Virksomhed. I denne Samling fandtes baade godt og ondt, dog ubetinget mest af det sidste. Det synes at være en udbredt Overtro blandt vore Tegnere, at en Plakat er en Tegning i stort For-

VALD. SETOFT.

ANDREASEN & LACHMANN.

VALD. SETOFT.

CHIR. CATO.

mat — en enkelt laa endog under for den Vildfarelse, at det om ønskes kan være et Stykke dekoreret Silketøj.

Af virkelig gode Plakater fandtes kun ganske faa, og blandt disse bør særlig fremhæves BØGELUNDS paukeslaaende Hermes, et af de mest afklarede Arbejder han nogensinde har præsteret. Endvidere SETOFTS morsomme gentleman med Reklamehanen under Armen, SPLIDS yndefulde, spinkle Skriftplakat med sit helt nye Reklamesymbol: den trojanske Træhest og HENRY ANDREASENS lidt stive men meget attraktive Kvindefigur.

Resten havde lidet eller intet af Plakatens Karakter, og en stor Del var en ligelig Blanding af Dilettanteri og Frækhed.

Karakteristisk i saa Henseende var en Sammenligning mellem HENRY ANDREASENS og PALLE WENNERWALDS Udstillingsmateriale.

Den første er som Litograf i Besiddelse af en eksakt Dygtighed, der tillader ham at arbejde med saa mange vidt forskellige Udtryksmidler, at man ikke gør sig klart, hvilken der er hans personlige Form. Den sidste derimod er teknisk udygtig og kopierer, lige saa slavisk som daarligt, tilfældige Forbilleder. Blandt hans Udstillingsmateriale fandtes bl. a. Plagiater efter HOHLWEIN, SCHULPIG o. fl., Kopier, der endog manglede den manuelle Færdighed, der kunde have skabt det eneste forsonende Moment. Fænomenet var overhovedet ikke Omtale værd, hvis det ikke netop var, fordi Tegnere af denne Kategori en Gang om Ugen sætter deres Signatur paa vore Gadeplakater og dermed bidrager til at forkvakle og forvirre Begreberne om, hvad Plakatkunst er og rettelig bør være.

Lad være, at de Firmaer, der bestiller f. Eks. Filmsplakaterne hos en Tegner, forlanger, at han skal kopiere en bestemt Situation fra en forhaandenværende udenlandsk Plakat eller illustreret Tekstbog. Men i saa Fald maa man forlange, at vedkommende giver Sujettet sit mere eller mindre individuelle Præg og ikke nøjes med en sløj eller slap Kopi, der med større Dygtighed kunde leveres af en Litografsvend.

Vore Filmsplakater, som er de eneste konstante ugentligt tilbagevendende Frembringelser, beherskes efterhaanden vel rigeligt af et kunstnerisk Proletariat, som besørger Plakatkunstens Popularisering fra den forkerte Ende.

Desto mere iøjnefaldende er Undtagelserne. Her bør særlig nævnes SVEN BRASCHS to sidste Linoleumsplakater for »World Cinema«. En for »Ulverovet« med det dybgrønne Ulvehoved paa en dybsort Grund, der glædeligvis har nødvendiggjort Tekstens Placering i en særlig Rubrik. Og en anden for »Lille Lise Let paa Taa«, der har opnaaet en ypperlig perspektivisk Virkning ved Hjælp af sorte tunge Forgrundsfignurer og en let hvid Baggrundsfignur paa brun Bund.

Ogsaa SETOFT har lavet en Række ypperlige Filmsplakater og i de bedste af dem haft Held til at hæve det skitseagtige til et kunstnerisk Princip.

Saaledes giver Plakaten for »Den rige Lazarus« med sine brune Nuancer og sin hele diskrete Holdning en vis svag, men behagelig Mindelse om visse franske »maitres d'affiche«, ligesom adskillige andre af hans Arbejder — deriblandt ogsaa en Jamboree-Plakat — skænker vor aktuelle Plakatkunst en stilfærdig, lidt veg, men dog virkningsfuld, om ikke aandfuld saa dog saare kultiveret Tone, som har den sjældne Fordel at være dansk.

Paa Teaterplakaternes Felt kan nævnes BRASCHS for »Synderinden«, der er baade fræk og morsom og tillige vilde have været original, hvis han ikke havde slidt for meget paa Ideen.

Særlig Grund er der til at nævne HENRY ANDREASSENS Plakat for »Regnbuen«, dels paa Grund af dens gode merkantile Idé og effektfulde lapidariske Forenkling, og dels fordi den er et af de faa danske Eksempler paa Udnyttelsen af Plakatsøjlels Form ved en Sammenstilling af flere Plakater efter det, navnlig i Tyskland, ofte dyrkede »endlos«-Princip. Den maleriske og praktiske Værdi af en saadan metervis Gentagelse af samme Plakat i uafbrudt Rækkefølge saa man Eksempler paa, da de berlinske Plankeværker under Valgene formanede Borgerne til at gøre deres Pligt. Bedst er det selvfølgelig, naar Kunstneren forud har taget Muligheden for en saadan Masseanordning i Betragtning og ikke blot skaber en direkte Gentagelse, men ogsaa en vis Rytme. En lignende Anvendelse af Plakater, dels enkeltvis, dels sammenstillet, findes i Plakaterne for F. Bülow & Co.

Blandt Valgplakaternes tomme Tryksværte bemærkede man en Del socialistiske Plakater, der i mange Henseender var højst ufuldkomne, grove i baade Farver og Linier, men til Gengæld havde noget af den rette Agitationskraft, lidt af det hensynsløse Temperament, som røber, at Plakaten ikke altid behøver at være en Agent, men ogsaa kan være et Kampvaaben, præget af personlig Overbevisning, Harmes, Modbydelighed eller Begejstring — thi i saa Henseende staar vore hjemlige Eksempler beskæmmende langt under f. Eks. franske og tyske Valg- og Krigsplakater.

Blandt Aarets Karnevalsplakater fandtes ingen gode. De Par Stykker, der kunde gøre Krav paa Opmærksomhed var ulæselige, rodede og forvirrede, værre end CHÉRETS værste Flik-Flak og samtidig ganske uden disses Ynde.

Sluttelig bør af Udstillingsplakaterne nævnes BOGELUNDS for Goethe-Udstillingen, med sine klare rene Farver i den blaa Grund og den hvide Kamé, samt en anden noget lignende for Goetes samlede Værker, der dog — ganske à propos — tenderer mere mod Bogomslagets Opbygning.

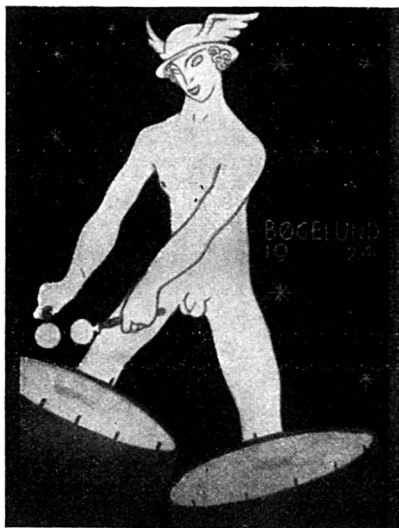
Den samme kølige Afklarethed finder man i Plakaten for den franske Kunstudstilling, hvor den dog er ført ud i altfor stor fluebenstynd Spinkelhed til Skade for Synligheden.

I Skrift og Tale er vor Plakatkunst kun i ringe Grad blevet gjort til Genstand for Opmærksomhed — er med andre Ord nærmest blevet behandlet, saaledes som den lige i

Øjeblikket fortjener. I Anledningen af Reklameudstillingen fandtes ganske vist i Kataloget en Artikel om Principerne for den moderne Plakat og i »Dansk Bogtryk« en Afhandling om de sidste 25 Aars danske Plakatproduktion.

De udenlandske Fagtidsskrifter har i Aar set bort fra vor Eksistens, og i de sidst udkomne engelske og amerikanske Værker — E. MC. KNIGHT KAUFFERS »The Art of the Poster«, »Studio«s Efteraars Særnummer og CHARLES MATLOCK PRICES »Poster Design« — findes henholdsvis: en Plakat af EDOUARD SALTOFT, angivet som værende engelsk, et Par ældre BØGELUND'ske Plakater — og slet intet.

En Artikel i »Frem« beskæftiger sig fortrinsvis med den statistik-praktiske Side, men

THOR BØGELUND.

VAL.D. SETOFT.

Reklameplakater fra Udstillingen Dansk Reklamekunst.

rober, hvor den strejfer ind paa det æstetiske, en typisk Annoncebureauismag. Iøvrigt er flere af de faktiske Oplysninger om Plakater forkerte.

Man har saa ofte fremført Eksempler paa Gadereklamens hæslige og forstyrrende Virkning, at der efterhaanden har dannet sig noget i Retning af en Aversion ogsaa mod Gadeplakaternes frie Anbringelse, der opfattes næsten som Paatrængenhed, saa snart Plakaterne gaar ud over Søjlernes Domæne.

Og dog har vi i de gamle Bydele talrige Eksempler paa, hvorledes sørgelige Brandmure og faldefærdige Plankeværk kan oplives ved Plakaternes brogede Spil af Farver — uden at nogen vil paastaa, at de set enkeltvis behøver at være Kunstværker.

Det skal indrommes, at der adskillige Steder findes anbragt Plakattavler, som virker mispyrdende for vedkommende Bygning — fordi den virker umotiveret og paaklistret. Charlottenborgs Nyhavnsfacade, Assistenshuset, er enkelte Eksempler blandt mange.

Da det saa ofte i Praksis viser sig, at Plakatsøjlerne alene ikke kan tilfredsstille Behovet med Hensyn til Plakatflademaal, vilde det være praktisk at finde nye Omraader og udnytte dem rationelt. Ved et Samarbejde med vedkommende Bygnings Arkitekt vilde der kunne skabes baade smukke og praktiske Løsninger ved en Leddeling af Facaden — med behørig Hensyntagen til Dørenes og Vinduernes Rytmik — gennem Plakattavler eller -felter ikke blot paa saadanne Institutioner — Koncertlokaler, Teatre, Udstillingslokaler, etc. — der reklamerer for sig selv, men desuden adskillige af de Steder, hvor Anbringelsen nu er planløs og forvirrende.

Plakatfladen vilde i saa Tilfælde kunne blive et Led i Arkitekturen — et Vægfelt.

Et Omraade, der ganske særligt trænger til at komme under Disciplin, er Biograf-teatrenes Façadereklamer. Her vilde en arkitektonisk Tilrettelægning, en Anvisning af faste Rammer og hensigtsmæssig Fordeling være paa sin Plads.

Som Forholdene nu er, sprænger de litograferede og malede Plakater alle Rammer og alle Hensyn, klatrer op ad Etagerne og breder sig over hele Façaden.

Selv i de Tilfælde, hvor Bygningen fra første Færd er indrettet til Billedteater, har de Arealer, der er anvist til Skiltning, vist sig utilstrækkelige.

Og for f. Eks. Metropolteatrets Vedkommende, hvor en Ombygning har skabt Chance for en fortræffelig Inddeling af Façaden til Plakatanbringelse, lades Chancen ubenyttet.

I andre Tilfælde vilde det være nødvendigt i langt højere Grad at lade Plakattavlerne underordne sig Façaden og blive en integrerende Del af denne i Stedet for som her en dominerende. Ved tilstrækkelig Forudseenhed og Samarbejde vilde Plakaterne kunne indgaa som et organisk Led i Façadens Helhed ganske som de bedste og bedst anbragte plane Façadeskilte nu gør det.

Et andet Forsøg paa at skaffe Gadeplakaterne nyt Terræn blev gjort uden for Industriforeningen under Reklamekunststillingen i Form af store Tavler.

Princippet har været forsøgt andetsteds, f. Eks. ved adskillige Banegaarde, men da altid til Brug for permanente, malede Lærredsplakater. Der er dog ingen Tvivl om, at ogsaa denne Form vil kunne anvendes med Held — forudsat at man vælger saadanne Steder, hvor Anbringelsen er paa en Gang naturlig og virkningsfuld og ikke kommer til at virke anmassende, fordi den borttager det fri Udblik.

Ejendommeligt nok er Betonvæggene paa vor Miniatureudgave af en Undergrundbane ikke udnyttet paa rationel Maade, skønt Forsøgene og Resultaterne i baade London og Berlin skulde synes at friste til Efterfølgelse.

Endelig frembyder de store Plankeværksflader ved Ny- og Ombygninger en ligeledes ganske uanset Chance. Ved Ombygningen af Klostergaarden paa Amagertorv blev Plankeværket saaledes anvendt som Skilteplads paa en meget flatterende Maade. En Udnyttelse til Plakatreklamering kunde opnaas med mindre Uejlighed og give et lige saa smukt Billede.

Disse Plankeværker har hidtil været Gadebilledets Proletarer, som man betragtede med Ubehag i den kortere eller længere Levetid, der var dem beskaaret. En planløs Opklisteren af Plakater har vist sig kun at understrege dette Præg af Kummerlighed.

Men en passende Leddeling og Indramning kunde skabe en Afveklung og Livlighed, der vilde kaste en broget og spraglet Kaabe over den nøgne Bræddevægs Nøgternhed.

Man vil maaske mod disse Forslag indvende, at Trangen til Reklamering ikke er saa stor, at disse ny Gebeter kan betragtes som en paakrævet Landvinding.

Naar man imidlertid betragter den Mangfoldighed af Reklamemidler, der tages i Brug selv af de mindste næringsdrivende — snart grufulde, lærredsomspændte Reklamevogne, snart hæslige Flexlume-Skilte og snart en lille Laterna magica, der kaster en Lysbilledreklame ned paa Fortovet — synes Reklametrangen til Tider at være tøjlesløs nok.

Og naar Plakaten — Storstadens vigtigste Reklamemiddel — saa ofte og saa grundigt overses, skyldes det maaske netop det kaotiske — og afsides — ved Plakattavlernes Anbringelse og den Omstændighed, at Søjlernes Størrelse og Anbringelse ikke altid giver den enkelte Plakat tilstrækkelige Chancer. Netop derfor kunde disse nye Omraader maaske blive en særlig frugtbar Jordbund, fordi de vilde komme til at virke paa en ny naturlig Baggrund, i en disciplineret Indramning, paa en mere selvfølgelig — og mindre paaklistret — Maade, end Tilfældet nu ofte er. Og det er først og fremmest denne Naturlighed og Selvfølgelighed og Disciplinering, der har Interesse i denne Sam-

menhæng, hvor Talen ikke er om Udnyttelsen af Reklameringsobjekter for enhver Pris, men om Plakatens Virkning i Gadebilledet.

En lignende dobbeltsidig Interesse ligger der i selve Plakatens Behandling.

Baade af æstetiske og af praktiske Grunde er det af Betydning, at Plakaten ved Opklæbningen faar den rette Behandling. Tidligere blev Plakaten besmurt paa Bagsiden og derefter sat fast paa Underlaget og børstet glat. Ogsaa denne lille Haandtering var en Slags Haandværk, der kunde drives med baade Rutine og Nænsomhed.

Nu foregaar Opklæbningen som oftest paa den mere nonchalante Maade, at Underlaget smøres ind i Klisten, hvorpaa Plakaten smækkes ovenpaa — og i Løbet af et Øjeblik krymper og rynker indtil Ukendelighed.

Selv om det villigt skal indrømmes, at vore Gadeplakater ofte ikke er bedre Behandling værd, og at Protesten i første Række bør komme fra de averterende, saa kan der dog undertiden være Tale om Plakatgrafik af kunstnerisk Værd, som bør respekteres, og tillige om et vist æstetisk Hensyn til Plakaten som Led i Gadens Fysiognomi.

Af ganske lignende Grunde vil en Sammenligning mellem de københavnske og de frederiksbergske Plakatsøjler i flere Henseender falde ud til Fordel for disse sidste.

For det første lader de hver enkelt Plakat virke som en Helhed og tvinger den ikke til at hæve Tonen mere end behageligt er for at gøre sig gældende i en Kakofoni af Konkurrenter. Og desuden tillader de den eneste naturlige Anbringelsesmaade — paa en plan Flade, mens de københavnske Søjler altid maa fremkalde en større eller mindre Forvanskning af Indtrykket paa Grund af deres hvælvede Overflade.

Hvor stor Forskellen er mellem Plakatsøjle og -flade ser man bedst, hvor Principet drives i stor Stil i en hel By som henholdsvis i Berlin og München.

Atter her et Problem, der foruden sin praktiske Side har en vis æstetisk Betydning — selv om man selvfølgelig ikke bør gaa saa vidt, at man betragter Plakaternes Indsats i Gadebilledet som en Art grafisk Friluftsudstilling.

HAKON SPLIID.
Reklameplakat fra Udstillingen Dansk Reklamekunst.

FREDEDE BYGNINGER

DEN i Lov om Bygningsfredning (af 20. Marts 1918) omhandlede Revision af Fortegnelse over verdslige Bygninger og Bygningsdele, der skal undergives en begrænset Fredning under Hensyn til deres kunstneriske eller historiske Værdi, har nu fundet Sted. Af denne Revision fremgaar det, at en lang Række Bygninger, der tidligere har været fredede — ganske vist kun i Klasse B (se nedenfor) — er slettede af Listen, ligesom en Del hidtil ikke fredede Bygninger er optagne paa Listen samtidig med, at der for nogle enkelte Bygningers Vedkommende er foretaget en Omgruppering fra Gruppe A til Gruppe B og omvendt.

Udgaaede af Listen er:

Artillerikasernen i Strandgade (herefter er kun den ældre Del af denne Ejendom fredet)	Dronningens Tværgade 18	Overg. n. Vandet 27, 45, 47
Adelgade 78	Fiolstræde 18	— o. — 24, 36, 46
Amagergade 20	Gammelmønt 19	Pilestræde 10 (Bagbygning.), 72
Amaliegade 21 (dog er Mellembygningen fremdeles fredet)	Holmensgade 23	Rahbeks Allé 34
Borgergade 27, 59, 61, 66	St. Kannikestræde 7	Sct. Annægade 27
Brokæggerstræde 2	Klerkegade 15	Stormgade 19
	Lille Kongensgade 23—29	Vestergade 33
	Laksegade 20	Wildersgade 15
	Landemærket 10, 22	Vimmelskiftet 47
	Magstræde 6, 12, 17, 18, 19	Vingaardsstræde 6
	NyVestergade 9	

Nyoptagne paa Listen er:

Under Gruppe A:

Amagertorv 29 (»Petersens Jomfrukloster«)
Amaliegade 43
Vesterbrogade 59 (Skydebanen)

Under Gruppe B:

Professorboligen i Universitetsgaarden	Gammeltorv 14
Artillerigaarden	Graabrødretorv 1—9
Takkelloftet	Højbroplads 17, 19
Voldene	St. Kannikestr. 10 (Adm. Gjeddes Gaard), 15
Fasangaarden i Frederiksberg Have	St. Kongensgade 79
Brogade 4	Nyhavn 16

Overgaaede fra Gruppe B til Gruppe A:

Kongens Haves Gitter mod Kronprinsessegade med Pavilloner og Porte
Sct. Annæplads 5
Sølvadens Kaserne

Overgaaede fra Gruppe A til Gruppe B:

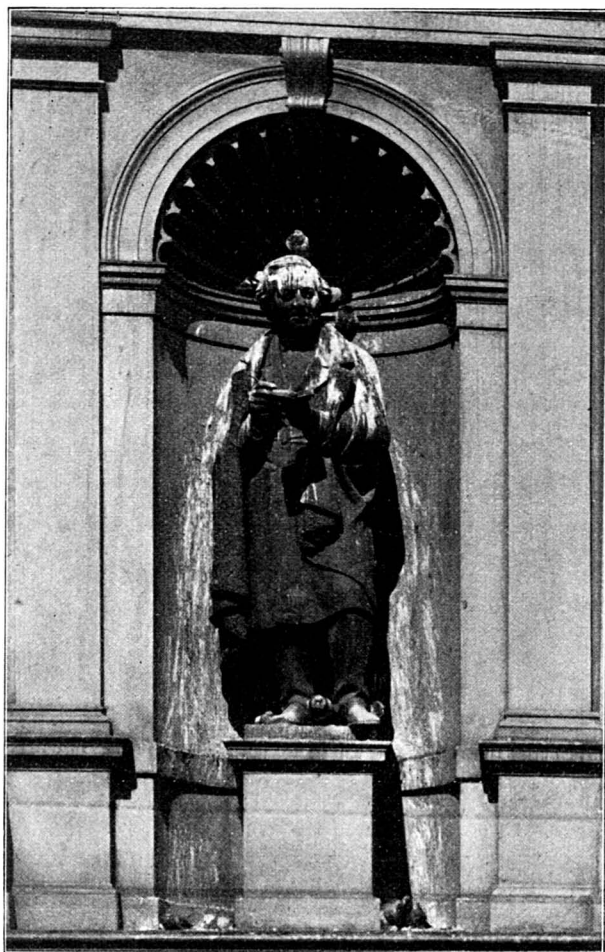
Nyhavn 63 (»Den Mahnfeldt'ske Ejendom«)
Sølgade 38 (»Den Holmblad'ske Ejendom«)

Gruppe A indeholder Bygninger, hvis kunstneriske eller historiske Værdi »maa siges at være saa fremragende, at deres Nedrivning, Forvanskning eller Vanrøgt vilde medføre en betydelig Mindskning af Nationens Kulturskatte«.

Gruppe B indeholder Bygninger, hvis Værdi i ovennævnte Henseende »vel er mindre fremragende, men hvis Bevaring dog er af væsentlig Betydning«. (Fredningslovens § 2).

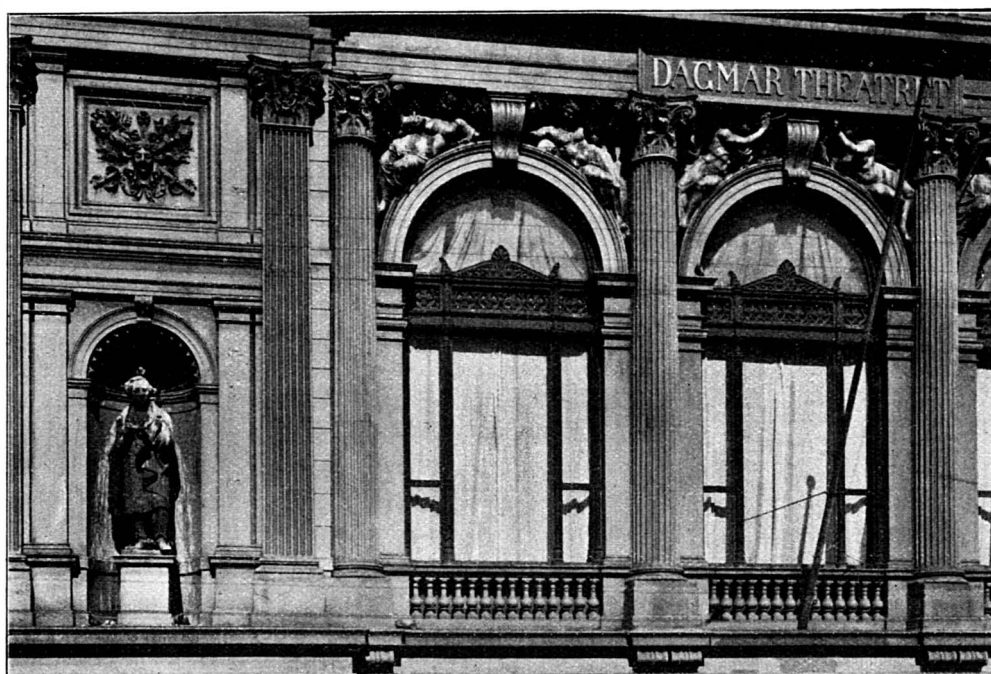

HENRIK HERTZ'S Statue paa Dagmartheatret.

LIDT MERE OM »DUE-PATINA«

I Forskønnelsen Nr. 7/1923 bragte vi et Par Billeder af Johannes-Gruppen over Domkirkens Portal samt af Domhuset paa Nytorv, Billeder, der viste hvad Resultatet bliver, naar Duerne faar Lov at yngle uden Kontrol. I indeværende Foraar har man taget fat paa en Rensning af Johannes-Gruppen, og Billedhugger L. BRANDSTRUP, under hvis Ledelse dette Renselsesarbejde er foregaaet, har offentlig udtalt sig i Tilslutning til, hvad der i Tidsskriftet blev sagt om Due-Griseriet: at man maatte betragte de vildtlévende Duer som det Ukrud de er og i Tide tage sine Forholdsregler, dersom Ondet ikke skal tage Overhaand.

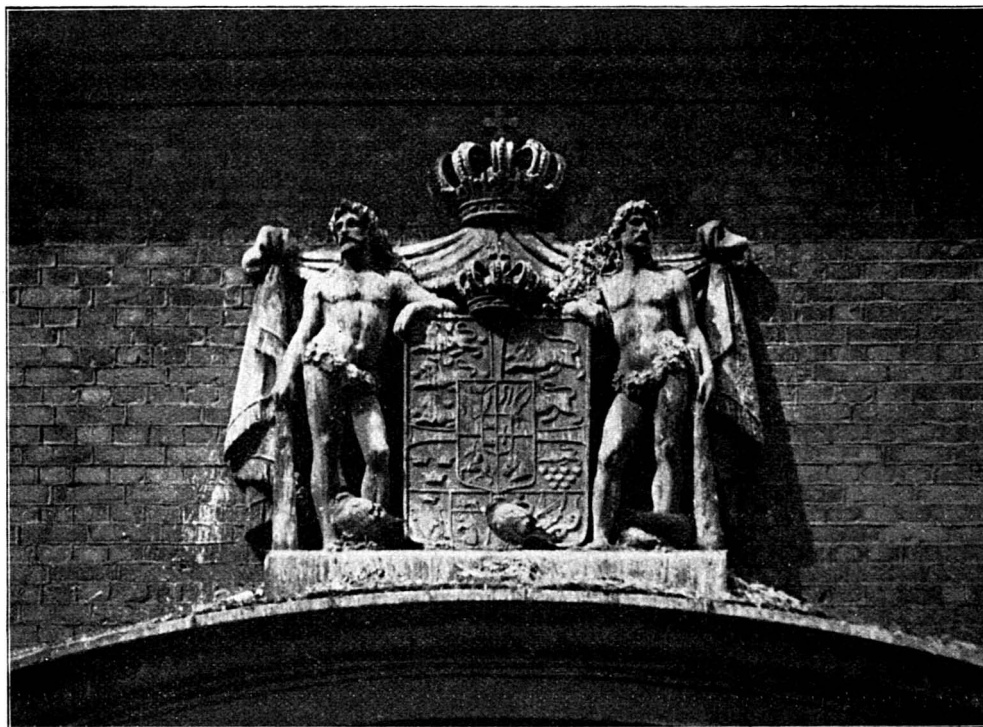
Paa Domhuset paa Nytorv har Due-Griseriet nu taget et saadant Omfang, at man helst skal benytte Paraply, dersom man vil være sikker paa at slippe op ad Søjletrappen uden

Dagmartheatrets Façade mod Jernbanegade.

Ejendommen Frederiksberggade 2, Hjørnet af Gammeltorv.

Rigsvaabnet over Indgangen til den tidligere »Kongelige Monte« i Holbergsgade.

at blive klattet til. Foreningens Bestyrelse har i indeværende Foraar henstillet til Byret-
tens Præsident, at der ved Domhusets forestaaende Restaurering blev truffet Foranstalt-
ninger til, at Domhusets Duebestand fremtidig holdes indenfor saadanne Grænser, at
Duerne ikke tilsøler et af Hovedstadens mest monumentale Bygningsværker i den Grad,
som det hidtil har været Tilfældet.

Dette Krav om en Udtynding af den overhaandtagende Duebestand er naturligvis
fra visse Sider blevet mødt med Kravet om, at Duerne bør være fredede, at der bør vær-
nes om dem paa samme Maade, som der værnes om Træer. »Det er rigtigt, at det gamle
Domhus er temmelig hvidkalket af Duerne, men hvad betyder det mod det Liv, de
skænker de gamle, strænge Mure?« (»København« 2/6 1925). Dette er naturligvis ogsaa
et Synspunkt; Spørgsmaalet er blot, om det er rigtigt.

Til Belysning heraf skal vi blot pege paa de Billeder, der ledsager disse Linjer, og
paa hvad Konsekvensen af den ønskede Duefredning vil blive. Regner vi, at et Duepar
udrunder 4 Unger om Aaret, vil dette Stampars Efterkommere i Løbet af 10 Aar have
naaet et Antal af 4000. Anslaa vi dernæst Antallet af Duer i hele København i Øjeblik-
ket til rundt regnet 10 000 (5000 Par), vil vi om 10 Aar kunne mønstre en Duebestand
paa 20 Millioner.

Saa bliver der kønt i København!

Og mon det saa alligevel ikke er bedre i Tide at holde lidt igen paa Udviklingen?

JOURNALISTIK OG SAGKUNDSKAB

EN MENINGSUDVEKSLING OM SANDHED OG -- DET MODSATTE

DER er i den senere Tid i Dagspressen fremkommet forskellige Smaaangreb paa Foreningen, Angreb, der ved deres ironiske Iklædning tilsigtede en Latterliggørelse af Foreningen og dens Virksomhed, men af hvis Form det iøvrigt fremgik, at vedkommede Skribenter ikke havde noget overvældende Kendskab til det, de skrev om. Bestyrelsen har hidtil ignoreret disse Notitser, men dens Tavshed paa dette Punkt er aabenbart blevet misforstaaet, og for at ikke denne Tavshed skulde blive udlagt som en Indrømmelse af Angrebene Berettigelse, har vi opfanget det seneste Angreb, som vi her præsenterer for vore Medlemmer som et lille Eksempel paa visse Brist i »saglig« Journalistik.

I »Politiken« for 21. August læstes paa Bladets »Byggeside« følgende:

»Vi kan ikke foreløbig vente at høre noget fra Forskønnelsesforeningen, idet den for Tiden først og fremmest er beskæftiget med at gaa i sig selv og æde alle de gamle Forslag i sig til Fordel for mere tidssvarende. Den har skiftet saaledes med Hensyn til Søernes Bredder og nu ogsaa med Husene ved Hellig-Geist. Det vil nok passe, at de ny Forslag, som jo en Gang maa komme, ogsaa bliver en halv Snes Aar bagefter til den Tid.

Saaledes bevares Kontinuiteten, og Foreningen vedbliver at være den kære gamle.«

Samme Dag tilskrev Foreningens Sekretær »Politiken«s Redaktion saaledes:

»I »Politiken« for idag anføres i en redaktionel Artikel, at Forskønnelsesforeningen »for Tiden først og fremmest er beskæftiget med at gaa i sig selv og æde alle de gamle Forslag i sig til Fordel for mere tidssvarende. Den har skiftet saaledes med Hensyn til Søernes Bredder og nu ogsaa med Hensyn til Hellig-Geist«.

Nu er det jo ikke tilstrækkeligt, at der fremsættes den Slags Smaaangreb paa Foreningen; Grundlaget for dem skulde jo ogsaa gerne være i Overensstemmelse med de faktiske Forhold.

For at fastholde de to af Redaktionen nævnte Punkter beder jeg Dem være af den Godhed nærmere at dokumentere, hvad Dem mener med, at Foreningen har skiftet Standpunkt i disse to Sager.«

Allerede 14 Dage efter — den 4. September — svarede Redaktionen herpaa følgende:

»Forskønnelsesforeningen stiller os i et frygteligt Dilemma med dette klare og knappe Krav om Dokumentation. Man har før forsøgt at paastaa, at Foreningen vilde have slyngede Bredder med Siv paa Søerne, men saa rykkede Bestyrelsesmedlemmet Ingeniør MARSTRAND frem og meddelte, at saadan saa man aldeles ikke paa det mere. Vandhaven skulde netop være firkantet, og kun Sten for at passe til Søerne, som de er. Hvis nu Foreningen ikke staar bag MARSTRAND, vil det altsaa sige, at Foreningen staar paa sit gamle Standpunkt med Siv og Slyngninger. I Spørgsmaalet om Bananmændenes Forskønnelse viste det sig, at det bare var et Forslag fra et Medlem — Bestyrelsen tog det ikke ordentlig op. Ganske det omvendte gælder Beplantningen af Lysmasterne — Foreningen beplantede i sin Tid Lygtepælene i Palægade, men nu for nylig afviste man et Forslag fra et Medlem om at føre denne pudsige Virksomhed videre ud. Og nu Helliggeist? Var det Forslag, som i sin Tid fremkom om at ombygge Husene ved Kirken, maaske igen bare fra et Medlem af Bestyrelsen, medens den øvrige samledes om at plante Vedbend, eller rejste Foreningen i sin Tid sin Aktion paa et Tidspunkt, hvor ingen tænkte paa at røre Husene — bare for at faa dem bevaret uforandret?

Det er svært at finde ud af. De mange Indlæg, Dementier og Redegørelser har gjort, at vi ikke véd, om Foreningen overhovedet har nogen Mening mere, eller om den mu-

ligvis har en pr. Bestyrelsesmedlem. Eller maaske er den blevet staaende ved de slyngede Siv og Ombygningen af Husene ved Helliggejst, og er altsaa i endnu højere Grad den kære gamle, end vi havde turdet haabet paa. «

Den 7. September sendte Foreningens Sekretær »Politiken« s Redaktion følgende Svar:

»Redaktionens Svar paa mit Spørgsmaal om, hvortil der sigtedes ved »Forskønnelsesforeningens skiftende Standpunkter«, gaar uden om Sagens Kærne, men viser, at den ønskede Dokumentation ikke kan gives. Dette Resultat er, hvad vi paa Forhaand ventede.

Men hvorfor saa ikke indrømme, at man har taget fejl? Hvorfor opstille nye Postulater efter den ikke ukendte Recept, at der tillægges Modparten nogle selvopfundne Standpunkter, som derpaa benyttes som Grundlag for Angreb. Dette er dog ingen anstændig Form for offentlig Polemik.

Der er intet at sige til, at Foreningens Handlinger gøres til Genstand for Kritik; Kritik er altid af det gode, naar blot den er saglig og faktisk begrundet. Men det eneste, den anonyme Forfatter har dokumenteret, er, at han — i hvert Fald i nærværende Tilfælde — ikke ved, hvad han skriver om.

Om de foreliggende Spørgsmaals Realitet dette:

Foreningen har aldrig »villet have slyngede Bredder med Siv paa Søerne«. Vi har aldrig udtalt noget saadant, og intet fornuftigt Menneske vil kunne tro det muligt at genskabe Købke'ske Stemninger og Idyller i en Storby. Foreningens Bestyrelse har hver Gang udtalt sig imod saadanne Planer, og da den for nogle Aar siden bad Arkitekt PLESNER om at forsøge at udarbejde Forslag til en Regulering af Søbredderne, var det udfra den naturlige Forudsætning, at kun en Løsning paa arkitektonisk Grundlag var mulig. Arkitekt PLESNERS Forsøg førte dog ikke til noget positivt Resultat. Udfra den nævnte Forudsætning staar Foreningens Bestyrelse — og med den Foreningens Raadgivende Udvalg — fuldt enige om det af Arkitekt HOLGER JACOBSEN paa Bestyrelsens Anmodning udarbejdede Forslag til Indretning af en arkitektonisk Vandhave ved Sct. Jørgens Sø (ved Gyldenløvesgade), et Projekt som Forfatteren af Svaret til os aabenbart aldeles ikke kender!

I Forholdet *Søerne* har Foreningen altsaa ikke skiftet Standpunkt.

I Svaret til os tales der nu pludselig om »*Bananmændenes Forskønnelse*«, som skal være et Forslag fra et Medlem, men som Bestyrelsen »ikke tog ordentlig op«. Hvorfor Forfatteren nu pludselig indfører Bananmændene i Diskussionen, er ikke umiddelbart indlysende, men i alt Fald er Forfatteren ogsaa her galt orienteret. Det, der hentydes til, er formentlig det Forhold, at der paa flere paa hinanden følgende Generalforsamlinger til Bestyrelsen rettedes Henstilling om at faa afskaffet Bananvognene m. v., en Henstilling, som Bestyrelsen hver Gang nægtede at følge, eftersom den fandt — og fremdeles finder —, at disse Gadesælgere virker fornøjeligt i det levende Gadebillede. Om nogen Skiften Standpunkt kan der altsaa ikke paa dette Punkt ret godt blive Tale.

Saa siger Forfatteren, »at ganske det omvendte gælder *Beplantningen af Lysmasterne*, idet Foreningen i sin Tid beplantede Lygtepælene i Palægade, men for nylig afviste et Forslag om at føre denne pudsige Virksomhed videre«. Saafremt Forfatteren havde gjort sig den Ulejlighed at undersøge denne Sag lidt nøjere, f. Eks. ved at spørge sig for, vilde han uden større Anstrengelse have fundet ud af, at der heller ikke i dette Forhold er Tale om nogen Skiften Standpunkt. I Palægade havde man, da man i sin Tid gik fra Gasbelysning til elektrisk Belysning, ladet de afmonterede Gaslygter blive staaende. Det saa forfærdeligt ud, og Foreningen formaaede da de vedkommende Husejere til — *saalænge indtil Lygtepælene blev fjernede* — at anbringe nogle smaa Jernkurve paa de nøgne Lygtepæle og forsyne dem med Slyngpelargioner o. l. Det Forslag, Forfatteren

hentyder til, gik ud paa at beplante Byens elektriske Lysmaster m. v. med Vildvin, et Forslag, der af praktiske Grunde ikke lod sig realisere, og som Foreningen allerede af den Grund maatte afslaa at tage sig af. Den *midlertidige* Anbringelse af Blomsterkurve paa Lygtepælene i Palægade og den *permanente* Beplantning af Lysmasterne er altsaa to Forslag, der ikke kan sidestilles, og betegner ikke nogen Standpunktsændring fra Foreningens Side.

Og saa *Hellig-Geist!* Her spørger Forfatteren saa troskyldig: »Var det Forslag, som i sin Tid fremkom om at ombygge Husene ved Kirken, maaske (*sic!*) igen bare fra et Medlem af Bestyrelsen, medens den øvrige Bestyrelse samlede om at plante Vedbend . . .« Ogsaa her kunde Forfatteren med ringe Ulejlighed have faaet rigtig Besked. Det paa-gældende Forslag hidrørte ikke fra noget Medlem af Bestyrelsen, men fremsattes af tre udenfor Bestyrelsen staaende Medlemmer af Foreningen, og Bestyrelsen var ganske enig om, at den ikke kunde støtte det paagældende Forslag. Heller ikke her kan der altsaa blive Tale om nogen Ændring af Standpunkt.

»Det er svært at finde ud af«, siger Forfatteren som Afskedsalut. »De mange Indlæg, Dementier og Redegørelser har gjort, at vi ikke ved, om Foreningen overhovedet har nogen Mening mere, eller om den muligvis har en pr. Bestyrelsesmedlem«.

Til denne Venlighed er formentlig intet andet at svare, end at man ikke skal gøre sig Livet sværere end nødvendigt, og især ikke skabe Besværlighederne selv, men derimod følge den udmærkede Leveregel, som Arkitekt POUL HENNINGSEN giver i en Kronik i samme Nummer af »Politiken«, hvor han skriver: »Først og fremmest betyder denne Pressens suveræne Magt en Pligt til at skrive det rigtige . . .«

Som før bemærket vil Foreningen gerne tage imod Kritik, og vi skal intet sige til, at Kritiken er uelskværdig, naar den blot er saglig og faktisk begrundet, saa det kan ses, at den, der kritiserer, véd, hvad han beskæftiger sig med. I saa Fald kan alle Parter — altsaa ogsaa Foreningen — dog høste nogen Belæring af Diskussionen. Men gaar »Kritiken« — som i nærværende og enkelte andre i den senere Tid fremkomne Tilfælde — blot ud paa at paadutte Foreningen noget, der ingen Rod har i de faktiske Forhold, kan Diskussionen ikke blive af nogen virkelig Værdi, men maa blive et lige saa ørkeløst Arbejde som Jagt efter Møllevinger — de løber nemlig ogsaa rundt!!!«

Dette Indlæg fremkom i »Politiken« for den 20. September.*)

LITTERATUR

MODERN ARCHITECTURE IN DENMARK. Udgivet af Akademisk Arkitektforening.

Under Redaktion af Arkitekt STEEN EJLER RASMUSSEN har Akademisk Arkitektforening udsendt et anseeligt Hefte med kortfattet engelsk Tekst indeholdende Gengivelser af moderne dansk Arkitektur. Billederne viser Bygninger af P. V. J. KLINT, A. CLEM-MENSEN, ANTON ROSEN, GOTFRED TVEDE, CARL BRUMMER, HENNING HANSEN, CARL PETERSEN, KAJ GOTTLÖB, HACK KAMPMANN, HOLGER JACOBSEN, H. J. KAMPMANN, IVAR BENTSEN, TH. HENNINGSEN, POUL HOLSKØE, E. MADVIG, POUL METHLING, E. MON-BERG, EDVARD THOMSEN, G. B. HAGEN, P. BAUMANN, SVEN RISOM, CARL JENSEN, A. OPPENHEIM, L. HYGOM, TH. HJEJLE, N. ROSENKJÆR, JESPER TVEDE, TH. HAVNING, AAGE RAFN, A. COCK-CLAUSEN og HELWEG-MØLLER.

Billederne er ypperligt reproducerede hos Hendriksen. Heftet, der er trykt hos Bianco Luno, fremtræder i det Hele i et Udstyr, der er Formaålet værdigt.

*) »Politiken«s Redaktion bebuder Fremkomsten af et Svar. Dette forelaa imidlertid først den 5. Oktober, efter at Redaktionen af nærværende Hæfte var sluttet. Vi skal komme tilbage til Sagen.

ROSENBORG HAVE

UNDER 19. Sept. d. A. har Foreningens Bestyrelse sendt Undervisningsministeriet følgende Skrivelse:

»Efter at det var kommet til Bestyrelsens Kundskab, at der i Rosenborg Have var blevet rejst et Plankeværk, der ikke alene spærrede for en meget smuk Udsigt over Graven omkring Rosenborg, men i sig selv frembød et hæsligt Skue og daarligst muligt faldt i Traad med Omgivelserne, der hører til de allersmukkeste i hele Rosenborg Have, har Bestyrelsen taget Forholdene paa Stedet i Øjesyn og tillader sig herved at fremsætte følgende Bemærkninger.

Man er klar over, at Opstillingen af det paagældende Plankeværk og den dermed i Forbindelse staaende Afspærring af den saakaldte »Røvergang« skyldes det naturlige Ønske om Tilvejebringelse af større Sikkerhed for de store Værdier, Rosenborg rummer, og man fornemmer ogsaa Rigtigheden af den Tanke, der ligger til Grund for den paa-tænkte Ordning med »Røvergangen«s Inddragelse under Eksercerpladsen — der i sig selv ikke trænger til en saadan Udvidelse —, nemlig at en saadan Inddragelse vil muliggøre en Aspatrouillering fra Eksercerpladsen helt ind til den Slottet omgivende Mur. Men man kan paa den anden Side ikke se, at Sikkerheden kan blive effektiv, medmindre der tilvejebringes en tilsvarende Afspærring af Parterrehaven, og da Rejsningen her af et højt Plankeværk vil være ensbetydende med en Krænkelse af den mest elementære Skønhedsfølelse, staar det for Bestyrelsen som den eneste naturlige Udvej, at man søger at retablere Voldgraven omkring Rosenborg i dens gamle Udstrækning. Ved en saadan Foranstaltning vil der samtidig med, at der skabes den fornødne Sikkerhed for Slottets uerstattelige Skatte, tilvejebringes nye Skønhedsværdier for Rosenborg Have, og man tillader sig derfor indtrængende at henstille, at der gøres Udveje for at genskabe Voldgraven. Man skal i denne Forbindelse erindre om, at Programmet for den i Efteraaret 1920 afholdte Konkurrence om Forslag til Regulering af Rosenborg Have — jfr. Skrivelse fra Indenrigsministeriet til nærværende Forening af 15. September 1919, B 1026, samt Bedømmelsesudvalgets til samme Ministerium afgivne Beretning af 27. Oktober 1920 — udtrykkelig fremhævede det ønskelige i, at der ved Forslagenes Udarbejdelse regnedes med Voldgravens Retablering.

Det har været Bestyrelsen en Glæde af Udtalelser i Dagspressen at erfare, at den højt-ærede Undervisningsminister allerede paa et tidligt Tidspunkt har haft sin Opmærksomhed henvendt paa Spørgsmaalet om Voldgravens Genskabelse, og at Ministeren ser med Sympati paa denne Tanke.

Det er stadig Bestyrelsens Ønske, at *hele* Spørgsmaalet om Rosenborg Haves Regulering, hvilket Spørgsmaal kun lik sin foreløbige Afslutning ved den nævnte Konkurrence, nu toges op til Drøftelse, men der vil formentlig intet forgribes ved, at Retableringen af Voldgraven udløses som en selvstændig Opgave, og Bestyrelsen skal derfor tillade sig varmt at anbefale, at dette Arbejde bringes til Udførelse, eventuelt som Nødhjælpsarbejde.

De ved oftnævnte Konkurrence præmierede og indkøbte Forslag er som Foreningens Ejendom indlemmede i dens Arkiv, men de vil naarsomhelst kunne fremlægges, saa de kan være tilstede ved de Overvejelser, hvortil det høje Ministerium efter det foreliggende maatte finde Anledning«.

En tilsvarende Skrivelse er sendt til Indenrigsministeriet.

AF BYENS DAGBOG

BØR GITRENE OMKRING VORE PARKER OG MONUMENTER FJÆRNES?

FRA forskellige Sider er disse to Spørgsmaal blevet inddraget i Diskussionen, idet fhv. Folketingsmand MAROTTI »Nationaltidende« har gjort sig til Talsmand for at fjærne Gitre og Afspærringer omkring vore Parker, og Hr. ANKER KIRKEBY i »Politiken« har rejst Spørgsmaalet om Fjærnelse af alle Gitre omkring vore offentlige Monumenter.

Hvad det første Spørgsmaal angaar: Gitrene omkring vore Parker, maa det straks erkendes, at Fælleparken er et Bevis paa, at Parker *kan* undvære Gitter. Men det maa paa den anden Side fastslaas, at Parker som Ørstedsparken, Rosenborg Have m. fl. vilde lide ubodelig Skade og ganske miste deres Karakter af Park, dersom der blev givet uhindret Adgang til den paa alle Døgnet's Timer, og Parkernes Yderkanter vilde hurtigt faa et saa slidt og forrevet Udseende ved Ungdommens idelige Strejftog fra Gaden ind mellem Træer og Buske, at man sikkert hurtigt maatte sætte Gitrene oppaany, saa Bevoksningen kunde faa Fred.

Hvad Gitrene omkring Monumenterne angaar, er Forholdet vist det, at langt den største Part af disse Gitre uden Skade kan fjærnes, saaledes f. Eks. den ganske hensigtsløse Afspærring omkring Statuerne paa Frue Plads mellem Kirken og Universitetet. Derimod er der formentlig Grund til at fare med Lempe, naar Talen er om at fjærne Gitrene omkring Rytterstatuerne paa Kongens Nytorv og paa Amalienborg Slotsplads, hvor Gitrene indgaar som et betydningsfuldt Led i Monumenternes Ophugning, og det maa i hvert Fald anses for utilraadelig blot paa en Stemning at fjærne disse Gitre. Hertil kommer, at f. Eks. Fodstykket til Saly's Rytterstatue af Frederik V vilde lide uforholdsmæssigt meget ved at stilles til uindskrænket Raadighed for Byens Ungdom. Selv om man naturligvis netop her vil kunne hindre en Bemaling af Monumentet, vil man staa magtesløs overfor det Hærværk, der øves, naar Ungdommen under den daglige Vagtparade tager Monumentet i Besiddelse som Udsigts-Estrade og kappes om, hvem der kan komme længst op paa Monumentet. Fodstykkerne paa de fire Kandelabre, der omgiver Rytterstatuen, viser bedst, hvad Resultatet vil blive.

Alt i alt bliver denne Sag vel nok ogsaa underkastet en nøjere Prøvelse, inden man eventuelt skridter til Gitrenes Afskaffelse.

*

DEN KINESISKE Ø I FREDERIKSBERG HAVE

I »Klokken 5« drages voldsomt til Felts mod fortsat Afspærring af den saakaldte kinesiske Ø i Frederiksberg Have. Denne Idyl kræves aabnet for Offentligheden. Lad os tænke os dette Forlangende imødekommet. Om faa Aar var Idyllen ikke længere Idyl, men denne lille, nu afspærrede Ø vilde ikke se anderledes ud end de andre Øer i Frederiksberg Have, og den kinesiske Thepavillon vilde være overmalet med Besøgendes Navnetræk, saa højt Menneskearme kan række.

Forslaget er sikkert fremsat i den bedste Mening, men lad os alligevel hellere beholde Øen, som den er, og ikke forlange at faa Adgang til de Herligheder, der nu glæder vort Øje, men som vil opløse sig til intet, dersom vi ikke kan holde ud at nøjes med at nyde dem paa Afstand.

Idyller og altfor stærk Menneskefærdsel er nu engang modsatte Regningsarter.

Frederiksberg Allés nordre Side (smlgn. Billedet Side 87).

REGULERINGEN AF FREDERIKSBERG ALLE

I Februar 1915 tilskrev Frederiksberg Kommunalbestyrelse Foreningen, at den i nogen Tid havde syslet med Tanken om en Omlægning af Frederiksberg Allé og gerne vilde bidrage sit til, at Alléen ogsaa i Fremtiden kunde blive en værdig Hovedadgangsgang til Frederiksberg, samt at man havde nedsat et Udvalg til Forberedelse af en offentlig Konkurrence om Forslag til Alléens Regulering og til Bedømmelse af de til Konkurrencen indkommende Projekter. Til at indtræde i nævnte Udvalg bad Kommunalbestyrelsen Foreningen om at udpege 3 Medlemmer, og i denne Anledning valgte Bestyrelsen nu afdøde Professor HACK KAMPMANN, Ingeniør ALEX. FOSS samt Foreningens daværende Formand, Arkitekt THORVALD JØRGENSEN. Deltagerne i Konkurrencen var stillede ret frit, idet der ud over visse Anvisninger med Hensyn til Sporordning og Holdepladser ved den store Runddel kun fremhævedes Ønskeligheden af, at Kørebanen gjordes bredere, og at den Del af Runddelen, som ligger nærmest Frederiksberg Haves Indgang, holdtes fri for Spor anlæg.

Til Konkurrencen indkom ialt 42 Projekter. 1ste Præmie tilfaldt nuværende Professor ved Kunstakademiet, Arkitekt KAJ GOTTLÖB, 2den Præmie Arkitekt ROSENDAHL-LANGBALLE og Ingeniør J. BØRGE, 3die Præmie Hævearkitekt ERSTAD-JØRGENSEN.

De præmierede Projekter havde omtrent samme Inddeling af Alléen, nemlig en bred Kørebane i Midten med Spadsereveje paa begge Sider, bag disse var smallere Kørebane for den lokale Trafik til Beboelseshusene og endelig Fortove langs disse sidste.

Det med 1ste Præmie belønnede Projekt havde i Modsætning til de andre præmierede Forslag kun 2 Trærækker; fra Værnedamsvej til Knækket ved den lille Runddel og paa selve denne var Træerne tænkt klippede. Det Projekt, der fik 2den Præmie,

havde paa den lille Runddel foreslaaet opført en mægtig Indgangsportal. Havearkitekt ERSTAD-JØRGENSEN foreslog i sit Projekt, at de bedste af Træerne fra Trærækken nærmest Kørebanen flyttedes ind i Trærækken langs Husene til Erstatning for udgaaede og syge Træer, og at der plantedes en helt ny Række Træer langs Kørebanen. Paa den lille Runddel foresloges plantet italienske Popler i Rundkreds for at give den Begrænsning af denne Plads, som den uensartede Bebyggelse her ikke kan give.

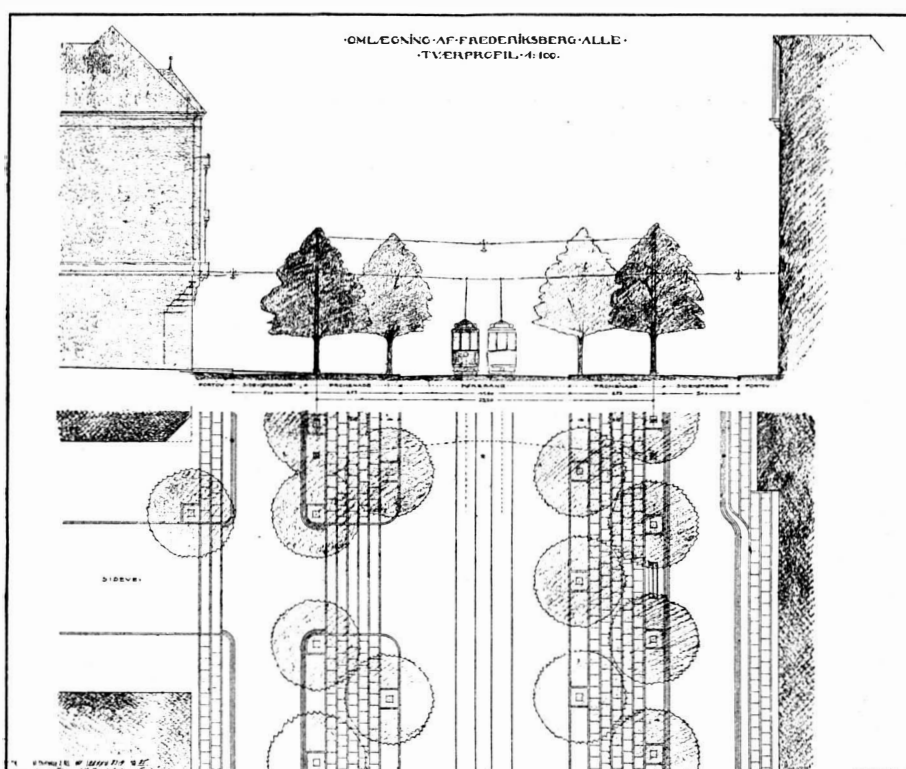
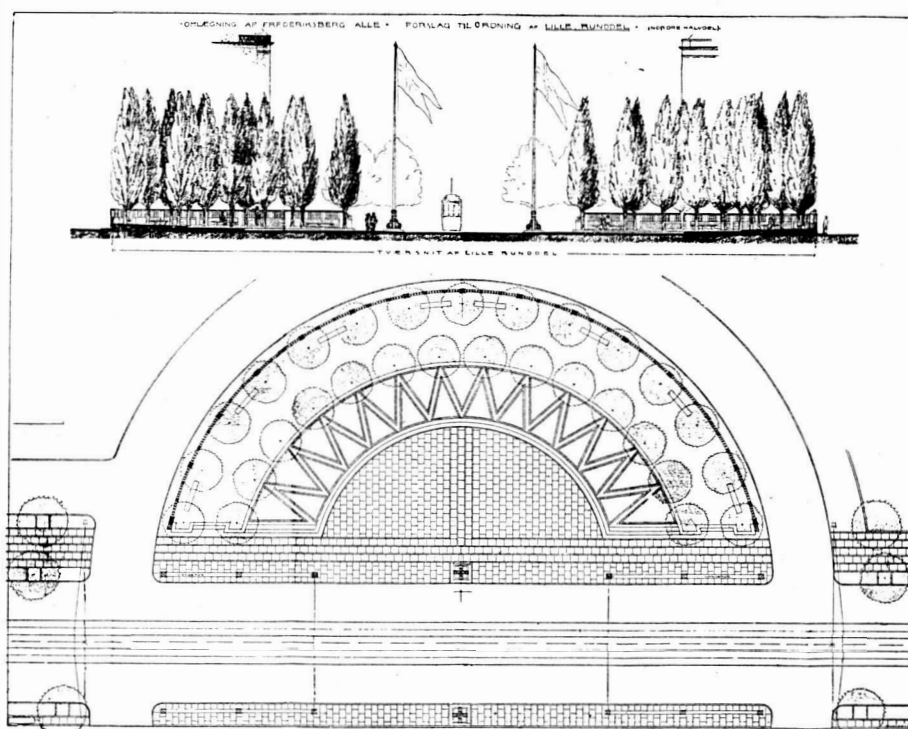
Konkurrencen fik den Skæbne, der er blevet saa mange Konkurrencer baade før og senere (jfr. Rosenborg Have) til Del. Den førte ikke til noget Resultat, og i Sommeren 1916 henlagde Kommunalbestyrelsen Sagen — i hvert Fald foreløbig. Opgivet blev den naturligvis ikke, men Verdenskrigen øvede ogsaa her sin Virkning.

I den seneste Tid har Frederiksberg Kommunalbestyrelse imidlertid taget Sagen op paany, og i forrige Maaned offentliggjordes en af det tekniske Udvalg udarbejdet Plan for Alléens Omlægning. Da denne Plan blev forelagt Offentligheden, anmodede Foreningen Kommunalbestyrelsen om at blive gjort bekendt med Planens nærmere Enkeltheder, eftersom det ganske naturligt maatte være Foreningen, der i sin Tid havde været medvirkende ved Bedømmelsen af de ved Konkurrencen i 1915 indkomne Forslag, magtpaaliggende at følge denne Sags videre Udvikling og se, hvorledes de Planer, efter hvilke Alléen nu tænkes omlagt, kom til at se ud i deres endelige Skikkelse.

Foreningen modtog da ogsaa med stor Beredvillighed de paagældende Planer, af hvilke vi her offentliggør de væsentligste, men inden Foreningens Bestyrelse havde kunnet tilendebringe Drøftelsen af Sagen paa nogle Bestyrelsesmøder, havde Kommunalbestyrelsen fremskyndet Sagens Behandling saa meget, at Forslaget vedtoges i Kommunalbestyrelsens Møde den 26. Oktober. Dette Skridt foranledigede Indkaldelsen af et nyt Bestyrelsesmøde, og Resultatet deraf blev, at Foreningens Bestyrelse under 29. Oktober tilskrev Frederiksberg Kommunalbestyrelse saaledes:

»Bestyrelsen har af Referaterne i Dagspressen af Forhandlingerne i Kommunalbestyrelsens Møde den 26. d. M. til sin Beklagelse erfaret, at det er vedtaget at erstatte begge Trærækkerne i Frederiksberg Allé med nye Træer ved den forestaaende Omlægning af Alléen. Bestyrelsen, der paa den ærede Kommunalbestyrelses Opfordring deltog i Bedømmelsen af de ved Konkurrencen i 1915 indkomne Projekter til Alléens Regulering, har, siden de første Meddelelser om det nye Reguleringsforslag blev Offentligheden bekendt, beskæftiget sig med Sagen paa flere Bestyrelsesmøder og havde haabet at kunne faa Lejlighed til overfor den ærede Kommunalbestyrelse at fremsætte de Bemærkninger, hvortil det endeligt udarbejdede Forslag maatte give Anledning. Ved den uventede Hast, hvormed Sagen — efter at have hvilet i 10 Aar — nu er blevet afgjort, er Bestyrelsens Stilling blevet vanskeliggjort, og paa et den 27. d. M. afholdt Bestyrelsesmøde har det derfor været overvejet at afholde et offentligt Møde om Sagen, for at Bestyrelsen kunde blive sat i Stand til at fremsætte sine Anskuelser om Alléens Regulering. Det nu vedtagne Forslag hviler efter Bestyrelsens Skøn ikke i alle Henseender paa et forsvarligt Grundlag. Bestyrelsen har dog ment, forinden den gaar til Afholdelsen af et offentligt Møde, at burde rette nærværende Henvendelse til den ærede Kommunalbestyrelse i Haabet om at faa Sagen gjort til Genstand for en fornyet Overvejelse, inden man skrider til den efter Bestyrelsens Opfattelse skæbnesvangre Handling at fælde alle Træerne.

Man tillader sig da først at henvise til, at der i de »Bemærkninger vedrørende Træbestanden i Frederiksberg Allé«, der var vedlagt Programmet for den i 1915 afholdte Konkurrence, og som man maa være berettiget til at antage for Kommunalbestyrelsens officielle Syn paa dette Spørgsmaal, udtales følgende angaaende en Programmet ligeledes vedlagt Plan (d) visende Alléens Træbestand:

Frederiksberg Kommunalbestyrelses Forslag til Omlægning af Frederiksberg Allé.
Øverst Ordningen af den lille Runddel ved Sct. Thomas. Nederst Tværprofil af Alléen.

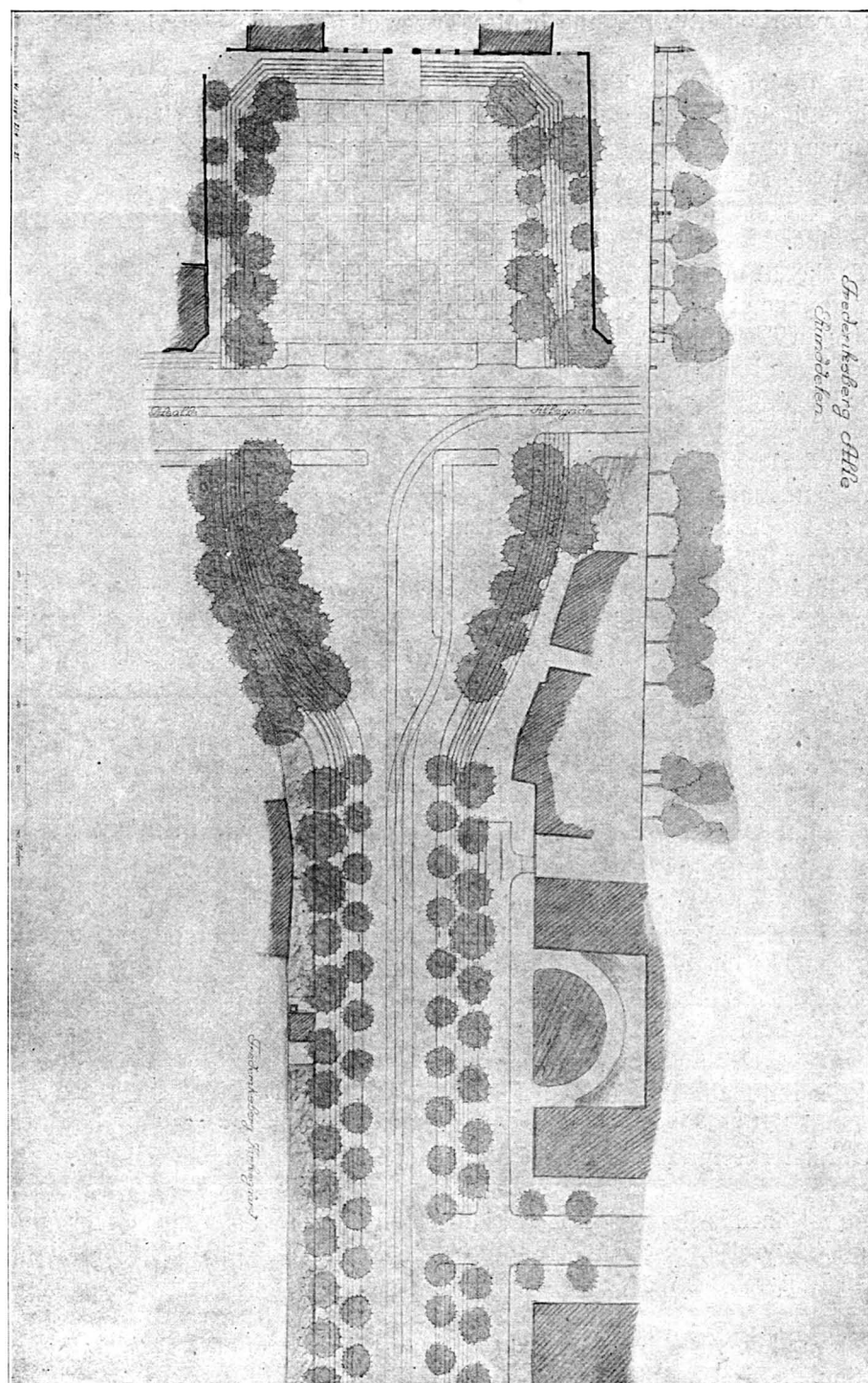
». . . Paa Planen har man ved Farvelægning af Alléens Træer søgt at anskueliggøre den nuværende Træbestands Kvalitet, idet man med rødt har mærket de uduelige og svækkede Træer, der bør ryddes, medens de sunde og livskraftige Træer har faaet en grøn Farve. Ved et Blik paa Planen overbeviser man sig snart om, at langt det største Antal daarlige Træer findes i Trærækkerne nærmest Kørebanen; i disse to Rækker — Runddelen eksklusive — finder der 156 »røde« Træer og kun 51 »grønne«. Disse sidste er ret gode Træer paa 5—8 Meters Højde, der udmærket kan flyttes, og der vil derfor ved Alléens Omregulering fuldstændig kunne ses bort fra disse Træers nuværende Plads. I de 2 ydre Trærækker — nærmest Husene — findes der imod 116 Træer med det grønne Mærke (og kun 84 med det røde), og det er særlig livskraftige, store og smukke Linde paa 8—12 Meters Højde. . . . Endvidere bemærkes det, at Kommunen i Øjeblikket disponerer over et stort Antal kraftige Linde paa 7—10 Meters Højde, saaledes at man ikke blot kan supplere de 2 sidstnævnte ydre Rækker med Træer af en lignende Størrelse som de »grønne«, der foreslaas bevarede, men tillige er i Stand til at tilplante de 2 indre Trærækker med unge, kraftige Linde paa 5—8 Meters Højde.

.....
Af Alléens samlede Træbestand er det . . . i det væsentlige kun de »grønne« Træer paa Frederiksberg Runddel og i Alléens 2 ydre Trærækker, man kan anbefale at tage Hensyn til ved Alléens forestaaende Omlægning. Som allerede antydnet, disponerer Kommunen imidlertid i Øjeblikket over ca. 265 velvoksne og livskraftige Linde, der kan erstatte de »røde« Træer i Alléen.

.....
Af det ovennævnte fremgaar det, at man ved Alléens Omregulering paa enhver tænkelig Maade maa vise sig imødekommende overfor Træernes Krav, saafremt man vil gøre sig Haab om i Fremtiden at faa en præsentabel Træbestand i Alléen. Først og fremmest er det nødvendigt, at man fornyer Jorden fuldstændigt der, hvor man planter nye Træer, og ved denne Jordfornyelse forstaaes ikke Tilførsel af 1 eller 2 Læs frisk Jord pr. Træ, men derimod en fuldstændig Udgravning af den gamle, udpinte og gasinficerede Jord med paafølgende Tilførsel af frisk Muldjord i 1,2—1,4 Meters Dybde og hele Promenadens Bredde. De Træer, der i Øjeblikket trives godt i Alléen, og som ønskes bevarede paa deres nuværende Plads, er der ingen Anledning til at tilføre frisk Jord, dels fordi deres gode Trivsel tyder paa, at de ikke lider Nød, dels fordi en Tilførsel af frisk Jord ikke kan foregaa, uden at man overhugger eller paa anden Maade forstyrrer Trærødderne . . . .

Efter denne Fremstilling, der efter sin officielle Karakter maa indicere, at Kommunalbestyrelsen paa det paagældende Tidspunkt (1915) ikke nærede noget Ønske i Retning af alle Allétræernes Fældning, maa det forbavse at erfare, at man, naar Sagen nu 10 Aar efter genoptages, er kommet til Overbevisningen om, at samtlige Træer bør vies til Undergang. Der er ganske vist — saa vidt man kan skønne — i de forløbne 10 Aar intet foretaget for at bevare Træerne eller dog de gode af dem, men det er formentlig ikke i Overensstemmelse med de faktiske Forhold, naar det nu gøres gældende, at Forholdene i deres Helhed har forandret sig saa meget, at de foran citerede Bemærkninger ikke fremdeles skulde have Gyldighed. og man skal i saa Henseende henvise til, at en Kapacitet som Kommunegartner G. N. Brandt har bestridt Nødvendigheden af Træbestandens fuldstændige Fornyelse, og at han til Trods for de ham tillagte Tilbagekaldelser af de herhenhørende Udtalelser vedvarende fastholder sin Opfattelses Rigtighed, saa meget mere som han ved Samtale med Frederiksbergs Kommunegartner har erfaret, at Paastanden om de heromhandlede Træers Mangel paa Levedygtighed ikke hviler paa en effektiv Undersøgelse af Træernes Rod-Tilstand.

At de indre — Kørebanen nærmest liggende — Trærækker som Helhed er værdiløse, kan Bestyrelsen ganske erklære sig enig i, men der ses ikke at være tilvejebragt blot Sandsynlighedsbevis for, at det samme gælder de ydre — Husene nærmest liggende — Trærækker. Bestyrelsen maa derfor paa det indstændigste advare mod og fraraade at fælde sidstnævnte Trærækker; de vil, hvad de forholdsvis faa daarlige Eksemplarer angaar, med de tekniske Hjælpemidler, der nu staar til Raadighed, med Lethed kunne suppleres med de levedygtige Træer af de indre Trærækker, og af de foran citerede »Bemærkninger &c« fremgaar det jo til Overflod, at Kommunalbestyrelsen raader over

Frederiksberg Kommunalbestyrelses Forslag til Regulering af Frederiksberg Allé.
Runddelen foran Indgangen til Frederiksberg Have.

det fornødne Antal kraftige Træer til Erstatning, hvortil kommer, at der, saafremt disse Træer i Mellemtiden har fundet Anvendelse andetsteds, fra Naboveje af sekundær Betydning om fornødent vil kunne hentes Træer af passende Størrelse til Plantning i Alléen.

At fjerne de indre Trærækker i Alléen vil være sagligt begrundet og vil ikke kunne vække berettiget Modstand; at fjerne ogsaa de ydre Trærækker vil derimod være en ganske upaakrævet Oftring af en betydelig Skønhedsværdi og kan ikke tilstrækkeligt stærkt fraraades ogsaa af den Grund, at Fældningen vil afdække den heterogene Bebyggelse, der i Aarenes Løb har fundet Sted, men som nu barmhjertigt sløres af Trærækken paa hver Side.

Den Tanke, at man ved samtidig Fjernelse af alle Træerne i Alléen og Plantning af nye, vilde opnaa et ensartet Udseende af Træbevoksningen, vil næppe vise sig at holde Stik, eftersom Træerne selvsagt vil faa højst ulige Levevilkaar. Nogle Træer vil komme til at staa foran høj, andre foran lav Bebyggelse, nogle vil — ved Gadekryds — være udsat for Blæst, og den forskellige Fordeling af Sol og Skygge vil byde højst uensartede Vilkaar for Træerne, alt eftersom de staa paa den nordlige eller sydlige Side af Alléen. Lader man derimod de ydre Trærækker staa, vil man endnu i en lang Aarrække kunne bevare Alléens nuværende Skønhed. Disse Træer staa i den rette Afstand fra Husene, saaledes at Træerne kan udvikle sig frit, medens Husbeboerne paa deres Side ikke generes af Træerne.

Ved Fældning af samtlige Træer i Alléen vil man uden saglig Begrundelse berøve det nuværende Slægtled en Skønhed, af hvis Bevarelse Befolkningen er berettiget til at anse Kommunalbestyrelsen som den naturlige Vogter, og som den næppe uden Protest vil se sig berøvet.

Den Afstemning — 8 Stemmer mod 8 —, der om det omhandlede Spørgsmaal har fundet Sted inden Kommunalbestyrelsen, og som viser, at Afgørelsen ikke er Udtryk for en virkelig udpræget Flertalsbeslutning, giver Bestyrelsen for nærværende Forening Haab om, at man fra Kommunalbestyrelsens Side ikke vil være utilbøjelig til at underkaste Sagen en ny Prøvelse og forhaabentlig derved komme til det Resultat, at det vil være formaaltstjenligt at indskrænke Fældningen til kun at omfatte de indre Trærækker og at lade Planen for Alléens Omlægning ændre i Overensstemmelse hermed.

Vi nærer derhos den sikre Forvisning, at den ærede Kommunalbestyrelse — naar alle Træerne er fældede, og Husrækkerne fremtræder i al deres Nøgenhed — vil være den første til at erkende, hvad der er forspildt; men gjort Gerning staa da ikke til at ændre. Frederiksberg Allé vil da ikke længere være den pragtfulde Adgangsvej til Frederiksberg Have, den nu er og ved Bevarelsen af de ydre Trærækker kan vedblive at være.

Skulde Kommunalbestyrelsen, efter at de indre Trærækker er fældede, fremdeles finde det nødvendigt at lade ogsaa de ydre Trærækker fælde, vil saadant jo altid kunne ske, og der vil intet være præjudiceret ved at følge den her fremsatte Henstilling.

Med foranstaaende Bemærkninger tillader man sig at forelægge Sagen for den ærede Kommunalbestyrelse, idet man tør udbede sig en behagelig Meddelelse om sammes Stilling til Bestyrelsens nærværende Henvendelse.

Bevarelsen af de ydre Trærækker staa for Foreningen som det vigtigste Spørgsmaal i denne Sag. Færdselsordningen er i denne Forbindelse af underordnet Betydning, men vi kan dog ikke undlade at give følgende Afsnit af en af Arkitekt ALF. COCK-CLAUSEN i »Berlingske Tidende« for den 12. Oktober offentliggjort Artikel om Frederiksberg Allé vor udelte Tilslutning.

Frederiksberg Allés søndre Side. Bemærk den ydre Trærækkes ensartet gode Tilstand.

Hr. COCK-CLAUSEN skriver efter at have omtalt Træbestanden udfra lignende Synspunkter som dem, der ligger til Grund for Foreningens ovenfor citerede Skrivelse til Kommunalbestyrelsen, følgende: »Man forstaar ikke, at den tænkte udviklede Profilering af Gadeplanen med Hovedkørebane, to sekundære Kørebaner, to Allépromenader og to Fortove ved Husrækkerne vil være nødvendig rent praktisk, hvorimod det vil være indlysende, at man ved den smaalige Deling aldrig kan naa den store Linievirkning, som bør tilstræbes her.

Ser man paa den gamle Del af Østerbrogade, det Stykke, som strækker sig fra den lille Triangel til Østbanegaarden, har man et glimrende Forbillede for Frederiksberg Allés Omlægning. Den store Kørebane paa ca. 16 Meters Bredde med Cyklestier paa ca. 3 Meters Bredde og Promenader paa ca. 12 Meters Bredde langs Trærækkerne paa begge Sider virker betagende stor og naturlig, og undersøger man nærmere, hvorledes en tilsvarende Profilering af Frederiksberg Allé vilde forme sig, viser det sig, at man vil kunne faa en Kørebane paa ca. 18 Meters Bredde med en Cyclesti paa begge Sider paa ca. 2,5 Meters Bredde mellem de nuværende to yderste Rækker gode Træer og her udenfor et Fortov langs Husrækken paa ca. 10 Meters Bredde.

Der vil altsaa intet som helst være til Hinder for at løse Opgaven ved Omlægningen baade efter de praktiske Krav og med Hensyntagen til Bevaringen af de gode Trærækker efter det oprindelig store Anlæg i selve Alléen.

Den i Projektet foreslaaede, krampagtige og unaturlige Terrainudformning med Hegnmure, Flagstænger o. s. v. paa den lille Runddel ved Sct. Thomas Allé, kan man neppe advare for kraftigt mod, idet den, dersom den virkelig skulde komme til Udførelse, sikkert vil vise sig meget uheldig.

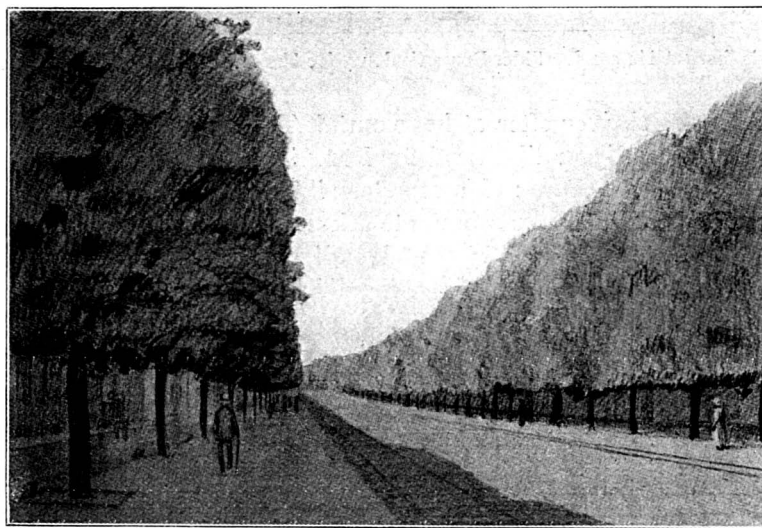
Naar man betragter de paa Side 81 og 87 gengivne Billeder fra Frederiksberg Allé, vil det med al ønskelig Tydelighed fremgaa, at de langs Husene staaende Træer gennemgaa-

ende er gode og sunde, en Kendsgerning der ogsaa ligger til Grund for det af Havearkitekt ERSTAD-JØRGENSEN i 1915 udarbejdede Forslag.

Hvis Forholdet var dette, at Flertallet af Allétræerne var syge og vanvoksede, var der intet sagligt at indvende mod, at man raserede hele Træbevoksningen og plantede nye Træer i ny og god Jord. En Bibeholdelse af de enkelte gode Træer vilde kun hindre, at man fik en saa ensartet smuk Allé, som den nuværende Bebyggelse overhovedet muliggør, og der var da intet andet for det nuværende Slægtled at gøre end at resignere paa dette Punkt. I Løbet af en Snes Aar vilde Træerne dog alligevel have naaet en saadan Udvikling, at de i nogen Maade vilde kunne give Alléen dens Præg af en virkelig Allé, og vore Efterkommere vilde med god Grund være os (v: vor Generation) taknemlige for vor Resignation, der havde muliggjort Skabelse af en ny og skøn Allé, der uden denne Resignation til sin Tid vilde have været en fuldstændig Ruin.

Saaledes vilde Forholdet som sagt være, dersom de fleste af Træerne var syge, men saaledes er Forholdet jo langt fra. Den ydre Række af Træer (nærmest Husene) er med ganske faa Undtagelser saa gode, at det maa forekomme fuldkomment meningsløst at fælde dem, og Foreningen har derfor endnu ikke opgivet Haabet om, at Frederiksberg Kommunalbestyrelse vil bestemme sig til længst mulig at bevare de ydre Trærækker, hvis Fældning vil føles som en Forringelse af den Skønhedsværdi, den smukke gamle Allé trods alt endnu rummer.

Perspektiv af Professor KAJ GOTTLØBS Forslag fra 1915 til
Frederiksberg Allés Regulering.

ALEX. FOSS

FRA Aar 1906 til 1910, i den Periode jeg var Formand i Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse, var Alex. Foss Medlem af Foreningens Bestyrelse, og vi, som den Gang arbejdede sammen med ham, erindrer, hvorledes hans Storsyn virkede til Gavn for Foreningens Arbejdsplaner. Allerede 1907 fremkom Alex. Foss med sit Forslag om nye Strandveje, et Projekt, som han havde udarbejdet i Samvirke med Ingeniør O. K. Nobel. Tanken var, at der skulde aabnes Byens Borgere Adgang til Sundet mod Nord indtil Charlottenlundfortet og mod Syd langs Stranden ved Amagers Østkyst og mod Vest langs Kalvebodstrand til Valby Fælled. Det var saa betegnende for Alex. Foss, at han ikke kom med et Forslag uden tilfulde at vise Klaringen. »Alt paa sin rette Plads« kunde sættes som Motto for denne Stormands Liv og Virke. Hvor var hans Tanke klar, hans Myndighed moden og hans Aand rig. I de fire Aar han var i Bestyrelsen, var der Liv og Frodighed i Foreningens Arbejde som ingensinde før, og vi, som samarbejdede med ham, husker hans kloge Ord, og vi mindes hans smukke og fine Smil. Det var jo ikke saa mærkeligt, at Alex. Foss netop som Ingeniør var levende interesseret i Planer til Hovedstadens Forskønnelse, men det var mærkværdigt, hvad denne Mand dog kunde overkomme at beskæftige sig med og med fuldkommen Grundighed. Dette i Forbindelse med et Storsyn, som gav Plads for Forstaaelse for alt det smaa, der tilsammen danner den virkelige Storhed, var saa betegnende for Alex. Foss.

Han stod her i dette lille Land og saa ud over Verden, og han holdt i sin Haand Traade, som gav ham Forbindelsen mellem det nære og det fjerne.

Jeg husker, han engang sagde til mig: »Netop fra det lille Land kan det lykkes at række ud til den store Verden — for der er ingen, der er bange for den lille Nation«. Storindustriens Mand var Alex. Foss jo i udpræget Grad, men dette hindrede ham ikke i at vise den virkelige Interesse og Forstaaelse for Kunstens Opgave indenfor Industrien og Haandværket, min Skole og dens Elever tænker med Taknemlighedsfølelse paa den Støtte og Opmuntring, Alex. Foss ydede Skolen for dansk Kunsthåndværk.

Et andet synligt Udslag af Alex. Foss' vaagne Interesse for alt det, der tilsammen danner det store Billede af en Nation, var, at en af hans sidste Handlinger var Opførelsen af en lille stedspræget gammel Bygning til at rumme en Fortidssamling i den lille Landsby Them i Jylland.

Alex. Foss var en af de store Fugle i dette lille Land. Hans Vingefang bar ham højt op, der hvor Udsigten er vid, og hvorfra Farten naar ud til de fjerneste Egne, men Hjemlandet tabte han aldrig af Syne. Han valgte sit Bo med vid Udsigt over Land, Skove og Søer, han var hjemme i Them Sogn som i Hovedstaden, for ham var intet for smaat og intet for stort. Ære være hans Minde!

»Mellem Østersøen og Nordhavet ligger en gammel Svanerede, og den kaldes Danmark, i den er født og fødes Svaner, hvis Navne aldrig skulle dø«.

JENS MØLLER JENSEN

EN PRIS-OPGAVE FOR FORENINGENS MEDLEMMER

I den kommende Aargang vil Redaktionen gerne give Plads for en fyldigst mulig Drøftelse af Spørgsmaal, der er af Interesse for Byens Udseende. Vi anmoder til en Begyndelse vorre Medlemmer om at sende os Deres Bidrag til Besvarelse af følgende Spørgsmaal:

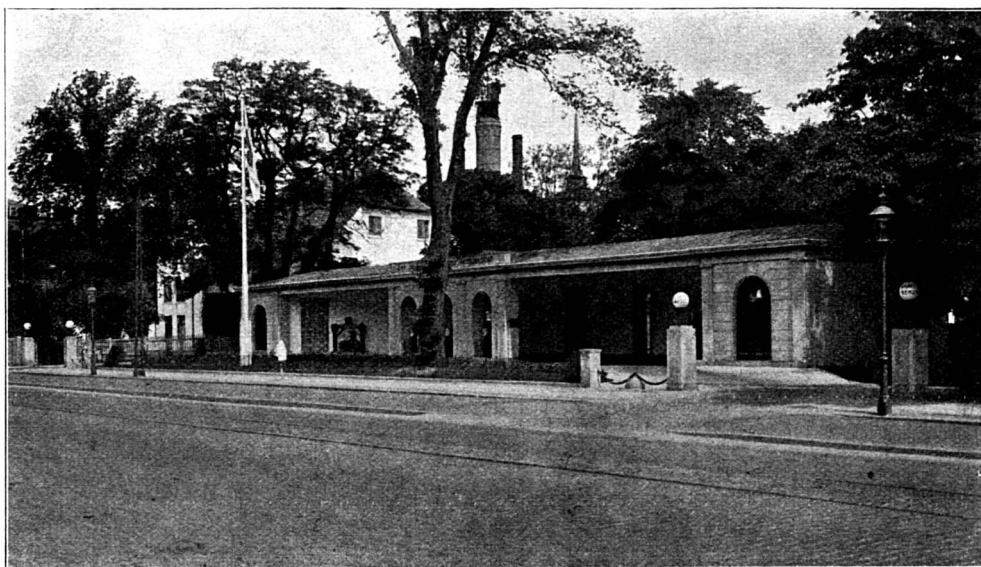
Hvad tiltaler Dem og hvad mishager Dem i det Kvarter af Byen, hvor De har Deres Bolig, eller paa den Strækning, De paa Deres daglige Vandring til Deres Kontor, Forretning etc. passerer? Og hvorpaa bygger De Deres Dom?

Redaktionen vil næppe se sig istand til at offentliggøre samtlige indkommende Besvarelser, men de Besvarelser, der efter det samlede Redaktionsudvalgs Skøn udpeges som de bedste, vil blive præmierede og offentliggjorte i »Forskønnelsen«. Hvori Præmierne skal bestaa, vil blive meddelt i næste Hæfte. Saavel de offentliggjorte som de ikke offentliggjorte Bidrag indlemmes i Foreningens Arkiv.

Bidragene skal være underskrevne med Navn og Adresse. Saafremt Forfatteren til et til Offentliggørelse udpeget Manuskript af en eller anden Grund ikke ønsker sit Navn offentliggjort, vil et udtrykkelig udtalt Ønske herom i Almindelighed blive imødekommet. Anonymt indsendte Bidrag vil overhovedet ikke blive gjort til Genstand for Bedømmelse.

Besvarelserne af den heromhandlede Prisopgave maa være Redaktionen i Hænde senest den 31. Januar 1926. Konvoluterne bedes mærkede »Prisopgave«.

Benzintank-Anlæg ved Tuborg Fabriker.

DE NY BENZINTANKE — OG ANDET GADEINVENTAR

GADEBILLEDET indeholder en egen Art »Arkitektur«, der staar i Trafiklivets Tjeneste og som ændres og forøges samtidig med Kommunikationsmidlernes Udvikling.

Hertil hører ikke blot Ventesale, Nødtørftsanstalter, Bybanestationer, Kiosker, Plakatstøjer etc., men tillige en mindre og allermindste Arkitektur — Postkasser, Vareautomater, Transformatorhuse, Brandalarmer, Automobilernes Telefonskabe, Telefonselskabets Transformatorer, Parkernes Læskure og Materialskure, Politiets Alarmskabe, Opsynsmændenes Smaahuse, Søernes Baadehuse, Blad- og Iskageboder etc. — helt ned til Bænkene og Lygtepælene.

De er alle Led i Gadens Fysiognomi og er alle underkastet et Dobbeltblik — Hensynet til den egne Nyttevirkning og Hensynet til Omgivelserne —, der i bedste Fald gør dem til en Mellemproportional mellem det æstetiske og det hensigtsmæssige.

Den almindelige Tendens til Afklaring er ogsaa kommet dette Gadeinventar til Gode. Støbejernspynten er efterhaanden reduceret til et Minimum og de nytilkomne Eksempler følger oftest den ny Parole og stemmer Tonen ned — f. Eks. Politialarmskabene.

Kun Cigar-, Chokolade- og Frugtautomaterne viser — trods enkelte heldige Forsøg — en absolut Utilbøjelighed til at lade sig bringe under Røgt og Pleje.

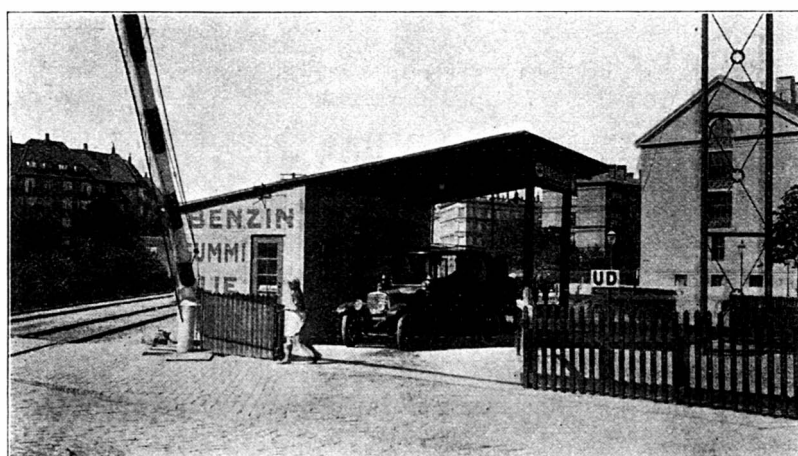
Om de fleste af de øvrige Immobilier gælder det, at de naturligt vokser sammen med den Jordbund, der har skabt dem, og paa Gader og Torve, paa Façader og langs Fortovskanter indordner sig Helheden indtil Ubemærkethed.

Den interimistiske »Smaa-Arkitektur« tiltrækker sig derimod Opmærksomheden ved sin Snavsethed og Uorden. De forskellige Væsners rullende Smaahuse og Materialskure forsvinder dog efter et vist Tidsrum, men Isboderne og Avisstaderne flankerer Fortovskanten som et Stykke Pulterkammerskrammel, der ved Sløsethed har faaet Lov til at blive staaende, umalede, sammenflickede, dækket af Snavs og lasede Sedler — eller hengivende sig til de vildeste Farveorgier i norsk-arabisk Stil, pyntet med Dannebrogsslag.

Selv de ivrigste Forkæmpere for Gadehandel som noget, der giver Liv og Afveksling, vil sikkert indrømme, at disse uordentlige, uhumske Skure hverken udmærker sig ved

Amagerbro Station.

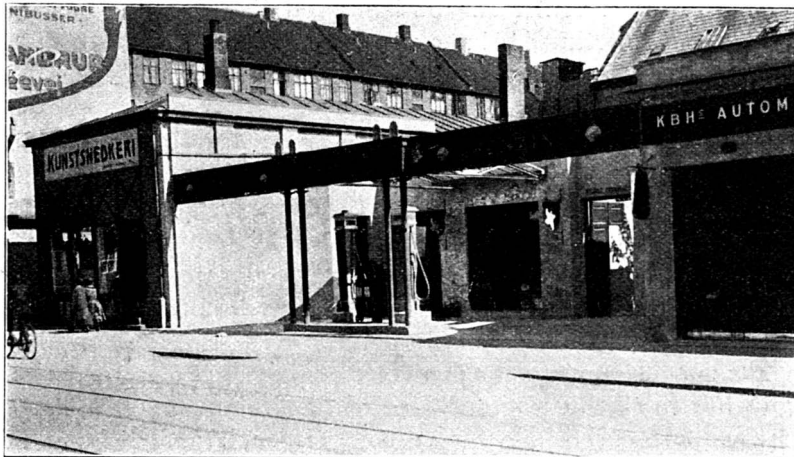

Rantzausgade.

St. Kongensgade.

Eksempler paa uheldig Placering af Benzintank-Anlæg.

Gt. Kongevej.

Rosenørns Allé.

Aaboulevarden.

Eksempler paa heldig Placering af Benzintank-Anlæg.

Liv eller Afveksling. Ingen venter eller forlanger, at disse Smaaboder skal ligne kinesiske Thepavilloner — tværtimod! En enkel og ligefrem Standardisering af Typen maa være et rimeligt Forlangende og tillige pekuniært overkommeligt. Begyndelsen er jo gjort med HELWEG-MØLLERS Avisboder.

I større Stil, men ikke mindre skæmmende, er de Bazarbygninger, der fylker sig paa snart hver eneste Byggetomt hele Byen over, uden at have nogen Funktion i Trafiklivets Tjeneste. — Ikke mindst i selve Byens Centrum, der paa 13. Aar henligger som en Prærieby i en Tilstand, som langt overgaar Berlins i den værste Krigsperiode.

Hvor Bebyggelsen er foretaget samlet, gaar det endda an, men hvor Barakkerne ligger paa Kryds og tværs efter bedste Beskub, vil ingen kunne afvinde dette Kaos noget Skønhedsindtryk som Bebyggelse i en Storby.

Hvad der ikke gør Sagen bedre, er den Omstændighed, at disse »interimistiske« Barakker i Reglen har en skæbnesvanger Tendens til at blive permanente.

Et typisk Eksempel har vi tilhøjre for Østbanegaarden, hvor først den forfaldne Cykelstald og derefter det anmassende Udstillingstempel blev tolereret, fordi de var »interimistiske« — indtil man havde vænnet sig i den Grad med Tanken om en passende Ordning af Stedet, at man uden Protest fandt sig i hele Arealets Bebyggelse med en lige saa flot som arrogant Udstillingsbasar.

Den interimistiske Arkitektur har i den seneste Tid faaet en stærk Forøgelse i alle Kvartaler gennem de hastigt opvoksende Benzintanker — atter her affødt af Trafikens Udvikling. Intet fornuftigt Menneske tænker paa at ville eller kunne stille sig i Vejen for denne Udvikling eller udviske de Spor, den afsætter i Gadebilledet.

Kun maa det være tilladt at udtale et stille Haab om, at disse Smaainstitutioner med deres ofte rigeligt stærke Appel til baade Synet, Lugten og Hørelsen ikke maa blive den endelige Løsning af Opgaven paa det Sted, de nu optager.

Det ufuldendte Hjørne af Karreerne omkring Frederikskirken er f. Eks. ikke blevet mindre ufuldkomment, efter at man har installeret et Benzinudsalg som umiddelbar Genbo til Kirken.

Egentlig pyntelig — trods sit meget skikkelige Udseende — er Skuret ved Amagerbanen heller ikke, og her vil den Omstændighed, at ingen kommende Bebyggelse vil faa den til at vige Pladsen, rumme en Fare for, at den i uoverskuelig Fremtid vil vedblive at tilstoppe det frie Udsyn ad Boulevarden og Gadeterrænet.

I Reglen er det en ubebygget Grund eller et ubenyttet Areal i en Husrække, der tages i Brug af disse Benzindepoter — ofte under yderst primitive Former, der ikke just forminsker Indtrykket af den øde Tomt eller Hullet i Husrækken.

Billederne fra Jernbaneoverskæringen ved Hans Egedes Gade og fra Gl. Kongevej vis-à-vis Sct. Jørgens Sø vil tilfulde bevise denne Paastand. Men i andre Tilfælde maa man indrømme, at de lange lave Bygninger med Cementkonstruktioners enkle Spil af Linier og Flader er ganske smukke og naturlige i deres Virkning. Søjle- og Arkadeformen giver ikke noget Indtryk af misforstaaet Klassicisme, men er indlysende motiveret af Ønsket om friest mulig Passage, i første Række Til- og Frakørsel.

For en Menneskealder siden vilde den Art udpræget Funktionsarkitektur ikke have faaet en saa nøgtern og afklaret Form — hvad adskillige Banegaarde, Sporvognsventesale, Pakhuse etc. er Beviser paa.

Man vil indrømme, at skal den smukke Park paa Strandvejen umiddelbart før Tuborg Fabrikker bebygges ud mod Vejen, er den lange smalle Bygning, der virkelig har noget af Parkarkitekturen i sig, en af de heldigste Løsninger.

Ingen vil heller paastaa, at Benzindepotet i Rosenørns Allé med sin veldisciplinerede Form gør nogen som helst Skade, som Terrænet ligger i Øjeblikket — ja, Bygningen

paa Hjørnet af Aaboulevarden og Vodroffsvej gør endda den Nytte, at den virker som Markering af et Skæringspunkt mellem to Hovedtrafikaarer, af et Hjørne, som ellers ikke vilde være tydeligt markeret.

Foruden disse Depoter finder man rundt omkring i Byen opstillet enkelte Benzin-pumper af forskellig Konstruktion, deriblandt et Par Former, der er mere umaskeret maskinelle i deres Konstruktion end noget andet Gadeinventar, vi hidtil har set.

Men netop denne saglige og utillavede Form — kun den mælkehvide, kugleformede Lygte foroven er et noget mislykket Forsøg paa Elegance i Smag med visse store Friluftsudstillinger og Forlystelsesetablissemeters affektete Lyslegemefæçoner — gør, at disse Pumper ikke er farlige for deres Omgivelser, men kan opstilles snart sagt ethvert Sted.

Den i Grønningen opstillede Type (se Billedet nedenfor) er dog uheldig ved den grelle Sammenstilling af Farverne: skrigende blaa med de fire Vingeskilte i stærkt rødt paa ikke mindre stærk gul Bund.

En anden Form indeslutter helt og holdent Maskineriet i en smal, høj, nedad noget tilspidset Kasse, der — bortset fra den gule Farve — er lige saa lidt iøjnefaldende ved deres enkel geometriske Form som f. Eks. Politialarmskabene (se f. Eks. Billedet paa Side 93 øverst).

Det synes saaledes, at den konstruktive Nøgternhed, som præger saa mange af Tidens Bygningsanlæg, vil vise sig at have gavnlig Indflydelse paa Gadelivets mange faste Brugsgenstande, der for blot en Menneskealder siden blev inddraget i en almindelig Forsirings- og Maskeringstrang, en Periode, der har faaet et af sine mange Monumenter rejst i Kæmpelygtepælene paa Nytorv, Brandalarmerne med de bistre Brandmandshoveder og den kokette Klokke balancerende foroven — for ikke at tale om Chokoladeautomaternes vidtloftige Nygotik i Støbejern.

FREDERIKSBERG ALLÉ'S REGULERING

TIL de i sidste Hæfte af »Forskonnelsen« bragte Billeder af Frederiksberg Allé's Udsende følger vi endnu ovenstaaende Billede, der viser Alléens Trærækker set fra en 3. Sals Balkon. Dette Billede giver et afgørende Bevis for Rigtigheden af Paastanden om, at de ydre Trærækker for langt de fleste Træers Vedkommende er saa livskraftige, at det maa anses for ganske uforsvarligt at fælde dem.

Offentliggørelsen af Bestyrelsens Skrivelse til Frederiksberg Kommunalbestyrelse har medført, at Kunstakademiet har taget Spørgsmaalet om Frederiksberg Allé's Træer op til Behandling.

Foreningens Bestyrelse har haft en mundtlig Forhandling med Borgmester Godskesen, overfor hvem man derhos yderligere — skriftligt — har dokumenteret nogle i sidste Hæfte bragte Oplysninger, angaaende hvis Rigtighed man fra Kommunalbestyrelsens Side havde næret nogen Tvivl.

